

PIESE SCULPTURALE ȘI EPIGRAFICE ÎN COLECȚIA MUZEULUI DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE DIN TULCEA

V. H. BAUMANN

Creșterea deosebită a colecțiilor arheologice, urmare a cercetărilor și achizițiilor din ultimile decenii, impune astăzi mai mult ca oricând întocmirea unor repertorii pe categorii de piese și monumente.

Necesitatea unui repertoriu al pieselor sculpturale și epigrafice existente în prezent în colecția muzeului tulcean derivă și din faptul că o mare parte din aceste materiale au rămas inedite, atât cercetătorilor cât și publicului iubitor de antichități. Repertoriul urmărește, totodată, să pună în evidență piesele arheologice cu valoare deosebită descoperite în teritoriul de la gurile Dunării. Studiul sistematic al acestora relevă aspecte încă inedite ale vieții materiale și spirituale ale locuitorilor acestor meleaguri în epoca de înflorire a civilizației romane.

Repertoriul este alcătuit din 55 de piese sculpturale și 24 de monumente epigrafice, însoțite de descriere și de un scurt comentariu. Cuprinde planșe cu fotografii și desene. Fiind variate sub aspect compozițional ca și sub aspect funcțional, piesele prezentate în repertoriu sînt structurate pe categorii unitare:

A. Sculptura; B. Monumente funerare; C. Piese de sculptură arhitectonică; D. Inscriptii.

A. SCULPTURA

1. *Hercules*, fragment de statuie (inv. 2158; fig. 1)

Calcar cretacic de culoare alb-gălbuie. Dimensiuni: h = 103 cm; l = 0,72 cm; g = 0,29 cm. Lipsește capul, piciorul drept, laba piciorului stîng pînă la gleznă și o parte din brațul drept. Provine din așezarea romană de la Horia. A fost descoperit în perioada interbelică și a intrat în colecția MDDTl prin intermediul lui Nichita Bonjug, primul director al acestui muzeu.

Eroul este redat în maniera tipului *Mastaï*, gol, purtînd pe umărul stîng blana leului din Nemea; capul și labele leului îi atîrnă sub antebraț. În palma stîngă ține cele trei mere de aur din grădina Hesperidelor. Corpul se sprijină ușor pe piciorul stîng.

Sculptura se remarcă prin redarea îngrijită a formelor anatomice, mai puțin a elementelor auxiliare, rigid schematizate. Execuția și elementele prezente din simbolurile divinității trădează epoca Severilor (sfîrșitul sec. II — începutul sec. III e.n.). Prezintă bune analogii la Tomis (*Pontica*, 8, 1975, pg. 10 și 11 — aediculae) și în Dacia, la Sălașul de Sus (*Sargeția*, X, 1973, fig. 1). *Inedit*.

2. *Hercules Romanus*, fragment de statueta votivă (inv. 889; fig. 2)

Marmură albă. Dimensiuni: h = 15,8 cm; l = 6 cm; g = 3,5 cm. A fost descoperit în 1973, într-o așezare romană situată în zona nordică a localității Slava Cercheză. Capul, mîna dreaptă și partea inferioară a picioarelor lipsește.

Statueta îl reprezintă pe Hercules tânăr, nud, în picioare, în poziție de repaos, sprijinindu-se pe piciorul stâng. Pe antebrațul stâng ține pielea leului din Nemeea, elegant pliată, iar în palmă merele de aur.

Statueta este lucrată îngrijit pe toate fețele, după canoanele artei elenistice. Se remarcă grija deosebită a artistului în șlefuirea suprafețelor, în redarea armonioasă a formelor anatomice ale corpului.

Tipul *Mastai*. Variantă a tipului Hercules Romanus cu merele de aur. Patru monumente asemănătoare se găsesc în muzeul din Constanța (*Pontica*, 8, 1975, pag. 406—413, cu bibliografia), o statueta asemănătoare se află în Muzeul de istorie al Transilvaniei, la Cluj-Napoca (*Acta MNap.*, XIV, 1977, pl. VIII, 1). *Inedit*.

3. *Priapus*, fragment de statueta votivă (inv. 900; fig 3)

Marmură albă, fin cristalizată. Dimensiuni: $h = 10$ cm; $l = 3-3,5$ cm; $g = 4,5$ cm. Lipsește capul și partea inferioară a statuetei. A fost descoperită în anul 1973, într-o locuire de tip „villa rustica” situată în zona de vest a comunei Niculițel.

Statueta este compusă din două elemente: în prim-plan este redat Priapus, în picioare, sprijinit de un *phalos* enorm, stilizat, care reprezintă cel de-al doilea element al compoziției. Imaginea divinității este stilizată. Zeul apare sub forma unui personaj cu barbă de satyr, împărțită în două ciocuri care-i cad pe piept. Este acoperit cu o cămașă scurtă care-i lasă în afară sexul în creștie. Peste cămașă poartă o mantie lungă, fără mîneci, care-i acoperă umerii și brațele. Mîna dreaptă, îndoită din cot, aproape că nu se observă, cu stînga își ține ridicată cămașa. Zeul are picioare scurte, terminate cu copite.

Divinitate agrestă, Priapus apare la Niculițel în ipostaza de protector al turmelor și păstorilor (vezi, în acest sens, cele două reliefuri de la München, reproduse de K. D. White, *Roman Farming*, 1970, fig. 73 și 74). Statueta este fin executată în partea dreaptă și în față; este nefinisată în stînga unde corpul divinității nu se separă de *phalos*. Întreaga compoziție este marcată și realizată prin planuri drepte care îi dau o alură cicladică. *Inedit*.

4. *Dionysos cu Eros copil*, fragment de grup statuar (inv. 899; fig 4).

Marmură de Procones. Dimensiuni: $h = 18,8$ cm; $l = 4-4,6$ cm; plinta = $10 \times 13,6 \times 7,5 \times 2$ cm. Rezervat: imaginea lui Eros și labele picioarelor divinității principale. Piesa a fost descoperită în anul 1972, în așezarea romană din vatra localității Niculițel.

Ambele divinități sînt așezate pe o plintă trapezoidală. Piciorul stîng al lui Dionysos este legat organic de imaginea lui Eros, sculptată în altorelief. Eros-copil este prezentat nud, cu păr buclat despărțit în creștetul capului printr-o cărare la mijloc. Are figura plină, nasul și gura sparte din antichitate. Cu mîna stîngă adusă în față, pe abdomen, sprijină pumnul drept în care ține un cosor (*falx vineatica*) cu sinus-ul încovoiat spre stînga. Are picioare scurte, cu pulpe groase unite. Din umărul stîng i se desprinde o aripă abia schițată, umărul drept făcînd corp comun cu blocul de marmură. Trăsăturile anatomice sînt doar schițate, figura zeului fiind lipsită de expresie. Partea din spate a rămas nefasonată, relevînd aspectul votiv al grupului statuar.

Piesa, unicat în Dobrogea, reprezintă un produs al unui atelier local, probabil din Noviodunum, de la jumătatea sec. II e.n. *Inedit*.

5. Fragment de statueta votivă (inv. 3686; fig 5)

Marmură albă, fină cristalizată. Dimensiuni: plinta rectangulară — $L = 13$ cm; $l = 9,4$ cm; $g = 4,2$ cm; laba piciorului — $h = 4$ cm; $L = 8$ cm; $l = 3$ cm. Rezervat: laba piciorului stîng pînă la gleznă și aprox. jumătate din plinta pe care era situată statueta. Provine din așezarea civilă romană de la Troesmis, din anul 1977.

Plinta are marginile laterale arcuite, cu două profile șanțuite și mijlocul concav. Laba piciorului este sculptată cu măiestrie. De altfel modul de realizare a acestei compoziții, cu pretenții artistice, relevă un atelier de sculptură care funcționa la Troesmis pe la mijlocul sec. II e.n. Fragmentul aparține unei statuete votive, probabil cu imaginea lui Apollo sau a lui Dionysos. *Inedit*.

6. *Libera cu silen și pantera*, fragment de grup statuar (inv. 4202; fig 6). Marmură fină, gălbuie, cu urme de oxizi de fier; import. Dimensiuni: $h = 12,5$ cm; $L = 13,2$ cm;

l = 8,5 cm. Rezervat: partea din stînga jos a grupului statuar. Provine din vatra localității Dorobanțu, fiind preluată în 1976 de MDDTI din colecția școlii generale.

Pe un postament dublu profilat, cu latura din spate convexă, s-a păstrat partea din stînga a unei scene dionysiace sculptată în tehnica *rond-bosse*. În dreapta se observă piciorul unei divinități feminine, foarte probabil Libera, partenera lui Dionysos, Piciorul este acoperit de faldurile unei *palla* (DA, IV, pg. 285 și urm.) care-i lasă liberă o parte a labei desculțe, cu degete prelungi, expresiv redată. Așezat la picioarele divinității, un copil (acolit) se sprijină de corpul panterei. Copilul ține în mîna stîngă un vas conic, iar dreapta o are ridicată în sus, spre un *tirs* înconjurat de un vrej de viță-de-vic. Pantera, căreia i se observă partea dorsală, cu coada situată în extremitatea stîngă a grupului statuar, se află așezată, ca și copilul, jos, la picioarele divinității. Spatele sculpturii a fost lucrat sumar, evidențiind caracterul votiv al acesteia. Fără a prezenta analogii perfecte cu vreuna din piesele aflate pe teritoriul României, compoziția prezintă asemănări cu o scenă dionysiacă de pe o plăcuță votivă descoperită la Histria (vezi, G. Bordenache, *Sculture grece e romane*, Bucurest, 1969, pg. 59, 105, tav. XLVII, 105), din primele decenii ale secolului I.e.n.

De bună tradiție elenistică, dar de proveniență locală, probabil pontică, fragmentul de grup statuar descoperit la Dorobanțu, în apropierea cetății Beroc de la Piatra Frecăței, poate fi încadrat în linii generale în limitele secolului I și prima jumătate a sec. II e.n. *Inedit.*

7. *Epona*, lespede votivă (inv. 904; fig. 7)

Calcar cretacic, cenușiu-gălbui. Dimensiuni: h = 90 cm; l = 62 cm; g = 12,5 cm. A fost descoperită în anul 1904 în localitatea Mircea Vodă (com. Cerna). Face parte din colecția MDDTI din 1949.

Bibliografie: O. Tafrali, *Artă și Arheologie*, Iași, fasc. 9—10 (1933—1934), pg. 14—18. Lespede rectangulară, cu una din fețe sculptată în formă de *aedicula*, în bassorelief. Sculptura redă imaginea unei divinități feminine, așezată pe un tron cu spătar înalt în interiorul unui sanctuar al cărui fronton triunghiular se sprijină pe două coloane simple monolitice. Deasupra frontonului sînt schițate două *pseudoacrotere*. În spațiul dintre acestea și virful frontonului sînt figurate două animale marine — *delfini* (O. Tafrali — *ieपुरi*). Zeița este înveșmîntată într-o rochie lungă cu mîncei scurte, un fel de *tunica talaris*, prinsă sub sîni cu un cordon înodat în față. O *palla* ușoară îi acoperă umărul stîng, înfășurîndu-se prin spate și drapîndu-se peste partea inferioară a corpului. Este încălțată cu *calceus* cu vîrfurile ascuțite. Pe cap zeița poartă o diademă semilunară (O. Tafrali — nimb circular și cîteva raze), pentru realizarea căreia sculptorul a făcut o nișă semicirculară în zona centrală a frontonului. În poală, zeița ține cu mîna stîngă un coșuleț încărcat cu mere: cu mîna dreaptă întinde un măr unuia dintre cei doi căluți care-i flanchează tronul. Căluții sînt redați în mers, cel din dreapta cu piciorul stîng din față ridicat în sus și îndoit, cel din stînga, realizînd aceeași mișcare, dar cu piciorul drept. Căii sînt redați miniatural, într-o compoziție în general echilibrată care scoate în prim-plan imaginea zeiței. Figura acesteia, încadrată de pîr bogat, strîns la spate probabil într-un coc, marcată prin linii simple, adîncite, reflectă seninătate și majestate.

Tehnica compoziției, specifică *aediculae*-lor din sec. II e.n., o prezintă pe *Epona* — protectoare a animalelor domestice, zeităte agrestă de origine neclară (latină sau celtică — cf. Lafaye, DA, *Epona*). O. Tafrali înclina pentru originea locală a *Eponci* (AArh, pg. 17). Oricum, asemănările cu reprezentările feminine de pe metopele de la Adamclisi sînt frapante. Monumentul de la Mircea Vodă este o prelucrare locală, executată în mediul rural, foarte probabil în atelierul unei *villa rustica*, relevînd printre altele marea importanță economică a creșterii animalelor și a pescuitului pentru locuitorii din nordul Dobrogei.

8. *Liber-Dionysos*, fragment trapezoidal de tăblită votivă (inv. 4886; fig. 8).

Marmură albă, poroasă, de calitate inferioară. Dimensiuni: h = 7—12 cm; l = 15 cm; g = 3 cm. A fost descoperită în anul 1979, în marginea de nord-est a municipiului Tulcea, pe dealul Bididia. *Inedit.*

Pe una din suprafețe, în interiorul unui echenar simplu, a fost sculptată în bassorelief o scenă dionisiacă. În prim-plan, Liber-Dionysos este reprezentat în picioare, acoperit sumar cu o piele de panteră (*nebris*) care coboară de pe umărul stîng, înfășurîndu-i corpul în diagonală și lăsîndu-i dezvelită partea dreaptă a pieptului. Figura tînă, imberbă a zeului, este înconjurată de bucle bogate care îi cad pe umeri în două șuvițe cirlionțate. Pe creștet poartă cunună din ciorechini de struguri. Cu mîna dreaptă se sprijină într-un toiag înalt (*thyrsos*), cu brațul drept, întins în jos, ținea probabil vasul (*kantharos*) cu care turna vin în gura panterei. Sus, în colțul din dreapta al tăbliței, este redat un satyr nud, cu piciorul drept îndoit, ureîndu-se pe o tulpină de viță-de-vie. În mîna dreaptă, acolitul ține strîns un cosor (*falx vineatica*) cu vîrfurile încovoiate (*sinus*), orientat spre cununa de ciorechini de pe creștetul divinității.

Tăblița își găsește analogii atît în cetățile pontice din Dobrogea (*Mangalia* — cf. C. Scorpan, *Reprezentări bacchice*, Constanța, 1966, pg. 23 și urm., fig. 2; *Histria* — cf. G. Bordenache, *Sculpture*, pg. 59, 105 și tav. XLVII, 105; *Tomis* — *Ibidem*, pg. 61, 111 și tav. L, 111) cît și pe teritoriul fostei Dacii (*Alba-Iulia* — *Partoș* cf. C. Pop, *Apulum*, VI, 1967, pg. 172, fig. 1; *Ulpia Traiana Sarmizegetusa* — cf. *idem*, în *Terra noastra*, 1971, pg. 65, n. 40). Cea mai apropiată din punct de vedere compozițional este o tăbliță votivă publicată de A. Buday în 1916 și aflată în Muzeul de istorie al Transilvaniei (Cluj — inv. 4389).

Execuția îngrijită, dar modestă a acestui *ex voto*, cu redarea sumară a atributelor anatomice, trădează perioada Severilor, evidențiind existența unui atelier care producea astfel de piese sculpturale în apropierea cetății Aegyssus, la sfîrșitul sec. II și începutul sec. III e.n.

9. *Cavalerul Trac*, fragment de tăbliță votivă (inv. 896; fig. 9) Marmură albă. Dimensiuni: h = 23,5 cm; l = 32 cm; g = 6 cm. Se păstrează aproape complet partea dreaptă a tăbliței. Provine din localitatea Iazurile (com. Valea Nucarilor), fiind descoperită în anul 1967.

Bibliografie: A. Opaîț, *Două reliefuri ale Cavalerului Trac din nordul Dobrogei*, Peuce, IV, 1975, pg. 128—130, fig. 2

Deasupra unui profil simplu, a fost sculptată în basorelief imaginea Cavalerului Trac, veche divinitate autohtonă cu caracter ehtonice. Eroul tînăr este redat călare, cu torsul și capul spre stînga, ținînd în mîna dreaptă, îndoită din cot și ridicată în sus, probabil o lance pictată a cărei urmă nu se mai observă în prezent. Este îmbrăcat cu cămașă scurtă (*chiton*) pliată și încinsă la mijloc. O hlamidă prinsă pe umărul drept îi flutură în spate. Este încălțat cu cizmulițe (*embades*). Cu căleciul drept îmboldește calul care se lasă pe picioarele dinapoi, ridicînd foarte probabil picioarele dinainte deasupra animalului răpus de lancea călărețului. Animalului căzut la pămînt (mistreț?), din cauza spărturii, i se observă doar capul văzut din profil, spre dreapta.

Relieful se remarcă printr-o execuție îngrijită, mai ales în redarea realistă a elementelor anatomice și, exceptînd picioarele calului, prin respectarea proporțiilor. Este asemănător unui relief descoperit pe teritoriul R. P. Bulgaria, la Dzsidar-Köj (cf. G. Kazarow, *Die Deukmäler des thrakischen Reitergottes in Bulgarien*, Leipzig, 1938, pl. XXIV, 144). În conformitate cu clasificarea lui Kazarow, tăblița de la Iazurile se încadrează în grupa B a reliefurilor care-l reprezintă pe Cavalerul Trac la vinătoare. Aspectul compozițional al reliefului îl plasează în a doua jumătate a secolului al II-lea.

10. *Cavalerul Trac*, fragment de tăbliță votivă (inv. 897; fig. 10) Marmură albă, fin cristalizată. Dimensiuni: h = 14,5 cm; l = 12 cm; g = 3 cm. Lipsește aproximativ un sfert din partea superioară. Provine din apropierea localității Cerna, din punctul Mangina.

Bibliografie: A. Opaîț, *Peuce*, IV, 1975, pg. 128—130, fig. 1

Scena Cavalerului Trac se află sculptată în basorelief, în interiorul unui profil simplu, mai lat la bază. Eroul este redat din profil spre stînga, călare, în planul central la tăbliței. Poartă chiton scurt, pliat pînă la genunchi și încins la mijloc. Pe umeri îi flutură obișnuita mantie din care s-a păstrat partea de jos a faldurilor. În mîini ține întins frîul calului oprit în fața unui altar situat în partea din stînga jos a tăbliței. Calul, robust, cabrat sub

acțiunea friului este reprezentat din profil spre stînga în momentul opririi sale. Coada foarte lungă îi ajunge pînă jos, copitele sînt redade disproporționat. Deasupra altarului se observă un vas pentru libații, iar în spatele altarului se distinge greu, datorită spărturii, trunchiul unui copac pe care se ureă un șarpe, cu capul întins spre botul calului. În partea dinapoi a altarului, a fost sculptat un personaj feminin, îmbrăcat cu chiton și chimation. Adoranta (cf. A. Opaîț, pg. 127), cu piciorul stîng ușor îndoit din genunchi, ține în mînă un vas micuț, în timp ce dreapta o are întinsă deasupra vasului pentru libații. Artistul a redat mai pregnant imaginea centrală și mai sumar gruparea de elemente complementare din stînga reliefului.

Prezentarea Cavalerului Trac în ipostaza sa „pașnică”, include acest relief în grupa A, subgrupa „e” a clasificării lui Kazarow (*Op. cit.* pg. 6), cu bune analogii în Bulgaria de nord-est, la *Hammzalar* și *Varna* și în Dobrogea, la *Constanța* (vezi, A. Opaîț, *op. cit.*, pg. 127, notele cu toată bibliografia).

Execuția artistică reușită, atitudinea pașnică a Eroului, i-au facilitat primului editor încadrarea acestei tăblițe votive la mijlocul secolului II e.n., în epoca împăraților Antonini.

11. *Cavalerul Trac*, tăbliță votivă (inv. 898; fig. 11) Placă pentagonală din marmură albă. Dimensiuni: 29,5 × 23,5 cm.

Provine din apropierea localității Casimcea, din punctul Dulbenei unde a fost localizată o *villa rustica* (cf. V. H. Baumann, *SCIV*, 4, 1971, pg. 598)

Bibliografie: A. Opaîț, *O plăcuță votivă a Cavalerului Trac de la Casimcea*, Peuce, VI, 1977, pg. 187—190, pl. I

Scena Cavalerului Trac este sculptată în basorelief în interiorul unui chenar simplu, excep-tînd latura din dreapta care este teșită. Eroul este redat călare, din profil, spre stînga, cu torsul și capul întoarse spre dreapta, văzut din față. Hlamida, prinsă într-o fibulă pe umărul drept, îi flutură în spate. În picioare poartă *embades*. Brațele le are îndoite din cot; în mîini ține lejer friul calului. Figura rotundă a călărețului, tînără și imberbă, este încadrată de păr scurt și buclat. Artistul a redat cu multă finețe ochii, nasul și gura Eroului. Calul, fin realizat, cu coama și coada împletite, este surprins în momentul sosirii în fața altarului. Piciorul stîng dinainte, îl ține îndoit elegant din genunchi în fața unui altar rectangular, situat în colțul drept al reliefului. În spatele acestuia se află arborele pe care stă încolăcit șarpele. Sub cal, un leu miniatural reprezentat se îndreaptă spre altar.

Tăblița a fost sculptată în formă de *aedicula*, cu planuri bine proporționate, cu redarea realistă a perspectivei și a detaliilor. Poate fi încadrată printre reliefurile din grupa A a clasificării lui Kazarow. Ca element relativ nou în Dobrogea, relieful de la Casimcea prezintă leul ca acolit al Cavalerului Trac. Tăblița votivă are analogii în Bulgaria (B. Kazarow, *op. cit.*, nr. 225, fig. 124; nr. 904, fig. 444; M. Operman, *Arheologia*, 2, 1970, pg. 22—23, fig. 7), mai puține pe teritoriul României (T. Sauciu-Săveanu, *BCMI*, XXXVII, 1944, pg. 41—44, fig. 1—2; I. I. Russu, *Acta MNap*, IV, 1967, pg. 100, nr. 25, fig. 5)

Compoziția, cu reale pretenții artistice, este foarte probabil produsul unui atelier vest-pontic din a doua jumătate a sec. II e.n.

12. *Cavalerul Trac*, tăbliță votivă (inv. 4223; fig. 12) Marmură albă. Placă trapezoidală cu baza mare semicirculară. Dimensiuni: h = 15—16 cm; l = 15,18 cm; g = 2,3 cm. Descoperită în anul 1977, în vatra localității Valea Nucarilor. *Inedit*.

Sculptura în basorelief, cu scena Cavalerului Trac, este mărginită de un chenar simplu, mai lat la bază. Eroul este redat din profil, spre stînga, cu capul și torsul întoarse spre dreapta și văzute din față. Chitonul scurt, fără pliuri, cu mîncei lungi, încins la mijloc, îi ajunge deasupra genunchiului. Hlamida, prinsă pe umărul drept, îi flutură în spate în trei falduri rigide. Figura tînără, rotundă, încadrată de păr bogat, pieptănat deasupra urechilor, este executată cu stîngăcie, ca de altfel și corpul călărețului. Este încălțat cu obișnuitele *embades*. Frapează lipsa de proporții în redarea elementelor anatomice ale Cavalerului, în contrast cu animalul pe care îl călărește. Calul, bine realizat din punct de vedere artistic, se încadrează perfect în cîmpul reliefului. Picioarele dinainte

le are ridicate deasupra unui altar rectangular, situat în colțul din stînga jos. Mișcarea de cabrare a calului nu este justificată decît de încercarea artistului de a reda îmboldirea acestuia de către călăreț cu călcîiul piciorului drept. Din spatele altarului se observă țîșnind un mistreț. Sus, în colțul din stînga, a fost sculptată coroana unui arbore al cărui trunchi face corp comun cu chenarul tăbliței. Un șarpe gros coboară de pe ramuri, cu capul întins spre botul calului. Prin ușoara profilare a picioarelor din stînga, ale calului, artistul încearcă să creeze perspectiva.

Relieful este întrucîtva asemănător celui de la Casimcea. Cu toate că Eroul nu este înarmat, prezența calului în mișcare și a mistrețului, justifică încadrarea acestei tăblițe votive în seria reprezentărilor Cavalerului Trac în ipostaza de vînător. Un relief apropiat din punct de vedere compozițional, unde însă Cavalerul apare înarmat și însoțit de cîine, este cunoscut la Tomis (vezi, G. Bordenache, *Sculture*, pg. 102, 208, tav. XC)

Tăblița de la Valea Nucarilor este cu siguranță opera unor artiști locali din mediul rural care imitau, în cea de-a doua jumătate a sec. II e.n., produsele de mai bună calitate ale atelierelor vest-pontice.

B. MONUMENTE FUNERARE

1. *Cap de femeie*, portret funerar (statuie, inv. 895; fig. 13). Marmură albă. Dimensiuni: h = 24,2 cm; h figurii = 21 cm; l = 13 cm. Descoperit în anul 1968, în localitatea Colina (com. Valea Nucarilor), în apropierea unei *villa rustica*.

Bibliografie: M. Alexandrescu-Vianu, *Un portret roman în nordul Dobrogei*, Pontica, 3, 1970. pg. 379—381.

Sculptura înfățișează portretul unei femei mature, cu figura plină, sensibil marcată de semne de oboseală. Ochii mari, cu pleoapele bine conturate, privesc în sus. Pupilele mici și rotunde sînt realizate prin trepanare, fiind încadrate de un iris semicircular incizat. Sprîncene groase și lungi, realizate prin incizii paralele, se arcuiesc deasupra ochilor. Gura mică, cu buze pline, are colțurile marcate vertical. Cute oblice în dreptul nărilor marchează obraji. Sub ochi se disting cearecane. Părul, împărțit în două printr-o cărare în creștetul capului, coboară peste urechi, fiind strîns apoi la spate într-un coc mare. De lobul urechilor sînt prinși cercei rotunzi cu pandantivi. Părul a fost redat prin șuvițe simple, ușor ondulate, pieptănătura alcătuiind un triunghi pe fruntea înaltă a personajului.

Realismul portretului, tehnica realizării ochilor și nărilor prin trepanare, pieptănătura cu părul peste urechi strîns în coc la spate, indică sfîrșitul sec. II și începutul sec. III e.n. Portretul de la Colina reprezintă un produs local, provincial roman, aparținînd unei statui funerare (vezi, în acest sens, G. B. Bordenache, *Dacia*, N. S., IX, 1965, pg. 253—281). Personajul trebuie să fi fost proprietara fermei de tip *villa rustica* localizată în apropierea locului de descoperire a portretului. Imaginea acestuia este cît se poate de relevantă pentru vremurile care începuseră să se tulbure la începutul sec. III e.n.

2. *Cap de femeie*, portret funerar (statuie), (inv. 4222; fig. 14). Marmură albă. Dimensiuni: h = 25 cm; l = 19 cm; l figurii = 13,5 cm; g = 20 cm. Figura puternic mutilată. Descoperit în anul 1978 la sud de localitatea Greci, în punctul „La izvor”. *Inedit*.

Sculptura înfățișează portretul unei femei trecută de prima tinerețe, cu figura ovală, plină, fruntea lată și tîmplele acoperite de păr. Ochii mari, migdalați, cu pupile reliefate, sînt îndreptați în sus, spre dreapta. Figura parțial distrusă lasă să se întrevadă un nas drept, gura mică închisă, cu buze pline și bărbia rotundă. Întreaga figură este încadrată de un păr bogat, pieptănat cu cărare pe creștetul capului în șuvițe buclate care-i acoperă jumătatea superioară a urechilor, realizate prin trepanare, cu lobi fin conturați. Părul este adunat la spate într-o costiță ridicată în sus și prinsă cu acul. Doi cîrlionți micuți ies din pieptănătură în dreptul obrazilor.

Sculptura arhaizantă, imită prototipuri elenistice. Pieptănătura este caracteristica perioadei ultimilor împărați Antonini. Ca și portretul de la Colina, reprezintă un produs local cu caracter funerar, provenind probabil dintr-un atelier care funcționa la Troesmis în a doua jumătate a secolului II e.n.

3. *Cap de femeie*, portret funerar (statuic), (inv. 4885; fig. 15) Marmură albă. Dimensiuni: h = 25,5 cm; h gît = 3 cm; l = 21,5 cm; l figurii = 13,5 cm; A fost descoperit în anul 1975 în vatra localității Valca Nucarilor, în apropierea unei întinse așezări de epocă romană. *Inedit*.

Sculptura înfățișează portretul unei femei tinere, cu figura ovală, plină, ușor mutilată. Arc bărbie micuță, frunte lată, nas drept și ochi mari, migdalați, cu pupile rotunde foarte slab conturate. Gura mică, cu buze pline, o ține închisă. Părul este pieptănat elegant în șuvițe mari ondulate, despărțit în creștetul capului în două părți, rulat în față și strins la spate într-o cosiță groasă, răsucită, adunată spiralic într-un coc de sub care îi cad pe ceafă șuvițe rebele. În dreptul urechilor, două șuvițe sînt aranjate din pîptănătură. Părul strins la tîmple lasă în afară urechile mici, adîncite cu ajutorul trepanului. Sub fruntea lată, două sprîncene fine sînt conturate prin șlefuire. Cu toată execuția îngrijită și realistă a figurii, portretul pare lipsit de expresivitate, trădînd o manieră academică în redarea frumuseții senine proprie epocii lui Hadrian, de revenire la canoanele clasice. (Vezi, în general, D. Tudor, *Arheologia romană*, Buc., 1976, pg. 244—245; Z. Covaceff, *Pontica*, 5, 1972, pg. 514; pentru analogii, v. *BMI*, nr. 3, 1973, pg. 10—14, fragment de *aedicula* din Deva, Muzeul județean.)

Piesa este lucrată cu multă finețe, ceea ce ne îndeamnă s-o considerăm produsul unuia dintre atelierile care funcționau în cetățile grecești de pe malul vestic al Pontului Euxin.

4. *Statuie funerară*, fragment (inv. 2160; fig. 16). Bloc de marmură albă. Receivat: plinta rectangulară și partea inferioară a statuiei. Dimensiuni: L = plintei = 53,5 cm; h = 37 cm; g = 30,5 cm; l statuiei = 45 cm; h = 25 cm; g = 24,5 cm. Descoperit în zona de sud-est a localității Casimcea, în punctul „La vie” (cf. V. H. Baumann, *SCIV*, 4, 1971, pg. 598). În colecția MDDTI din 1970. În marginea plintei au fost săpate trei orificii pentru manevrarea statuiei.

Deasupra plintei s-a păstrat partea inferioară a unui personaj feminin îmbrăcat cu *stola*, peste care o *palla* lejeră îi cade în falduri verticale, acoperindu-i corpul în întregime și lăsîndu-i în afară vîrfurile picioarelor încălțate cu *calceus*. Faldurile *palla*-ei, realizate schematic prin șanțuire, acoperă aproape întreaga compoziție, lăsînd în spate o mică porțiune nefasonată în vederea prinderii statuiei într-un ansamblu probabil de tip *aedicula*. Faldurile *palla*-ei, verticale și imobile, dau compoziției un aspect rigid. Compoziția clasicistă, cu caracter funerar, reprezintă o realizare provincială romană din perioada împăraților Antonini, de la mijlocul sec. II e.n. Cea mai apropiată analogie o întîlnim la *Apulum*, pe teritoriul Daciei (vezi, Dionisie Radu, *Trei monumente sculpturale de la Apulum*, în *Apulum*, VII, 1968, pg. 441, 3, fig. 4 — statuie feminină cu caracter funerar).

5. *Leu funerar*, fragment sculptură (inv. 2151; fig. 17)

Calcar cretacic, dens, de culoare gălbuie. Rezervat: partea superioară a corpului, fără membre. Dimensiuni: L = 80 cm; h (în partea anterioară) = 60 cm; h (în zona posterioară) = 14 cm; l figurii = 13 cm; h figurii = 20 cm. Spărtură recentă în dreptul botului. Provine din localitatea Topolog; 1970. *Inedit*.

Piesa reprezintă un leu sculptat în poziție „șezînd”, cu capul în sus și privirea întoarsă spre dreapta. Capul animalului este acoperit de o coamă bogată, alcătuită din șuvițe groase, neregulate, frumos dăltuite; la fel pieptul și jumătate din spate. Are o figură prelungă, cu fruntea rotunjită, ochi rotunzi și apropiați, încadrați de plcoape reliefate și gura deschisă. Coadă lungă intră între picioarele dinapoi. Corpul este acoperit cu păr fin, realizat cu dăltița. În creștetul capului se văd urmele unui piron gros de fier, în partea dreaptă a corpului — o perforare circulară. În stînga, corpul prezintă o suprafață netedă, relevînd faptul că leul era sprijinit în antichitate, în cadrul unui ansamblu monumental.

Face parte din categoria leilor funerari „*de sine stătători*” (cf. D. Isac, V. Wolmann, I. P. Albu, *Sargetia*, X, 1973, pg. 142 și urm.) care „străjuiau intrări, ornamentau mausolee sau alte construcții funerare importante” (V. Wolmann, *Acta MNap.*, VI, 1969, pg. 534). Nefiind descoperit într-un context arheologic, se încadrează larg în limitele secolului II e.n. și, în conformitate cu modul de tratare a coamei, în șuvițe triple, în formă *de volute*, are analogii la Drobeta-Turnu Severin (S. Ferri, *Arte romana șul Danubio*,

Milano, 1933, pg. 272—284, fig. 348) și Alba Iulia (cf. *Ibidem*, fig. 345), ca și la Cluj-Napoca (Muzeul de istorie al Transilvaniei, inv. 16819 I 3187 — cf. *Sargetia*, X, pg. 142, n. 32). Tehnica redării părului în șuvițe groase întoarse în melcoșori, este caracteristică reprezentărilor palmyrene (Z. Kadar, în *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*, III, 1, 2, 1955, pg. 116—117, fig. 5 — apud *BMI*, nr. 3, 1973, pg. 42, n. 134). Leul funerar de la Topolog reprezintă un produs reușit al unui atelier local care funcționa probabil într-una din *villae-le rusticae* din zonă, aparținând unor elemente de origine orientală (vezi, în acest sens, altarul lui *Aufidius Helius* de origine phrigană, descoperit la Topolog, la V. H. Baumann, *SCIV*, 4, 1971, pg. 597).

6. *Leu funerar*, fragment sculptură (inv. 1942; fig. 18)

Calcar cretacic, dens, de culoare gălbuie. Rezervat: capul și o parte din torsul animalului. Dimensiuni: h = 58 cm; g capului = 34 cm; d tors = 30 cm. Provine din zona nord-vestică a localității Casimcea, punctul „La vie”. A intrat în colecția MDDTI în anul 1970. *Inedit*.

Reprezenta probabil un leu, sculptat pe toate fețele, în poziție „șezînd”, ridicat pe picioarele anterioare. Capul mare este acoperit cu o coamă bogată, alcătuită din șuvițe groase, paralele, realizate prin dăltuire. Figura animalului este prelungă, cu fruntea teșită, îngustă și cu ochi mari, circumscrisi de pleoape inelare. Din botul mutilat se păstrează gura tăiată larg și adîncită. Fragmentul de tors păstrat este rotund. Trăsăturile figurii exprimă mai mult durere decît ferocitate, atitudine la care contribuie și înclinarea capului spre dreapta.

Face parte din categoria leilor funerari „*de sine stătători*” (cf. *Sargetia*, X, 1973, pg. 142 și urm.). Contextul arheologic în care a fost descoperit leul de la Casimcea, împreună cu fragmentul de statuie funerară prezentată mai sus (vezi, *supra*, nr. 4), evidențiază în punctul „La vie” existența unei construcții funerare de la mijlocul secolului II e.n., aparținînd unor personaje înstărite din mediul rural, probabil proprietarii unei *villa rustica* din apropiere.

7. *Leu funerar*, sculptură (inv. 1096; fig. 19).

Calcar cretacic, dens, de culoare gălbuie, cu urme de oxizi de fier. Spart transversal în două și restaurat. Dimensiuni: h = 42 cm (h membrelor = 18 cm; h capului = 24 cm); l capului = 17 cm; plinta = L = 30 cm; l = 20—24 cm; g = 4 cm. A fost descoperit în anul 1973, în așezarea civilă a cetății Noviodunum. *Inedit*.

Sculptura, realizată în bloc monolit, reprezintă un leu în poziție „șezînd”, sprijinit pe membrele posterioare. Membrele anterioare, scurte și puternice, sînt terminate prin labe noduroase. Leul se află așezat pe o plintă trapezoidală cu colțurile rotunjite. Capul animalului, cu figura ovală încadrată de o coamă bogată, este înălțat și ușor înclinat spre stînga. Este evidentă o oarecare disproporție a piesei sculptate. Artistul a acordat mai multă atenție părții superioare, partea inferioară a sculpturii, cu picioarele leului strînse și coada, spirjinite de plintă, fără a fi schematizată, este realizată mai sumar. În schimb, corpul animalului, cu coastele profilate prin dăltuire, coama cu șuvițe scurte și groase, ca și figura, relevă o execuție îngrijită. Îndeosebi figura leului realizată prin șlefuire, cu privirea ridicată în sus, cu nările largi și gura deschisă, a fost umanizată de artist într-o expresie plină de patetism.

Piesa de la Noviodunum face parte din categoria leilor „*de sine stătători*”, înscrisă și se printre piesele funerare folosite în provinciile dunărene ca anexe decorative, deasupra sau de o parte și de alta a construcțiilor funerare (vezi, Gr. Tocilescu, *Monumente epigrafice și sculpturale*, I, pg. 25; G. Murnu, *Monumente de piatră de la Adamclisi*, în *BCMI*, an. VI, Buc. 1913, pg. 118—120 și fig. 33). Leul a fost sculptat într-unul din atelierelor care funcționau cu siguranță la Noviodunum în sec. II—III e.n.

8. *Cap de sfinx(harpie)*, fragment sculptural (inv. 24538; fig. 20). Calcar cretacic de culoare gălbuie, cu numeroase urme de oxizi de fier. Piesa este spartă în creștetul capului unde păstrează orificiul rotund al unui element de încastrare și imediat sub gură. Dimensiuni: h = 11,5 cm; l = 14,5 cm; l figurii = 10,3 cm; g = 15,5 cm. A fost descoperit în marginea de nord a localității Lunca (com. Ceamurlia de Jos), în anul 1973, la —1,60 m adîncime. *Inedit*.

Sculptura prezintă o figură umană, rotundă și plată, cu fruntea îngustă și ochii ovali ieșiți din orbite, cu pleoapele de sus pronunțate, nasul drept cu nările sparte din vechime și gura mică cu buze strânse. O figură încadrată de păr bogat, cu o cărare în creștetul capului care împarte în două părul sfinxului și care cade în șuvițe paralele pe spate, astupându-i complet tîmplele și urechile. Piesa păstrează capătul superior al aripii drepte, despărțită de păr printr-o șanțuire semicirculară. Aripile sfinxului porneau probabil direct din umeri.

Harpia, ca motiv de decor arhitectural, servind drept acroteră unor *aediculae* sau mausolee funerare, este originară din Asia Mică (apud Radu Florescu, *Dicționar enciclopedic de artă veche a României*, Buc. 1980, pag. 179). Penetrația acestui motiv funerar în Dacia și Moesia Inferior, în cursul sec. II e.n., s-a produs dinspre Occident spre Răsărit, drumul fiind marcat de numeroase descoperiri asemănătoare din nord-estul Italiei, Britania, Belgica, Germania Superior, Raetia, Noricum, Pannonia, Moesia Superior (cf. Marcel Renard, *Sphinx à masque funéraire*, Apulum, VII, 1968, pg. 303—304). Este singura piesă de acest gen descoperită în nordul Dobrogei, relevînd la Lunca, pe malul lacului Razelm, existența unor coloniști sau veterani proveniți din provinciile occidentale ale Imperiului (cf. *Ibidem*, pg. 305).

9. *Coronament funerar* în formă de trunchi de piramidă, fragment sculptural (inv. 24537; fig. 21). Calcar cretacic de culoare gălbuie. Baza mare și o parte din suprafața din spate a coronamentului au fost sparte din antichitate. Dimensiuni: h = 44,5 cm; laturile bazei mici = 10,4 × 19,5 cm. Descoperit în anul 1979, în necropola tumulară a cetății Noviodunum. *Inedit*.

Coronamentul este decorat pe trei din suprafețele sale cu vrejuri de *hedera* cu frunze. Suprafața principală este decorată cu două vrejuri perfect simetrice, sculptate în basorelief, iar fețele laterale cu câte un singur vrej, bogat împodobit cu frunze pe cea din dreapta, cu o singură frunză pe cea din stînga. Este al doilea exemplar de acest gen descoperit în nordul Dobrogei (vezi, mai jos, nr. 10). Pentru analogii, cu comentariu și bibliografie, vezi H. Daicoviciu, *Un monument funerar din Dacia Superioară*, în Omagiu lui P. Constantinescu-Iași, Buc. 1968, pg. 101—108; *Idem*, *Coronamentele în formă de trunchi de piramidă arcuțită pe teritoriul provinciei Dacia*, Apulum, VII, 1968, pg. 333—352. Originea acestui tip de coronament este nord-italică, ele fiind situate în antichitate deasupra altarelor funerare. Aceste monumente, tipice pentru Aquileia, s-au răspîndit la sfîrșitul sec. I e.n. în provinciile dunărene — Noricum, Pannonia și Dacia Superior, după 106 e.n. (cf. *Apulum*, VII, 1968, pg. 350). Motivul decorativ de pe coronamentul de la Noviodunum ca și forma sa de trunchi de piramidă cu laturile drepte, relevă particularități locale care ne scapă în actualul stadiu al cunoștințelor.

10. *Coronament funerar* în formă de trunchi de piramidă, fragment (inv. 27682; fig. 22). Calcar cretacic, gălbui. Spart la capete și la spate. Dimensiuni: h = 31 cm; l baza mică = 7 cm; l baza mare = 17 cm; g max. = 11 cm. Provine din colecția Școlii generale din Horia. A intrat în colecția MDDTI în anul 1980. *Inedit*.

Coronamentul este decorat în basorelief, pe trei din suprafețele sale, cu câte un lujer de *hedera*. Pe suprafața principală, ornamentul este încadrat de un chenar simplu, în relief. Motivul decorativ, mult simplificat, este asemănător celui întîlnit pe exemplarul de la Noviodunum. În ambele cazuri, avem de-a face cu un *pyramidion* cu laturile drepte care nu-și găsește analogii decît, poate, pe teritoriul Galliei în sec. I—II e.n., la unele monumente terminate în piramidă sau trunchi de piramidă cu laturile drepte (apud, H. Daicoviciu, *Apulum*, VII, 1968, pg. 347).

11. *Stelă funerară* în formă de *aedicula*, fragment (inv. 2152; fig. 23). Bloc rectangular de calcar cochilifer, spart lateral dreapta și jos. Dimensiuni: h = 66,5 cm; l = 49,8 cm; g = 30,5 cm. A fost descoperit la temelia bisericii „Buna Vestire” din Tulcea și donat muzeului în anul 1950. *Inedit*. Sculptură în basorelief. Cîmpul sculptural este împărțit în două de un brîu trapezoidal. Deasupra acestuia se află un fronton înscris decorat cu motive vegetale: decor meandric cu frunze de *hedera*. Dedesubt, în interiorul unui chenar simplu de 6—8 cm lățime, într-o nișă a fost sculptată scena banchetului

funerar (*coena funebris*): În stînga este reprezentat defunctul, întins pe o *kliné* elegantă cu spătar. Este înfășurat într-un *pallium* și poartă pe dedesubt o tunică cu mîneci scurte. În față se observă tăblia unei *mensa*, iar în dreapta este sculptat un copil de casă (*camillus*) în picioare din față, ținînd cu amîndouă mîinile un vas. Servantul este îmbrăcat cu *tunica* cu mîneci scurte, lungă pînă la genunchi și strînsă cu cordon pe talie. Poartă picptănătură rotundă de tradiție elenistică. Defunctul ține în mîna dreaptă, ridicată în sus, coroana „nemuririi”.

Sub briul trapezoidal care împarte cîmpul sculptural al stelei, părțile laterale au fost sculptate pe jumătate din grosime cu capitele ionice, redată schematic.

Din punct de vedere compozițional, stela se înscrie în tipul „pontic”, cu scena banchetului simplificată, caracteristic pentru cetățile grecești din Pontul Stîng, de la Bizanț pînă în Delta Dunării (cf. G. Bordenache, *Temi e motivi della plastica funeraria*, Dacia, N.S., IX, 1965, pg. 258; vezi și Oct. Floca și W. Wolschi, *Aedicula funerară în Dacia romană*, în BMJ, an XLII, nr. 3, 1973, pg. 50). Cu toată execuția excelentă a motivului floral din interiorul frontonului, materialul întrebuițat, anumite disproporții sesizabile în redarea defunctului (mîna scurtă și mare în comparație cu corpul, laba piciorului), schematizarea și o anumită rigiditate în atitudinea personajelor, vin să ateste un atelier local în funcțiune la începutul secolului IIIe.n.

12. *Stelă funerară* în formă de *aedicula*, fragment (inv. 2157; fig. 24). Bloc paralelipipedic de calcar cretacic, spart din antichitate stînga jos și tăiat transversal sus, pentru a fi folosit ca material de construcție. Dimensiuni: h = 27 cm; l = 46 cm; g = 41 cm. A fost descoperit la Troesmis în anul 1950. *Inedit*.

Pe una din suprafețe, în interiorul unui chenar simplu (4 cm în dreapta), mai lat la bază (8 cm), a fost sculptat într-o nișă bustul unui personaj în basorelief. Personajul este îmbrăcat cu *pallium* din care îi ies mîinile. În mîna stîngă ține între degetul arătător și cel inelar un obiect micuț tronconic. *Pallium*, elegant drapat, este realizat prin adîncituri paralele; mîinile executate cu precizie.

Piesa se înscrie printre stelele funerare în formă de *aedicula*, fiind situată probabil pe un soclu înalt, basorelieful reprezentînd bustul defunctului (cf. A. Schober, *Die römischer Grabsteine von Noricum und Pannonien*, Viena, 1923, fig. 198, 199, 200, 202, 205; apud Floca — Wolski, *op. cit.* pg. 50). Are analogii în Dacia la Drobeta-Turnu Severin (Gr. Florescu, *I monumenti funerari della Dacia Superior*, în *Ephemeris Dacoromana*, 1930, pg. 90) și printre stelele funerare din nordul Italiei și coasta dalmată (cf. A. Schober, *op. cit.*). Monumentul, echilibrat și bine proporționat, reprezintă o reușită execuție locală, încadrîndu-se cronologic în limitele secolului IIe.n.

13. *Stelă funerară* în formă de *aedicula* cu relieful în nișă arcuită (pentru acest gen de monumente, vezi, Gr. Florescu, *Op. cit.*, pg. 84—104). Fragment (inv. 2283; fig. 25). Lespede rectangulară de calcar cretacic gălbui cu urme de oxizi de fier. Rezervat aprox. 2/3 din partea superioară. Dimensiuni: h = 34 cm; l = 47,5 cm; g = 14,5 cm. Nu i se cunoaște precis locul de proveniență; probabil Noviodunum.

Nișa, mărginită de un chenar dublu semicircular în partea de sus, are forma unei bolți sprijinite lateral de două coloane terminate în capitele corintice. Colțurile stelei sînt ocupate de pseudoacrotere decorate cu frunze de acant. În interiorul nișei s-au păstrat capetele a două personaje (cel din stînga — bust), despărțite prin spătarul înalt și curbat al unei *kliné*. Figurile ambelor personaje sînt mutilate. Personajul situat pe *kliné* este o femeie (defuncta) cu părul scurt, buclat, picptănat peste urechi cu cărare la mijloc. Personajul din stînga, situat între spătarul patului și coloană, este o *camilla*, servanță îmbrăcată cu mantie deasupra unei *tunica*, cu părul buclat adunat în creștetul capului într-un coc. Coafura personajelor este specifică perioadei Antoninilor (mijlocul sec. IIe.n.) și o regăsim pe pereții unei *aedicula* descoperite la Micia, în Dacia (vezi, Floca — Wolski, *op. cit.*, pg. 6, fig. 2,3). Ca și celelalte stele funerare prezentate mai sus, sîntem în fața unui produs local, aparținînd atelierelor de pietrari din nordul Dobrogei.

14. *Lespede funerară*, fragment (inv. 2311; fig. 23 B) calcar cretacic, gălbui de Babadag. Rezervat; aprox. un sfert din întreg. Dimensiuni: h = 30 cm; l = 50,5 cm; g = 15—17 cm. Provine din cetatea Argamum (Cap. Dolojman), a. 1977. *Inedit*.

Fragment de formă rectangulară, are pe una din fețe sculptată în relief o cruce latină, cu brațe inegale, două câte două, cu capetele lățite. A fost descoperit de M. Coja în așezarea romană târzie. Forma crucii pledează pentru o datare târzie — secolele V—VIe.n. (cf. Em. Popescu, *Inscripțiile din secolele IV—XIII descoperite în România*, 1976, pg. 76,40). Fragmentul păstrează urme de mortar pe spate, relevând apartenența sa unui complex funerar.

C. PIESE DE SCULPTURĂ ARHITECTONICĂ

1. *Cornișă(syma)*, fragment (inv. 2162; fig. 26) marmură. Are colțurile sparte și este acoperit de crustă calcaroasă. Dimensiuni: h = 45 cm; L = 100 cm; l = 50 cm; g = 42 cm. Provine din punctul „Dulbenci”, situat la nordul localității Casimeca; a intrat în colecția MDDT1 în anul 1971. *Inedit.*

Bloc rectangular, sculptat în relief pe una din fețe. Are profilul carenat și decorat cu pătrățele în relief (*guttae*). Cornișa de la Casimeca se înscrie în ordinul doric roman (vezi, R. Bordenache — H. Stern, *Documentar analitic. Studiul ordinilor clasice. Arhitectura Romei antice*, pl. XXVI, fiind singurul exemplar de acest gen descoperit în nordul Dobrogei. A fost descoperit printre rămășițele unei *villa rustica* (V. H. Baumann, *SCIV*, 4, 1971, pg. 598).

2. *Capitel* (inv. 4576; fig. 27). Dimensiuni: h = 14 cm (abac = 4 cm; echin = 6 cm; fus = 4 cm); latură abac = 33 cm. A fost descoperit în anul 1978 în satul Neatîrnarea din com. Beidaud. Calcar cretacic alb-gălbui. *Inedit.*

Prezintă un profil simplu: abac patrulater, echin oblic, ușor curbat înspre începutul de fus circular. Atît abacul cît și fusul sînt prevăzute cu orificii centrale rotunde (d = 5,5 cm; h = 3,5 cm). La baza echinului, capitelul prezintă o dublă carenă realizată prin șanțuire.

Capitelul face parte din ordinul doric elenistic roman (cf. R. Bordenache — H. Stern, *op. cit.*, pl. XXI—XXII). Cronologic aparține sec. I—II e.n.

3. *Capitel* (inv. 1098; fig. 28). Marmură albă, de calitate inferioară. Una din volute spartă din antichitate. Dimensiuni: h = 20 cm; latură abac = 38 cm; d. cavitate coloană = 33,5 cm; d. volută = 17 cm; g. sul = 5 cm. A fost descoperit în anul 1973, în așezarea civilă a cetății Noviodunum. *Inedit.*

Capitelul are abacul patrulater, echinul reliefat între volutele circulare și drept deasupra sulurilor laterale, găuuite la mijloc. Volutele, perfect circulare și grupate două câte două, sînt decorate în relief cu spirale terminate printr-un lob central (*oculus*). Pe suluri au fost incizate sub formă de meandre, frunze de acant stilizate. Echinul a fost decorat între volute cu decor floral și ove în relief, iar deasupra sulului cu decor incizat.

Capitelul este specific ordinului ionic roman (cf. și R. Bordenache — H. Stern, *op. cit.*, pl. XXVIII și XXXIV — sec. IIe.n.). Are analogii pe teritoriul Daciei (vezi, *Sargetia*, X, 1973, pg. 155 și fig. 1) și în Bulgaria la Plovdiv (vezi, L. Botușarova, în *Ann. du Musée Nat. arch. Plovdiv*, 1960, pg. 87, fig. 14 — capitel de marmură), în sec. II—IIIe.n. Decorațiunea simplă, realizată prin incizie, încadrează cronologic piesa de la Noviodunum la începutul sec. IIIe.n., fiind fără îndoială produsul unui atelier local.

4. *Capitel* (inv. 2169; fig. 29). Calcar cretacic gălbui. Descoperit în 1958 la Noviodunum de I. Barnea. Dimensiuni: h = 25 cm; latură abac = 44 × 43 cm; g. abac = 5 cm; latură echin = 39 cm; d. cavitate coloană = 38,5 × 39,5 cm; d. volută = 20 cm.

Formă asemănătoare piesei de mai sus, diferă decorul. Abacul este marcat de o linie incizată. Echinul este decorat cu ove în relief, iar deasupra sulurilor cu floare de lotus. Sulurile au fost realizate în formă de muguri de lotus așezați cu baza la mijloc și despărțiți printr-o șanțuire verticală. Volutele, îngroșate lateral, sînt decorate cu spirale terminate într-un lob rotund (*oculus*).

Capitelul aparține ordinului ionic roman, fiind o reușită realizare locală de la mijlocul secolului II e.n. (vezi, *Sargetia*, X, 1973, pg. 155, fig. 1).

5. *Capitel* (inv. 1097; fig. 30). Calcar cretacic, dens, gălbui, de Babadag. Dimensiuni: h = 19,5 cm (abac = 7 cm; echin = 7 cm; fus = 5,5 cm); latură abac = 36 × 36,5 cm; d. echin = 41 cm; d. fus = 32 cm. Provine din *villa* romană de la Horia, cercetată în anul 1971.

Bibliografie: V. H. Baumann, *O villa romană la nord-vest de Horia (jud. Tulcea)*, BMI, nr. 4, 1972, pg. 45—52

Capitel cu profil simplu: abac patrulater, echin curbat și fus cilindric.

Execuție locală din secolul II e.n., se înscrie în ordinul simplu toscan (R. Cagnat — V. Chapot, *Manuel d'archeologie romaine*, t. I-er, Paris, 1917, pg. 34 fig. 12,2; vezi și R. Bordenache — H. Stern, *op. cit.*, pl. XXVI — ordinul doric roman). Are analogii în Transilvania (*Sargetia*, X, 1973, pg. 156, fig. 2) și în Bulgaria (vezi L. Botușarova, *op. cit.*, pg. 89 — piesă identică de marmură încadrată larg în sec. II—III e.n.

6. *Capitel*, fragment (inv. 1927; fig. 31). Bloc de calcar cretacic asemănător celui de mai sus. 3/4 din abac au fost sparte din antichitate. Provine din *villa* romană de la Horia. Dimensiuni: h = 17 cm (abac = 6,5 cm; echin = 8 cm; fus = 2,5 cm); latură abac = 36 cm.

7. *Capitel*, fragment (inv. 1928; fig. 32). Calcar cretacic alb-gălbui, de Niculișel. Rezervat un sfert din întreg. Dimensiuni: h = 16,5 cm (abac = 7 cm; echin = 5,5 cm; fus = 4 cm). Provine din *villa rustica* cercetată în anii 1972—1977 la Niculișel.

Bibliografie: V. H. Baumann, *Dacia*, N. S., XXIII, 1979, pg. 131—146, fig. 12, 1; *Idem*, în *Peuce*, VIII, pg. 367—414, pl. XXI, 1.

Același profil simplu ca și în cazul pieselor identice de la Horia: abac patrulater, echinul cu o curbura pronunțată și fusul cilindric. Execuție locală din sec. II e.n., se înscrie în ordinul simplu toscan.

8. *Capitel*, fragment (inv. 2163; fig. 33). Calcar cretacic, galben-cenușiu de Iglița. Rezervat: un sfert din corp și o jumătate din baza cilindrică care se sprijinea pe fusul coloanei. Dimensiuni: h = 17 cm; l = 31 cm. Provine de la Troesmis, Cetatea de Est. *Inedit*.

Realizare locală în basso și altorelief, reprezentînd frunze mari de acant care pornesc de la baza capitelului, întrerupte probabil în patru locuri de colțurile unei plinte (*plinthus*) scunde, deasupra căreia a fost sculptat decorul floral. Se înscrie în ordinul corintic roman (vezi, R. Bordenache—H. Stern, *op. cit.* și D. Tudor, *Arheologia romană*, Buc. 1976, pg. 29), încadrîndu-se cronologic în sec. II—III e.n.

9. *Capitel* (inv. 1094; fig. 34). Calcar cretacic, galben-cenușiu de Iglița. Spart într-un colț, la bază. Dimensiuni: h = 40 cm; latură abac = 50 cm; D = 40 cm; d = 34,5 cm. A fost descoperit la Troesmis, în așezarea civilă, în anul 1971. *Inedit*.

Sculptură în bloc de calcar bitronconic, cu abacul în formă de stea cu patru colțuri triunghiulare, canelate pe cant, care circumseriu o bază secundă, cilindrică, de susținere a arhitravei. Capitelul se termină în partea inferioară printr-un fus cilindric care se sprijinea pe coloană. Colțurile abacului sînt sprijinite pe patru grupuri de volute reprezentînd patru perechi de coarne de berbeci sculptate în altorelief. Între colțurile abacului au fost sculptate în basorelief patru flori de lotus cu vrejul ondulat atîrînd în jos. Capitelul este decorat pe trei rînduri cu cîte opt frunze de acant realizate prin traforare. Pe primul rînd de sus se sprijină volutele, pe ultimul rînd frunzele de acant împreunate la bază.

Capitelul, specific stilului compozit roman (cf. R. Bordenache—H. Stern, *op. cit.*), este o reușită execuție locală a unuia din atelierele din Troesmis, din prima jumătate a secolului III e.n.

10. *Capitel* (inv. 2166; fig. 35). Marmură de Procones. Dimensiuni: h = 48 cm; latură abac = 50 cm; d. bază = 33 cm. Provine din localitatea Nifon-Tiganca (com. Hamcearca).

Bibliografie: I. Barnea, *Peuce*, VI, 1977, pg. 107; *Idem*, *Din istoria Dobrogei*, vol. II, Buc. 1968, pg. 532, fig. 43,1

Piesă masivă în formă de trunchi de piramidă răsturnată, sculptată pe toate fețele. Profil simplu, abac patrulater, baza rotundă cu orificiu central de prindere de fusul coloanei.

Sculptură în basorelief pe două registre: jos — reprezentarea simbolică a coșului din care ies patru flori de acant, situate în dreptul liniei mediane a laturilor abacului; în partea superioară — frunze de acant dispuse în dreptul colțurilor abacului și încadrate de un lujer meandric care, în cele patru colțuri înlocuiește volutele și în interiorul căruia se află câte o foaie de acant.

Capitelul aparține ordinului corintic roman, fiind caracteristic secolelor V—VI e.n. Pare să fie o piesă de import, dar poate să fi fost executat într-un atelier tomitan. Vezi, mai jos, piesa de la Isaccea.

11. *Capitel* (inv. 2155; fig. 36). Marmură de Procones. Piesă deteriorată (abacul spart), asemănătoare celei de la Nifon. Provine dintr-un punct necunoscut al cetății Noviodunum. Dimensiuni: $h = 50$ cm; $d = 40$ cm.

Bibliografie: I. Barnea, *Peuce*, VI, 1977, pg. 118, pl. Xb.

Sculptură în basorelief realizată prin trepanare, destul de bine conservată. Prezintă foi de acant grupate în două registre; cele de la bază mărginite de patru flori de acant cu peduncul înalt. Ca și exemplarul de la Nifon, aparține ordinului corintic roman, fiind caracteristic secolelor V—VI e.n.

12. *Capitel*, fragment (inv. 1067; fig. 37). Marmură de Procones. Rezervat: aprox. o jumătate din întreg. Dimensiuni: $h = 39,5$ cm; $L = 27$ cm; $l = 72$ cm. Provine din vechile săpături ale lui G. G. Mateescu efectuate în cetatea Ibida (Slava Rusă), după primul război mondial. Împreună cu alte trei exemplare asemănătoare, a fost scos din ruinele unei basilici creștine. A intrat în colecția MDDTI în anul 1953.

Bibliografie: I. Barnea, *Roman-Byzantine Basilicae discovered in Dobrogea between, Dacia*, N.S., II, 1958, pg. 346—347.

Piesa a fost realizată dintr-un singur bloc. Face parte din categoria capitelurilor ionice cu impostă. Imposta masivă, în formă de dublu trunchi de piramidă, este organic legată de capitel printr-un abac abia schițat. Imposta a fost decorată pe una din fețe cu o cruce din care se mai păstrează marginea unui braț. Decorația capitelului a fost executată prin incizie; se păstrează una din volute și o frunză de acant cu două virfuri, stilizată pe porțiunea de sus nedistrusă. Realizarea stângace a principalelor caractere ale capitelului, relevă o execuție târzie și locală. Cronologic, aparține secolului VI e.n.

13. *Capitel*, fragment (inv. 1068; fig. 38). Marmură de Procones. Rezervat: aprox. un sfert din întreg. Dimensiuni: $h = 35$ cm; $L = 45$ cm; $l = 42$ cm. Scos din basilica creștină de la Ibida.

Bibliografie: I. Barnea, *Op. cit.*, pg. 347, fig. 12,2

Impostă masivă în formă de dublu trunchi de piramidă, detașată sculptural de capitelul propriu-zis printr-un abac profilat pe lungime. Una din fețe a fost decorată în relief cu o cruce latină având între brațele inferioare o floare de crin stilizată. Decorația capitelului, complet distrusă. Ca și piesa de mai sus, aparține sec. VI e.n.

14. *Capitel*, fragment (inv. 1066; fig. 39). Marmură de Procones. Rezervat: o jumătate din impostă. Din capitel s-a păstrat jumătate dintr-o volută și una din cele două frunze trilobate care umpleau spațiul dintre volute. Dimensiuni: $h = 42$ cm; $L = 55,8$ cm; $l = 42$ cm.

Bibliografie: I. Barnea, *Op. cit.*, pg. 347.

Pe una din suprafețele lungi ale impostei a fost sculptată în relief o cruce latină cu capetele brațelor trapezoidale.

15. *Capitel*, fragment (inv. 2251; fig. 40). Marmură de Procones. Asemănător celor de mai sus și având aceeași proveniență. Întreg blocul spart în două pe diagonală. Din capitel se păstrează numai un mic fragment. Dimensiuni: $h = 28,6$ cm; $L = 72$ cm; $l = 53,3$ cm.

Bibliografie: I. Barnea, *Op. cit.*, pg. 346—347, fig. 12,4.

Imposta decorată pe lungime cu un disc în relief. Corpul impostei unit de capitel printr-un prag carenat; abacul tăiat drept.

16. *Bază de coloană*, fragment (inv. 2310; fig. 41). Calcar cretacic, galben-cenușiu de Iglița. *Spira* păstrează aproximativ o jumătate din întreg. Provine din așezarea romană timpurie de la Troesmis; descoperit în anul 1977. Dimensiuni: h = 30 cm; latura plintei = 44 cm; d. fus = 34 cm. *Inedit*.

Profil simplu: plinta patrulateră, înaltă, dusina puternic curbată, fusul înalt cu orificiu central de prindere a coloanei. Se înscrie în ordinul simplu toscan (R. Cagnat — V. Chapot, *op. cit.*, pg. 34, fig. 12,4 — cf. *Vitruvius*, IV, 1). caracteristic secolelor II—III e.n.

17. *Bază de coloană* (inv. 1095; fig. 42). Calcar cratacic, dens, gălbui, de Bașchioi. Dimensiuni: h = 17,5 cm; latura plintei = 36,5 cm; d. fus = 33 cm; d. orificiu de prindere = 6 cm. Provine din *villa* romană de la Horia; anul 1971.

Bibliografie: V. H. Baumann, *BMI*, nr. 4, 1972, pg. 49, fig. 7; *Idem*, în *Peuce*, IV, 1975, pg. 61—75, pl. I, 1.

Profil simplu: plinta patrulateră, dusina scurtă (5,5 cm) și curbată spre fusul scurt și perforat adinc (7 cm) pe centru, în vederea susținerii coloanei. Aparține ordinului simplu toscan (R. Cagnat—V. Chapot, *op. cit.*, pg. 34), fiind produsul meșterilor locali din teritoriul cetății Troesmis. Își găsește corespondențe în Dobrogea (vezi, mai jos, piesele de la Niculițel) și în Transilvania (cf. *Sargetia*, X, 1973, pg. 160—161, fig. 6—7), în sec. II—III e.n.

18. *Bază de coloană* (inv. 1929; fig. 43), asemănătoare celei de mai sus și provenită din același loc. Piesa, deteriorată, a fost găsită „în situ” în zona colonadei. Dimensiuni: h = 13,5 cm; latura plintei = 40,5 cm; d. fus = 35 cm; d. orificiu de prindere = 6,5 cm.

Bibliografie: V. H. Baumann, *op. cit.*, pg. 49, fig. 4

Execuție locală; ordinul simplu toscan; cronologic, aparține sec. II e.n.

19. *Bază de coloană* (inv. 2312; fig. 45). Calcar cretacic, bej-gălbui de Niculițel, Dimensiuni: h = 20 cm; latura plintei = 40 cm; d. fus = 33 cm. A fost descoperită în anul 1974 în *villa rustica* de la Niculițel, pe zidul unui peristil.

Bibliografie: V. H. Baumann, *Dacia*, N. S., XXIII, 1979, pg. 144, fig. 12, 3; *Idem*, în *Peuce*, VIII, 1980, pg. 400, pl. XXI, 2b.

Profil simplu: plinta patrulateră, dusina curbată, cu marginea dreaptă, fus tronconic cu baza mică sprijinită pe dusină. Marcaj incizat pe diametrul fusului și pe înălțime. O piesă identică, din care s-a păstrat plinta și trei sferturi din dusină a fost descoperită în același loc, făcând parte, ca și cea prezentată, din construcția peristilului (fig. 44). Ambele aparțin stilului simplu toscan, larg răspândit în mediul rural al lumii romane provinciale.

20. *Bază de coloană* (inv. 2315; fig. 46 a). Rocă asemănătoare exemplarului de mai sus și descoperită în același loc. Dimensiuni: h = 14 cm; latura plintei = 52 × 44 cm; d. fus = 34—36 cm.

Bibliografie: V. H. Baumann, *Peuce*, VIII, 1980, pg. 402, pl. XXI, 3

Plinta rectangulară, dusina sub formă de colac aplatizat și fusul scurt, ovoidal. Execuția neîngrijită a piesei relevă o improvizație. Baza de coloană, identică cu alte două exemplare descoperite deasupra zidului peristil (MDDT1 — inv. 2314; 2316; fig. 46 b și c), reprezintă o refolosire a unor postamente de bază de coloană. Încadrarea cronologică în a doua jumătate a sec. II e.n. s-a făcut pe baza unei monede de la Faustina Junior, descoperită sub prezentul exemplar.

21. *Bază de coloană*, fragment (inv. 2172; fig. 47). Calcar cretacic, alb-gălbui de Babadag. Fusul și plinta sparte din antichitate. Dimensiuni: h = 37 cm; latura plintei = 46,5 cm; d. fus = 32 cm. A intrat în colecția MDDT1, fiind adusă de la Slava Rusă (cetatea Ibida). *Inedit*.

Profil elegant: plinta groasă, patrulateră, dusina alcătuită din trei *tori* (convex și dublu convex), fusul gros și înalt. La baza plintei, în centru, un orificiu pătrat (7,5 × 7,5 cm) relevă că piesa era situată pe un pilastru. Aparține stilului simplu toscan (cf. R. Cagnat—V. Chapot, *op. cit.* pg. 34, 3), fiind caracteristic perioadei romane târzii. Reprezintă o lucrare îngrijită a meșterilor locali, cetatea Ibida fiind unul din centrele

dobrogene unde în antichitatea romană se extrăgea și se preluera calcarul cretacic de Babadag.

22. *Bază de coloană* (inv. 2173; fig. 48). Dolomit; spărturi mari pe tot corpul. Dimensiuni: h = 29 cm; latura plintei = 46 cm; d. fus = 34 cm. A fost adusă de la Măcin în anul 1978. *Inedit.*

Plinta patrulateră, dusina înaltă, dublă (convex-concavă), bazamentul fusului cu marginea rotunjită și orificiu de prindere a coloanei, pătrat (6×6 cm), situat pe centru. Aparține stilului ionic roman, derivat al bazei „attice” (cf. R. Cagnat—V. Chapot, *op. cit.*, pg. 34), încadrându-se cronologic în sec. IV—V e.n.

23. *Bază de coloană*, fragment (inv. 2173; fig. 49). Marmură de Procones. Rezervat aprox. jumătate din întreg, cu colțurile plintei sparte. Dimensiuni: h = 29 cm; latura plintei = 73 cm; d. fus = 47 cm. Provine din vechile săpături ale lui G. G. Mateescu de la edificiul basilical de sec. VI e.n. de la Ibida. *Inedit.*

Piesa are plinta masivă, patrulateră, dusina înaltă, dublă (convex-concavă), bazamentul fusului rotunjit și cu prag scurt la partea superioară. Dusina este susținută organic de două benzi laterale, realizate în relief prin sculptarea profilului acesteia. Piesa reprezintă o variantă târzie a ordinului ionic roman, fiind asemănătoare în parte bazei de coloană de la Măcin.

24. *Fus de coloană*, fragment (inv. 2170). Marmură de Procones. Dimensiuni: h = 143 cm; d = 41 cm. A fost adus de la Slava Rusă și provine foarte probabil de la edificiul basilical de sec. VI e.n. din cetatea Ibida. *Inedit.*

Stîlp rotund, monolitic, păstrează longitudinal o porțiune de 12 cm lățime nefinisată, ceea ce relevă că era adosat unui zid. Lateral, păstrează un orificiu de prindere adînc de 3 cm. Ca toate piesele arhitecturale ale edificiului basilical de la Ibida, aparține ionicului târziu.

25. *Fus de coloană* (inv. 2181; fig. 52). Calcar cochilifer. Dimensiuni: h = 232 cm (8 p.r.); D = 34 cm; d = 23,5 cm. Provine din localitatea Casimcea, fiind descoperit laolaltă cu fragmentul de cornișă (inv. 2162) prezentat mai sus. *Inedit.*

Stîlp monolitic, tronconic, cu secțiune circulară, avînd la bază, pe centru, un orificiu rotund de prindere în baza de coloană. Aparține ordinului doric roman (stilul simplu toscan), încadrându-se cronologic în sec. II—III e.n.

26. *Bază de coloană* (inv. 31897; fig. 45 a). Calcar cretacic. Dimensiuni: h = 16,5 cm (6,5; 6; 4); plinta = 37,3×37,3 cm; d. dusina = 37,4 cm; d. fus = 30,5 cm. Provine din *villa rustica* de la Horia, a. 1971. *Inedit.*

Bază de coloană sculptată în bloc de calcar, cu plinta patrulateră, dusina înaltă, tăiată oblic în partea superioară, fusul scurt, perfect rotund. Profil simplu, elegant, aparține ordinului simplu toscan (vezi mai sus, piesele de la Horia, villa romană, sec. II e.n., în special nr. 17).

27. *Bazin-apeduct* (inv. 2167; fig. 50 a). Calcar cretacic. Dimensiuni: h. ext. = 85 cm; h. int. = 66 cm; L. ext. = 90 cm; L. int. = 60 cm; l. ext. = 85 cm; l. int. = 56 cm; d. orificii alimentare = 19,16,6 cm. Provine din zona cetății Noviodunum, a. 1959. *Inedit.*

Bazin pentru alimentare cu apă, cioplit într-un bloc masiv de calcar. Forma aprox. cubică, cavitatea interioară largă; prezintă trei orificii circulare în pereții laterali: două dintre ele, mai largi — pentru introducerea segmentelor de apeduct ceramic, cea de-a treia, mult mai mică, servea pentru scurgerea apei într-un jgheab.

28. *Cămin-apeduct* (inv. 1069; fig. 50 b). Calcar sarmatic, cochilifer, alb-gălbui. Dimensiuni: h = 45 cm—46 cm; L = 45 cm; l = 45 cm; d. orificii de alimentare = 15,5; 12,5; 9,5 cm. Provine de la Troesmis, Cetatea de Est, a. 1974.

Bloc de formă cubică, prevăzut cu trei orificii cu cîte două praguri interioare folosite pentru imbinarea conductelor ceramice. *Inedit.*

29. *Bazin (alveus)* inv. 31898; fig. 51). Calcar cretacic. Dimensiuni: h = 23—31,5 cm; L = 78,5—86 cm; l = 54—58 cm; g = 8—9 cm. Provine din așezarea civilă romană de la Troesmis, a. 1980. *Inedit.* Rezervat: aprox. trei sferturi din întreg.

Bazin rectangular, cu laturile inegale, săpat în bloc de calcar, cu interiorul lucrat cu spițul; exteriorul rămas nefasonat, cu colțurile rotunjite spre bază. Bordura bazinului

abia schițată. La baza laturii mici a fost săpat, din interior, un orificiu de scurgere a apei, oval la interior ($d = 3-5$ cm) și rotund în exterior ($d = 4$ cm). Bazinul aparținuse foarte probabil complexului termal, descoperit în anul 1977, în apropierea Cetății de Est (vezi, A. Opaț, în *Peuce*, VIII, 1980, pg. 197-217).

★

D. INSCRIPTII

a) INSCRIPTII FUNERARE

1. *Stelă funerară*, fragment (inv. 2153; fig. 53). Calcar cretacic. Dimensiuni: $h = 72$ cm; $l = 82$ cm; $g = 14$ cm; l. cîmp inscripție = 46 cm. A fost descoperită la Tulcea, pe str. Banatului, nr. 3-5, în pavajul curții. Provine foarte probabil din necropola cetății Aegyssus. Spartă la ambele capete. A fost prezentată la sesiunea Muzeului de istorie al Transilvaniei, Cluj-Napoca (25-27 mai 1980) de V. H. Baumann, *Inscripții funerare descoperite la Tulcea*.

Cîmpul inscripției este mărginit de un chenar dublu profilat, decorat în relief cu un vrej gros și sinuos de viță-de-vic de care atîrnă ciorchini de strugure și frunze mari de viță. Chenarul din dreapta este aproape complet distrus de spărtura care a afectat și cîmpul inscripției. Text lacunar, rezervat din inscripție doar 7 litere înalte de 5,5 cm, dispuse pe trei rînduri: 5 — în dreapta sus, la începutul rîndurilor; 2 — în stînga jos, la sfîrșitul cuvîntului. Literele E și T, în ligatură. Ținînd seama de mărimea literelor și de spațiul dintre ele, inscripția cuprindea rînduri formate din 9-10 litere în primele rînduri și de 11-13 litere în r.3. Lipsește atît închinarea către zei cît și numele defunctului de la începutul textului. Lectură posibilă:

„[D(is)M(anibus)sic ! /] vix[it annis] / XX [..... /
.. fra] ter / [benemerenti posuit]”

„Zeilor Mani, a trăit XX ani frate, celui vrednic a pus (acest monument)”

Conform grafiei, inscripția a fost scrisă în a doua jumătate a secolului II en. Se încadrează cu probabilitate în cl. AB, gr. VI sau VII a stelelor danubiene din clasificarea M. Alexandrescu-Vianu (*Contributions à une classification des stèles funéraires de la Mésie Inférieure, Dacia, N.S., XVII, 1973, pg. 219-220 și 228*).

2. *Stelă funerară*, fragmentată în 6 părți (inv. 2405; fig. 54). Calcar cretacic, dens, gălbui. Dimensiuni: $h = 40-73$ cm; $l = 87$ cm; l. cîmp inser. = 50 cm; $g = 7,5$ cm. Provine din același loc ca și precedentă. A fost văzută de C-tin Moisil la începutul secolului nostru.

Bibliografie: C-tin Moisil, în *BCMI*, 3, 1910, pg. 95, fără ilustrație; Em. Doruțiu-Boilă, *Inscripțiile din Scythia Minor*, vol. V, Buc., 1980, pg. 295.

Cîmpul inscripției este cuprins într-un chenar dublu profilat, asemănător atît ca mărime cît și compozițional piesei anterioare. Chenarul din stînga este distrus. În cîmpul avariat al inscripției s-au păstrat patru rînduri de litere, înalte de 7,8 cm, cu *apices*, adînc săpate. Literele de la sfîrșitul rîndurilor variază între 4,3 cm (T) și 5,7 cm (R și L). Textul folosește prescurtări (VAL = Valeria; MAT = mater) și ligaturi (C și A; E și R; V și A; M și A; T, E și R în r. 3), iar ca semn de punctuație — frunzulițele de hederă (*hederae distinguentes*) în r. 3 și 4 și punctul triunghiular după prescurtări. Din text lipsesc primele rînduri, cu închinarea către zei, numele și vîrsta defunctului și formula finală. Conform ultimului rînd păstrat în întregime, inscripția era formată din rînduri compuse din 7-8 litere. Lectura posibilă:

„[D(is)M(anibus) sic ! / vixit ann(is) /] Cornel (ius) / Nicander / p[a]ter et Val(eria) / Casta mat(er) / [f(i)](io) b(ene) m(erenti) p(osuerunt)]
„Zeilor Mani a trăit ani Cornelius Nicander tatăl și Valeria Casta mama, fiului (fiicei) merituos, au pus(acest epitaf)”

Interesantă *cognomina* celor doi soți. Nicander apare pentru a doua oară în inscripțiile dobrogene (vezi, V. Pârvan, în *AARMSI* s. II, t. XXXIV, pg. 556, nr. 12) pe când Casta, Castus, sau Castinus (în Dacia — cf. IDR, II, 175) sînt destul de frecvenți.

3. *Stelă funerară*, fragment (inv. 2154; fig. 55). Calcar cretacic galben-cenușiu, structurat în falii orizontale. Dimensiuni: h = 75 cm l = 49 cm; g = 13 cm. A fost descoperit în anul 1970, pe str. Miron Costin, în zona sudică a municipiului Tulcea, în urma unor ploii torențiale care au antrenat din amonte ceramică romană și material de construcție. Provine foarte probabil dintr-o *villa rustica*, aflată la 1,5 km sud de cetatea Aegyssus (V. H. Baumann, *Inscripții funerare descoperite la Tulcea*, comunicare susținută la Cluj în mai 1980).

Cîmpul inscripției este lipsit de chenar. Fragmentul păstrat, de formă rectangulară, este puternic avariat prin lovire și exfoliere; zona rezervată decorației funerare este distrusă aproape în întregime. Deasupra inscripției, din basorelieful funerar, cu scena Cavalerului-crou, se mai observă curbura abdominală a calului și picioarele călărețului de la glezne în jos, încălțate cu *embades*.

Textul inscripției cuprinde 8 rînduri incomplete, cu litere îngrijit gravate, dar inegale, variînd între 4 și 4,5 cm înălțime chiar pe același rînd. Ies din comun literele: R — din r. 1 (înalt și cu piciorul lung); M — din r. 4 și 7 (cu laturile oblice) și F — din r. 7 (cu hastele înclinate). Textul lacunar, cuprinde numeroase prescurtări, ceea ce face ca lectura să fie uneori ipotetică. Ca unic semn de punctuație este folosit punctul triunghiular. Lipsește invocația către divinitate. Lecturi posibile:

a) „[...] Fl(avio) R[omano] / dec(urioni) ter<r>(itori)i A[eg(yssensis) sic! v(ixit) ann(is)] / XL. S(upra)s(cript)i Atil(lianus sive mianus) / dum vive[bat vic]o / VRBIIN [.....] / Obitu[s ad vil(l)am s(uam)]. / F(ieri) i(ussit) IM[.....] / ses[quiplicarius]”

„Lui Flavius Romanus, decurion al teritoriului Aegyssens, a trăit 40 de ani. A scris Atil(lianus — mianus) pe cînd trăia în vicus VRBIIN A murit la conacul său. După poruncă, i-a făcut (monument) IM seseviplicarul”

b) „[...] Fl(avio) R[omano] / dec(urioni) ter<r>(itori)i A[eg(yssensis) v(ixit) ann(is)] / XL. Sciat[is quod] / dum vive [bat vic] / o VRBIIN Obitu[s ad villam s(uam)] / . F(ieri) i(ussit) IM[.....] / ses[quiplicarius].

„Lui Flavius Romanus decurion al teritoriului Aegyssens, a trăit 40 de ani. Stiați că, pe cînd trăia în vicus VRBIIN A murit la conacul său. După poruncă, i-a făcut (mormîntul) IM seseviplicarul.”

Necunoscută pînă în prezent prescurtarea TERI pentru „*territorium*” (vezi, CIL, III, 7587 — T; CIL, III, 12507 — TERR; IDR, II, 190 — TERRIT; CIL, III, *suppl* pg. 2671, 14370¹⁰ — TERRITOR). Întregirea A[eg(yssensis)] a fost făcută în contextul DEC. TERI. A. care presupune pe magistratul teritoriului unei așezări importante din apropierea orașului Tulcea, așezare care nu poate fi decît anticul Aegyssus.

Cu toată restituția ipotetică, inscripția ne furnizează prima știre epigrafică asupra organizării administrative a unei cetăți despre care informațiile noastre continuă să fie lapidare. Menționarea unui personaj care deținea funcția de „*decurio territorii Aegyssensis*” în a doua jumătate a sec. al II-lea, presupune existența în jurul cetății a unui „*territorium*” cu organizare administrativă autonomă, în fruntea căruia se afla un „*ordo decurionum*”, consiliu de conducere care rezida foarte probabil la Aegyssus. Acest „*territorium*” era alcătuit din mai multe așezări rurale de tip „*vicus*” și „*villa rustica*.” Dacă lectura noastră este corectă, atunci unul din aceste sate se numea „*vicus VRBIIN...*”, iar defunctul trebuie să fi fost proprietarul *villa*-ei din apropierea cetății, înmormîntat „*ad villam suam*”. Menționarea unui seseviplicar care, din porunca cuiva, i-a ridicat monument decurionului Flavius, prezintă un interes aparte întrucît, dacă facem abstracție de un fragment tegular descoperit în 1979 în săpăturile de la Aegyssus, cu ștampila „*Cohors II Flavia Brittonum*”, nu deținem alte dovezi asupra cantonării la Aegyssus a unor trupe auxiliare în perioada Imperiului timpuriu. Fiind una din bazele secundare ale flotei dunărene — „*Classis Flavia Moesica*”, abia în sec. IV e.n. avem știri asupra staționării

unei vexilații a legiunii I Jovia (cf. inscripției lui Valerius Proclus — I. Barnea, în *SCIV*, II, 1950), și a unui „*cuneus equitum armigerorum*” — cf. *Not. Dig. Orientis*, XXXIX, 17). Conform interpretării lui A. Opaț (comunicare susținută la sesiunea Muzeului de istorie națională și arheologie, Constanța nov. 1980), cohorta de brittoni staționa la Aegysus la începutul sec. III e.n. Lăsînd discuția deschisă, pare normal ca în teritoriul unei cetăți de pe limes-ul dunărean să se fi exercitat autoritatea militară din interior, autoritatea civilă aflîndu-se sub controlul acesteia. O situație similară se întîlnește la Sucidava unde șeful suprem al întregului teritoriu era comandantul garnizoanei. Nu întîmplător expresia „*curial(es) terit(orii) Suc(idavensis)*” — „decurionii teritoriului Sucidavens” vezi D. Tudor, *Oltenia romană*, Buc. 1978, pg. 206—208; *IDR*, II, 190), asemănătoare expresiei întîlnite în inscripția de la Tulcea, o întîlnim la Sucidava. Se pare că toate cetățile de pe limes-ul dunărean care nu s-au putut ridica la rang de „municipium”, au continuat să rămîină centre ale unor teritorii în situația juridică și administrativă de „*pagus*”, fenomen ce pare să se fi petrecut și cu anticul Aegyssus.

Grafia inscripției este specifică secolului II en. Pentru tipul de stelă funerară fără chenar, vezi la Gr. Florescu, *Capidava*, I, 1958, pg. 101—103 și mai ales nr. 25 — *stela lui Cocceius Vitales* de la sfîrșitul secolului II e.n.

4. *Lespede funerare*, fragment (inv. 905; fig. 56). Calcar cretacic de Bididia (Tulcea). Lipsește partea de sus a inscripției: colțul din dreapta este spart recent. Dimensiuni: h = 142 cm; l = 79—82 cm; g = 12—17 cm. Lespedea a fost descoperită în anul 1949 pe str. Gloriei nr. 24 din Tulcea, la aprox. 300 m sud de cetatea Aegyssus. Provine din necropola acesteia.

Bibliografie: I. Barnea, *O inscripție de la Aegyssus*, *SCIV*, II, 1950, pg. 175—184; Em. Popescu, *Inscripțiile din secolele IV—XIII descoperite în România*, Buc. Ed. Acad., 1976, pg. 280—281.

Lespedea este mai lată și mai groasă în partea inferioară care era înfiptă în pămînt. Cîmpul adîncit al inscripției este mărginit de un chenar simplu, lat de 12 cm (h. cîmpului = 58 cm; l. cîmpului = 54 cm). Textul inscripției, realizat prin incizie, conservă 7 rînduri scrise neregulat, cu litere înalte de 4—6 cm. Textul inscripției sună astfel:

..... equitis vixil / lat(ionis) Egïssesis / Val(erius) Proclus / miles leg
(ionis) I Ioviae / pro parentib(us) ex prelepto Deci / prepositi”

↳ *Aeg*↳ *y*↳ *ssensis* — la I.B.; *Aegyssensis* — la Em. P.; *Proc*↳ *u*↳ *lus* — la I.B. și Em. P.; *Jovi*↳ *a*↳ *e* — la I. B.; *Ioviae* — Em. P.; *ex praecepto* — la I.B. și E., P.: *pr*↳ *a*↳ *epositi* — la I.B. și Em.P.

Lectură corectă:

..... equitis v<e>xil / lat(ionis) Aegysse<n>sis / Val(erius) Proc<u>lus / miles leg(ionis) I Jovi<a>e / pro parentib(us) ex praecepto Deci / pr<a>epositi”

..... a călărețului din detașamentul (vexilația) de la Aegyssus. Valerius Proculus, ostaș din legiunea I Iovia (a pus acest epitaf) în locul părinților și din sfatul prepositului (comandantului) Decius.”

Decius nu este cunoscut în alte documente. Inscripția face confirmarea arheologică a celorlalte știri transmise de Ovidius, (*Epistulae ex Ponto*, VIII, 1; *Not. Dign. Or.*, XXXIX, 18, 34; Procopius, *De aedif.*, IV, 7; Hierocles, *Synecdemus*, 637, 11; *Not. Episcopatum*, ed. De Boor, pg. 531, nr. 866, asupra localizării la Tulcea, pe dealul Monumentul Independenței, a cetății Aegyssus. Caracterele lingvistice și epigrafice, asemănările cu inscripția de la Salsovia, închinată „*Dei Sanctis Solis*” (cf. I. Barnea, *op. cit.*, pg. 180 și Em. Popescu *op. cit.*, pg. 282), plasează monumentul funerar de la Tulcea între domnia lui Diocletian și aceea a lui Constantin cel Mare (vezi, discuția asupra relației „*vexilatio — cuneus*” la Barnea, pg. 180 și Em. Popescu pg. 282).

5. *Stelă funerară*, fragment (inv. 2156; fig. 57). Marmură albă, de calitate superioară. Dimensiuni: h = 27 cm; l = 43 cm; g = 10,5 cm; l. cîmpului = 30 cm. A fost descoperit în anul 1958, în necropola cetății Noviodunum, la vest de șirul „*Movilelor dese*” (zona „d”).

Bibliografie: Exp. Bujor și G. Simion, în *Materiale și cercetări arheologice*, VII, 1961, pg. 396; Em. Doruțiu-Boilă, *Inscripțiile din Scythia Minor*, vol. V, pg. 292, 282.

Cimpul inscripției este încadrat de un chenar din frunze de laur, sculptat în relief, de 5 cm lățime. Fragmentul are o formă rectangulară, atît partea superioară cît și cea inferioară fiind sparte din antichitate. Din text s-au păstrat 10 litere dispuse pe trei rînduri. Înălțimea literelor variază între 9,5 cm — în r. 1 și 7 cm în rest; litera O — mai mică. Literalele, cu *apices*, au fost săpate cu multă grijă. Ca semn de punctuație, textul folosește frunza de hederă și unghiul cu vîrfurile spre stînga.

Lectura textului existent:

„D(is) M(anibus) / M. Cocceius) / Sabi[nus]

„Zeilor Mani. M. Cocceius Sabi[nus]

Scrierea este specifică perioadei Antoninilor, sec. II en.

6. *Lespede funerară*, fragment rectangular (inv. 2301; fig. 58) din calcar cretacic. Dimensiuni: h = 15,5 cm; l = 38,5 cm; g = 13,5 cm. Provine din necropola cetății Noviodunum; anul descoperirii — 1977. *Inedit*.

Din text s-au păstrat 10 litere înalte de 5,5 cm, săpate îngrijit, ca *apices* și dispuse la intervale egale, pe două rînduri; aprox. 9—10 litere pe rînd. Lipsesc primele două rînduri. Ca semn de punctuație este folosit punctul triunghiular.

Lectură posibilă:

„[D(is) M(anibus) sic! / / Alexa]ndro / [vix(it) ann(is)] XXX.

T(itus) sic! Fl(avius) /

„Zeilor Mani! lui Alexandros(care) a trăit ani 30. T(itus) Flavius

Ca și în cazul inscripției lui Cocceius Sabinus, scrierea îngrijită relevă perioada Antoninilor.

7. *Tabula ansata* pe un sarcofag de marmură de Procones (inv. 2138; fig. 59). Dimensiuni: h = 61 cm; l = 69 cm. Sarcofagul, spart și profanat din antichitate, a fost descoperit în anul 1958, în necropola cetății Noviodunum.

Bibliografie: Exp. Bujor și G. Simion, *MCA*, VII, 1961, pg. 396—397; Exp. Bujor, *Dacia*, N.S., 4. 1960, pg. 538; Em. Popescu, *RÉSEE*, 8, 1970, nr. 2, pg. 323—326, nr. 26; *Idem*, *Clio*, 52, 1970, pg. 376—378; L. Robert, în *Bull. Ép.*, 1971, nr. 444.

Tabula ansata sculptată în relief pe una din laturile mari ale sarcofagului. În dreapta, sculptată în basorelief, o coroană (*corona*) din frunze de acant (d = 37 cm), de care atîrnă marginile unei panglici (*taenea*). În interiorul coroanei se află o floare de acant cu patru petale răsfrînte. Textul inscripției, dispus pe 8 rînduri, este alcătuit din litere cu *apices*, înalte de 4,5 cm, excepție făcînd A și O — de 4 cm. Frunza de hederă, ca semn de punctuație.

Lectura textului în lb. greacă:

„θ[εοῖς] κ[αταχθονίοις] / Ἀλέξανδρα / Ἀλέξανδρῳ Ἡρακλέωνος τῷ πατρνεῖ καὶ γερουσιάζσει/τήν σορὸν ἐθ/ηκε. χῆρε.“

„Zeilor Infernului. Alexandra a pus acest sarcofag pentru Alexandros, fiul lui Heracleon, socrului (*patronului* — Em. Popescu) și gerusiastului. Salutare (tre-cătorule)!”

Grafica inscripției este caracteristică primei jumătăți a secolului al II-lea (cf. Alexandra Ștefan, *Applications des méthodes mathématique à l'épigraphie*, Studii clasice, XIII, 1971, pl. I și II, pg. 29—45), încadrare cronologică care corespunde celor 4 monede de bronz găsite în interiorul sarcofagului, aparținînd sec. I—II en. și pe care Exp. Bujor nu le atribuise inventarului original.

8. *Stelă funerară*, spartă în două fragmente, aparținînd unei lespezi rectangulară (inv. 4577; fig. 60). Calcar cretacic, alb-gălbui. Dimensiuni: L=63 cm; l = 48 cm; g = 27 cm. A fost descoperită în anul 1979 în necropola cetății Noviodunum, la sud-est de cetate. *Inedit*.

Inscripție săpată în interiorul unui chenar dublu-profilat. Rama decorată prin incizie cu vrej de viță-de-vie de care atîrnă struguri mari, cu boabe rotunde. Din text, rezervat

trei litere înalte de 6,3 cm, dispuse pe un singur rând, între două linii incizate. Inscripția pare neterminată.

„..... ANN (probabil *ann(is)*), fără să excludem posibilitatea unui nume propriu. Ann[aeus]).....

9. Fragment de *cippus* sau *altar funerar* (?) (inv. 2146; fig. 61). Calcar cretacic de culoare gălbuie. Dimensiuni: h = 22 cm; l = 5–13 cm; g = 49 cm. Provine foarte probabil de la Troesmis (cf. R. Vulpe, Repertoriul arheologic). Fragmentul făcea parte dintr-un bloc rectangular, în prezent rupt sus și jos și spart la stînga jos.

Bibliografie: Em. Doruțiu-Boilă, în *ISM*, V, 1980, pg. 170–171 (139), inv. 1919.

Suprafața scrisă este avariata. Textul lacunar păstrează 30 de litere, înalte de 2 cm, dispuse pe șapte rânduri. În rândul 5, literele V și A sînt în ligatură. Punctul este folosit ca semn de punctuație. Textul conține o listă de nume. Se poate citi:

„..... PRO / C(aio) Iuli(o) No[.....] / C(aio)
Clod(io) T[.....] / C(aio) Iul(io) Iu[liano] ... Q. Val(erius)
[.....] / Q. D / N

Scrierea este asemănătoare celei de pe altarul lui *Venustus* de la Capidava (vezi, Capidava, I, 1958, pg. 102, 24), monument datat în a doua jumătate a secolului al II-lea.

10. Fragment dintr-un *cippus* (inv. 2147; fig. 62). Calcar cretacic, galben-cenușiu. Bloc rectangular, spart neregulat pentru a fi folosit ca material de construcție. Păstrează marginea din stînga. Dimensiuni: h = 50,5 cm; l = 28 cm; g = 8 cm. Provine din vechea colecție a muzeului, fiind adus de la Turcoaia prin anii 1949–1950. *Inedit*.

Text lacunar dispus pe trei rânduri, totalizînd 19 cm înălțime, cu litere neregulate de 4 cm înălțime. În rândul 1, folosit H în loc de E; litera N este înclinată spre dreapta, în rîndurile 1 și 2; în rîndul 3 — semn pentru „*centurio*”. Lectură posibilă:

„..... cerunt / MCENDI / M et *centurio*
co(n)s(ularis) /

Grafia este caracteristică perioadei de la sfîrșitul secolului II en.

11. *Stelă funerară*, fragment (inv. 1820; fig. 63 a). Calcar cretacic provenit din masivul calcaros Babadag. Rezervat — colțul din stînga sus. Dimensiuni. h = 60 cm; l = 54 cm; g = 46 cm. Fragment ușor rectangular, extras în 1950 din zidul de incintă al cetății Ibida de la Slava Rusă.

Bibliografie: V. H. Baumann, în *SCIV*, nr. 4, 1971, pg. 594–595, fig. 1, 2.

Cîmpul inscripției (rezervat: 30 × 27 cm) este încadrat de un chenar dublu profilat. Din inscripție s-au păstrat parțial trei rînduri cu litere înalte de 8 cm în r. 1 și 7 cm în rest. Lectură posibilă:

„D(is) M(anibus) / Duris(es) Bi] / ti vix(it) a[nn(is) /

„Zeilor Mani! Durises al lui Bitus a trăit ani

Grafica inscripției este caracteristică celei de-a doua jumătăți a sec. II en. Numele defunctului, redat cu patronim, este bine cunoscut în onomastica tracă. Un *Durisses Bithi* ocupa în anul 149 en., în *vicus Quintionis*, funcția de magistrat (cf. V. Pîrvan, *Histria*, VII, 1924, pag. 55–56, nr. 5, 46). Inscripția de la Ibida face atestarea populației autohtone din zona păduroasă de pe valea Slavelor, ocupată în secolul II e.n. foarte probabil cu extragerea și prelucrarea calcarului din dealurile Babadagului.

12. *Lespede funerară*, fragment (inv. 1819; fig. 71). Calcar cretacic de Babadag. Lespede rectangulară, spartă la bază și tăiată sus, pentru a fi folosită ca material de construcție. Dimensiuni: h = 72 cm; l = 103 cm; g = 18 cm. Provine din zidul fortificației justiniene de la Ibida. A intrat în colecția MDDTI în anul 1970.

Bibliografie: V. H. Baumann, în *SCIV*, nr. 4, 1971, pg. 595–596, fig. 1, 3; A. Aricescu, în *SCIV*, 23 (1972), pg. 116; Em. Doruțiu-Boilă, în *ISM*, V, pg. 247, nr. 228.

Cîmpul inscripției (de 48–49 cm lățime) este încadrat de un chenar lat, ornamentat cu motivul viței-de-vie, foarte greu vizibil în prezent. Cîmpul inscripției a fost vopsit în anticuitate cu vopsea roșie, pentru detașarea textului de restul pietrei lucrate cu șpitul. Din text s-au păstrat 9 rînduri, cu litere a căror înălțime variază între 5,2 și 6,6 cm; din ultimul rînd se observă capetele superioare a 5 litere.

Lecturi propuse pentru ultimele trei rînduri neclare:

A. Aricescu: et *Iu / l(ius) Pussi(s) puer*
Em. Doruțiu: et *Lup / ussi PEVER / MCA / AT*

Lectură posibilă:

„D(is) M(anibus) / Othis Seu / tis vivo se posuit si / bi et Bithid / i(a)e Biti con / iugi et IVP / VSSIPEVER / V... MAT!!

„Zeilor Mani! Othis, fiul lui Seutes, a pus pentru sine, fiind în viață, și pentru soția sa Bithidia, fiica lui Bitus, și

Grafia, caracteristică secolului II en. Toate persoanele amintite în text poartă nume trace. *Othis*, neatestat în această formă, are analogie imediată în *Uthis* (CIL, III, 13743, Tomis-Urly-köj); *Bithidia*, forma feminină a numelui Bithus, apare pentru prima dată în inscripția de la Ibida (cf. V. H. Baumann. *op. cit.*, pg. 595—596).

Alături de stela funerară a lui *Durises Biti*, prezentată mai sus, documentează epigrafic una din așezările autohtonilor din apropierea cetății de la Ibida. Ambele monumente se înscriu în cl. AB, gr. VI sau VII a stelilor danubiene din clasificarea M. Alexandrescu Vianu (*op. cit.*, pg. 219—220 și 228).

13. *Stelă funerară*, fragment (inv. 672; fig. 64). Marmură albă cu dungi negre regulate. Dimensiuni: h = 54 cm; l = 52 cm; g = 14 cm. Provine din punctul „Baia romană”, situat la 1 km sud-est de gara Cataloi unde în 1940 terasamentul de cale ferată a distrus o parte dintr-o *villa rustica*. Stela, ruptă sus, jos și la stînga, a intrat în colecția MDDTI în anul 1955.

Bibliografie: V. H. Baumann, în *SCIV*, 22, 4(1971), pg. 593—594; A Aricescu, în *SCIV*, 24, 1(1973), pg. 113—116; Em. Doruțiu-Boilă, în *ISM*, vol. V, pg. 258—259 (244).

Cîmpul inscripției este încadrat de un chenar profilat și de o ghirlandă din frunze de laur, terminată jos printr-o „taecea”. Textul, scris cu multă grijă, păstrează doar opt rînduri fragmentare, cu litere care variază între 6 cm în r. 1 și 4,5 cm în rest; mai mici literele de la sfîrșitul cuvintelor. Ligaturi: în r. 1 (I și L), în r. 2 (N și N). Cifra 18, scrisă sub forma **XIIX**.

r. 1: [*Satur*]nina fil(ia) — (V.H.B); — nina fil(ia) — (A.A. și Em. D — B);

r. 2: [*eiu*]s — (V.H.B și Em.D.B); s(ua) — (A.A.);

r. 5: [*?Cae*]sius — (V.H.B); [*Iul — sive Ael*]ius — (A.A.); [*?Ul*]pius — (Em. D — B)

r. 7: (*gi et fil*(iae) ben) — (V.H.B); (*gi ben*) — (A.A.); (*gib*(us) ben) — (Em. D — B);

r. 8: [*tis pos*] — (V.H.B și Em. D — B); [*tae pos*] — (A.A.).

Lectură posibilă:

„[?et Caesia / Satur]nina fil(ia) / [eiu]s vix(it) ann(is) XIIX / Caesius Satur / ninus et / [?Ul]pius Euty / [ches] coniu / [gib(us) ben] emeri / [tis pos]ueru [nt.]”

„..... și Caesia Saturnina, fiica ei, a trăit 18 ani. Caesius Saturninus și Ulpus Eutyches au pus (acest epitaf) soțiilor care au binemeritat.”

Serierea este caracteristică epocii împăraților Antonini, mijlocul secolului II en. Inscripția face atestarea documentară a proprietarilor *villa-ei rustica* de lângă Cataloi.

14. *Coloană cu inscripție funerară*, fragment (inv. 1817; fig. 73). Calcar cretacic de Bașchioi. Dimensiuni: h = 93 cm; l = 48 cm. Rezervat — o parte a coloanei, spartă longitudinal și jos. Circumferința coloanei nu poate fi calculată. A fost descoperită la 1 km nord-vest de localitatea Nalbant, în punctul „la Taptic”, în 1961, în cimitirul feudal timpuriu și în apropierea unui nucleu de așezare romană.

Bibliografie: G. Simion, în *Peuce*, II, 1971, pg. 221—248, pl. V, 1; Alexandra Ștefan, *Inscripție funerară descoperită la Nalbant (județul Tulcea)*, *Peuce* IV, 1975, pg. 89—96, cu foto, estampaj și desen; Em. Doruțiu-Boilă, în *ISM*, vol. V, pg. 257 (242).

S-a păstrat profilatura superioară a coloanei, marcată de două cercuri paralele îngrijit incizate pe un brîu profilat, despărțit de bordura de deasupra, mai reliefată, printr-o adîncitură lată. Din textul inițial, scris în lb. greacă, s-au păstrat parțial 11 rînduri incomplete ale unei duble inscripții funerare. Literele, executate îngrijit, sînt înalte de 3—4 cm, în primele opt rînduri și de 2,5—3,5 cm, în celelalte (excepție făcînd litera $\Phi = 5,2$ cm).

Lectură posibilă:

„ OC/Εὐφροσύνω[ι]/,[ἀδ]ε[λ]φῶν/ἤρωι./ζησαν[τι ε]τ[η]/κε[μνημ]η[ς]/χα[ρ]ε[ι];/χα[ρ]ε./

M(ἄρκος) Οὐλιπ[ος] Φορτο[υ]/νάτος ἐτῶν μγ/, ἤρω; χαῖρε.”

„ . . . lui Euphrosynos, fratelui, defunctului care a trăit 25 de ani, spre amintire; rămii cu bine ! Marcus Ulpius Fortunatus, de 45 de ani, defunct, rămii cu bine.

Nu credem că această coloană a fost adusă de pe litoral cum presupune Em. Doruțiu, deoarece calcarul din care a fost realizată a fost extras de la 7 km depărtare. Ni se pare mai plauzibil ca cei doi frați, cetățeni romani de origine greco-orientală, să fi fost proprietari de pământ în zona Nalbant-Trestenic unde se întâlnesc și alte mărturii din epoca romană. O serie de particularități paleografice includ coloana funerară de la Nalbant în epoca Severilor (sfârșitul sec. II — începutul sec. III en).

15. *Stelă funerară*, fragment (inv. 1909; fig. 65). Rezervat: aprox. un sfert din întreg; lipsește aproape în întregime partea inferioară. Dimensiuni: h = 68 cm; l = 85 cm; g = 24 cm. A fost descoperită întâmplător în împrejurimile localității Casimcea și întrebuințată ca material de construcție. În colecția MDDTI din anul 1970.

Bibliografie: V. H. Baumann, în *SCIV*, 22, 4 (1971), pg. 597—598, fig. 5; A. Aricescu, în *SCIV*, 24, 1 (1973), pg. 117; Em. Doruțiu-Boilă, în *ISM*, V, pg. 152—153, nr. 131 (cu mici modificări).

Cimpul inscripției, încadrat de un chenar cu ornamentul distrus, are deasupra un fronton, cu o rozetă în centru, încadrat de două pseudoacrotere. Din textul inscripției s-au păstrat cinci rînduri cu litere înalte de 4 cm, excepție făcînd cele din rîndul I — de 6 cm.

r. 3: [.] IOR — (V.H.B); [unt . . . Vi]ctor — (Em. D — B);

r. 4: et . . .]sio — (V.H.B); et . . .]tio — (Em. D — B);

r. 5: [.]simiu — (V.H.B); [.]u iu — (Em D — B).

Lectură posibilă:

„D(is) M(anibus) / [H]ave viator ! Hic siti s(unt) / [.]IOR v<e>t(ernanus) ala(e) Da / [rd(anorum) et . . . sio] Valeris / [.] simiu /

„Zeilor Mani. Salutare trecătorule ! Aici zac IOR, veteran al alei de Dardani(sic !) și sio Valeris simiu

În cazul în care lectura „v<e>t(ernus) ala(e) Da[rd(anorum)]” este corectă, prezenta inscripție, coroborată celorlalte vestigii arheologice din partea locului, atestă familia unui veteran a cărei unitate de cavalerie era staționată la Arrubium, dar care se stabilise în zona Casimcei ca proprietar de pământ. Grafia inscripției este caracteristică epocii Severilor (sfârșitul sec. II — începutul sec. III e.n.). Monumentul se încadrează în cl. AB, gr. a VI-a a stelcelor danubiene din clasificarea Mariei Alexandrescu-Vianu (cf. *op. cit.*)

16. *Altar funerar*, fragment (inv. 1821; fig. 69). Calcar cretacic, alb-gălbui. Dimensiuni: h = 63 cm; l = 50 cm; g = 50 cm. A fost descoperit în condiții necunoscute în împrejurimile localității Topolog și achiziționat de MDDTI în anul 1974.

Bibliografie: V. H. Baumann, în *SCIV*, 22, 4(1971), pg. 597, 4 și fig. 4; A. Aricescu, în *Pontica*, VI, 1973, pg. 105—110; Em Doruțiu-Boilă în *ISM*, V, pg. 252, nr. 234.

Bloc monolit, de formă paralelipipedică, cu secțiune pătrată; este tăiat la ambele capete pentru a fi refolosit ca material de construcție. Pe latura opusă inscripției au fost perforate 4 orificii rotunde de prindere și două litere (D și A) fără legătură cu inscripția. Din textul inscripției s-au păstrat 7 rînduri, cu litere drepte cu apices, îngrijit executate, înalte de 8 cm, excepție făcînd cele din ultimul rînd a căror înălțime este dublă. Lipsese primele două rînduri cu invocația către divinitate și prima parte a numelui defunctului.

Lectură posibilă:

„[D(is) M(anibus) / Au — sive Fu] fidius / Helius domo Amurio / vivo si/ b i / f(aciendum) c(uravit)”

„Zeilor Mani ! Au-sau Fufidius Helius, originar din Amurion, s-a îngrijit să se facă pentru sine (acest monument) încă din timpul vieții.”

Scrierea este specifică epocii Antoninilor, primei jumătăți a sec. II en. Indiferent de *nomen gentiliae* al defunctului, monumentul atestă un colonist roman de origine microasiatică (Amurion, oraș din Phrygia, provincia Asia), foarte probabil proprietar al uncia din fermele romane localizate arheologic lângă Topolog.

17. *Stelă funerară*, fragment (inv. 24511; fig. 70). Calcar cretacic de Bașchioi. Dimensiuni: h = 42–66 cm; l = 86,5 cm; g = 14 cm. A fost descoperită în 1977 în satul Turda (com. Mihai Bravu) de către prof. Gh. Mihalcea din Horia; în colecția MDDTI din anul 1980. Are forma unei lespezi trapezoidale, sparte transversal în două și cu ambele capete distruse din antichitate. A fost prezentată de V. H. Baumann în cadrul sesiunii științifice a Muzeului de istorie al Transilvaniei din mai 1980.

Cîmpul inscripției se află în interiorul unui chenar dublu profilat cu rama lată ornamentată cu un vrej gros de viță-de-vie, de care atîrnă spre interior ciorchini grei de strugure și frunze spre exterior. Din text lipsește invocarea către zei; s-au păstrat 7 rînduri cu litere adînc săpate dar inegale, variînd între 3–3,5 cm (I,L,S); 4,8–5 cm (V,A); 5,5–5,8 cm (S, X, T); 6 cm (T și ligaturile ET și TR). În text sînt întrebuițate numeroase ligaturi: AN, ET, NE, MV, TR. Semne de punctuație — punctul triunghiular și frunza de hederă. *OPPI* — de la începutul rîndului 4 — întregit ipotetic.

„[D(is) M(anibus)?] Iul(ius) Epipha / nes vixit / annis CII. / O(ratrix-sive-ices) p(ro) pi(etate) Iul(ja) filia / et Iulianus nep(os) / et Fl(avius) Onesimus / . b(ene) m(erito) patri p(osuerunt).”

„Zeilor Mani(?) Iulius Epiphanes a trăit 102 ani. Aceia care se roagă pentru îndurare: Iulia fiica și Iulianus nepotul și Flavius Onesimus, au pus (acest epital) tatălui merituos.”

Grafia, numărul mare de ligaturi și abrevieri, lipsa de *trianomina* din numele personajelor, indică prima jumătate a secolului III en. Inscripția atestă pentru a doua oară familia Iulilor în așezarea romană de la Turda (vezi, inscripția lui *Iulius Silvanus*, la A. Rădulescu, *NMEpSM*, pg. 168, nr. 16 — sec. II en.). Iulius Epiphanes a cărei longevitate este un fapt notabil pentru acele vremuri, trebuie să fi fost probabil un libert al Iulilor din Turda, de origine greacă și de o importanță deosebită relevată de însăși cognomenul („strălucitul”) pe care îl poartă. În aceeași situație, Flavius Onesimus, ginerele lui Iulius Epiphanes. *Onesimus*, cognomen atestat pentru a treia oară în Dobrogea (Em. Popescu, *Inscripțiile din secolele IV—XIII descoperite în România*, pg. 198, 189, 6 = *Sucidava*; I. Stoian, *Tcmisana*, pg. 129,30 = *Tcmis* — sf. sec. II-început. sec. III en), este destul de răspîndit în Dacia, Dalmația și Italia, sub acest nume fiindu-ne cunoscute persoane de condiție socială modestă: sclavi, liberti, intendenți, secretari, cubiculari, etc. (cf. Al. Popa, I. Berciu și Roman Pop, *Trei monumente epigrafice de la Ampelum*, în *Apulum*, VII, 1968, pg. 405 cu bibliografia).

Stela lui Iulius Epiphanes din Turda face parte din cl. AB a stelelor danubiene de pe teritoriul Dobrogei.

18. *Stelă funerară*, fragment (inv. 24966; fig. 67). Calcar cretacic, gălbui. Lespede spartă sus și lateral stînga; partea de jos a fost tăiată drept pentru a fi reîntrebuițată. Dimensiuni: h = 62 cm; l = 73 cm; g = 16 cm. A fost descoperită întîmplător în anul 1935, în curtea familiei Beșliu Niculina din satul Cerbu (com. Topolog), la — 1,60 m adîncime. În colecția MDDTI din 1980. *Inedit*.

Cîmpul inscripției (45–46 cm lățime) încadrat de un chenar dublu profilat, cu rama lată, decorată cu motivul viței-de-vie. Rama, foarte avariata, s-a păstrat numai în stînga inscripției. Din text, rezervat 7 rînduri, cu litere adînc gravate, înalte de 8 cm în r. 1 și de 6 cm în rest, excepție făcînd cifra VII și litera S de la sfîrșitul rîndului 6, prima de 5,5 cm, a doua de numai 3 cm. Ligaturi întîlnite în text: MA — în r. 5; AN — în r. 6; Cifra LV apare sub forma 𐌆𐌚 V; litera S din cuvîntul „an(n)os” este înscrisă în litera O. „Vixit”, scris cu „xs”; „annos”, scris cu un singur N. Pentru grafia „xs”, specifică sfîrșitului secolului II și începutul sec. III en, vezi, S. Stati, *Limba latină în inscripțiile din Dacia și Scythia Minor*, 1961, pg. 69. În text, ca semn de punctuație, este folosit punctul triunghiular. Lectură posibilă:

„D(is) M(anibus) / El(ius) Auluse / [m]ius, vix>scit / a<n>nos [III] V. El(ius) / Marcus fil(ius) / [vi]x>scit a<n>nos VII / [....] DJIES VI>sc<
 „Zeilor Mani! Elius Aulusemius a trăit 55 de ani. Elius Marcus fiul a trăit 7 ani zile 6 (sic!)

Cognomenul *Aulusemius* este necunoscut în onomastica inscripțiilor din teritoriul țării noastre (un *Aulusans*, de proveniență tracică — la Tibiscum cf. *IDR*, III, 1, pg. 191, nr. 163). Pare să fie un substantiv propriu derivat, nume compus din *AVLVS* și *EMIVIS* (*aula-ae* — curte, ogradă, palat — subst. f. și verbul *emo, emi, emptum, emere* = a lua, a cumpăra). Gentiliul defunctului relevă o veche familie de cetățeni romani stabiliți pe la mijlocul sec. II en., în apropiere de Topolog și Sîmbăta Nouă unde, pe lângă numeroase materiale arheologice romane (vezi: C. Iconomu, *Opaițe greco-romane*, Constanța, 1967, passim; V. H. Baumann, *SCIV*, 22,4 (1971), pg. 597; A. Aricescu, *Actes de la Conférence „Eirene”*, pg. 695, n. 3), au fost localizate: o întinsă așezare romană, o necropolă tumulară și mai multe „*villae rusticae*”.

19. *Inscripție martirică* (inv. 906; fig. 68), Calcar cretacic, de culoare gălbuie, de Babadag. Lepadă trapezoidală — dimensiuni: h = 33—37,5 cm; L = 63—67 cm; g = 4—5,5 cm. Descoperită în 1973, cu ocazia lucrărilor arheologice efectuate în *basilica paleocreștină* din localitatea Niculițel. Astupa intrarea părții inferioare a criptei martirice.

Bibliografie: V. H. Baumann, *Noi dovezi arheologice referitoare la vechimea martirilor de la Niculițel*, în *BOR*, an. XCIV, nr. 5—6, 1976, pg. 582—583; *Idem*, *Cîteva precizări rezultate din cercetarea monumentului paleocreștin din com. Niculițel — jud. Tulcea*, în *Acta MNap*, XIV, 1977, pg. 256, pl. I, 4.

Inscripție cu text în lb. greacă, dispus pe trei rînduri. Lăterele, adinec gravate și vopsite cu vopsea roșie, au înălțimea de 5 cm, excepție făcînd — în r. 2 — X = 7 cm și P. din r. 1, 2 — de 8 cm. În r. 1, literele ΚΞ — în ligatură; χε pentru χαλ, reprezintă o formă tîrzie atestată în Dobrogea din vremea lui Marcus Aurelius (I. Stoian, *Tomitana*, 1962, pg. 159). Adverbul ὧδε χε ὧδε cu sens de loc, tradus prin expresia „aici și acolo” — cf. *Anthologia palatina*, V, 128 — *Automedon Epigrammaticus*, sec. I en. Cuvîntul ἑχὼρ-ῶρος întilnit pentru întia oară la Homer (*Iliada*, V, 340), desemnînd „sîngele zeilor”, capătă prin extensiune la Eschil (*Agamemnon*, 1480) sensul de „sînge” în general, sens preluat și de inscripția martirică de la Niculițel. Lectura inscripției ne-a fost sugerată de Alexandra Ștefan de la Inst. arheologic din București.

„ὧδε χε ὧδε / ἑχὼρ / μαρτύρων“

„Aici și acolo (se află), sîngele martirilor“

Grafia inscripției ca și celelalte date oferite de cercetarea monumentului paleocreștin, relevă cea de-a doua jumătate a secolului al IV-lea. Importanța inscripției rezidă și din faptul că evidențiază un moment distinct în martirizarea celor 6 creștini din criptă, moment legat de resturile osteologice din zona inferioară a criptei, aparținînd unor martiri necunoscuți la data inhumării celor 4 martiri ale căror nume ne-au fost transmise de comunitatea creștină din Niculițel.

b). INSCRIPȚII VOTIVE

20. *Allar votiv*, fragment (inv. 2148; fig. 66). Calcar dur, granulos, cenușiu. În starea actuală este spart sus, jos și la stînga și este fisurat longitudinal. Dimensiuni: h = 30,5 cm; l = 39 cm; g = 38,5 cm. A fost descoperit în anul 1949, la mijlocul distanței dintre localitatea Turcoaia și cetatea Troesmis; în colecția MDDTl din 1950.

Bibliografie: A. Rădulescu, în *NMEpSM*, Constanța, 1964, pg. 181—183, nr. 2; Em. Doruțiu-Boilă, în *ISM*, V, pg. 202, nr. 164.

În cîmpul inscripției s-au păstrat parțial 5 rînduri, cu litere înalte de 4,5—4,7 cm; din r. 6 — numai capetele superioare ale literei V. Ca semn de punctuație este folosit punctul.

În r. 2: „*Ael(io) Aeliano*” — A.R.; la Em. D — B — „[.] *Ael(io) Aeliano*”; în r. 3: „*aed(ili) duumviro*” — A.R.; „[*q(uaestori)*] *aed(ili) (duum)viro*” — la Em. D — B; în r. 5: „..... [*A]urelius*” — A.R. „[*M.A*]urelius” — Em. D — B.

La A.R., în r. 6 — „[*ex voto pos*]u[it]”

Em. D — B. propune un rînd în plus, în r. 7 — „[*ex v(oto) posuit*]”

Lectură posibilă:

„I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / [.] Ael(io) Aeliano / [q(uaestori)] aed(ili)<duum>viro / [m]uni(cipii) Tro(e)s(mensium) / [M.A]urelius / / [*ex v(oto) posuit*]. „Lui Jupiter cel prea bun și mare, pentru Aelius Aelianus, questor, edil și duumvir al municipiului Troesmis, M. Aurelius a pus (acest altar) după făgăduință.”

Inscripția a fost pusă în cinstea magistratului suprem al municipiului Troesmis „între sfîrșitul sec. II și cel mai tîrziu începutul sec. III en” — A.R.; secolul al III-lea, Caracalla — propune Em. D — B.

21. *Altar votiv* (inv. 1818; fig. 72). Calcar cretacic galben-cenușiu, extras din dealurile Niculițelului. Dimensiuni: h = 100 cm; l = 38 cm; g = 19 cm. A fost descoperit în anul 1960, în vatra satului Nifon (com. Hamcearca). Pe latura stîngă a blocului paralelipipedic se mențin încă profilaturi sus și jos, distruse pe suprafața scrisă în urma unei dăltuiri ulterioare. Piatra a fost refolosită ca material de construcție.

Bibliografie: A. Rădulescu, în *NMEpSM*, pg. 179—181, nr. 1, fig. 1; Em. Doruțiu-Boilă, în *ISM*, V pg. 264, nr. 248.

Pe suprafața scrisă inscripția se păstrează intactă, cu excepția rîndului 5 care a suferit unele stricăciuni. Numele dedicantului: „Q(uitus) Valerius Atim[i]-uel Atin[i]-anus”. la A.R.; „Q. Valerius Atin[i]anus”, la Em. D — B. După înclinarea și lățimea literei este mai plauzibil un M la sfîrșitul rîndului 5. Lectură posibilă:

„Dianae sacrum / pro salute M(arci) Cato / ni Vindicis, leg(ati) Aug(usti) / pr(o) pr(aetore) / Q. Valerius Atim[i] / anus, b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) ex vo / [to] posuit”.

„Dianeii închinare, pentru sănătatea lui Marcus Catonius Vindex, legat imperial de rang pretorian; Quintus Valerius Atimianus, beneficiar consular, a pus (acest altar) împlinind o făgăduință.”

Acest altar este al treilea monument închinat Dianeii în zona fostei mănăstiri Taița (CIL, III, 6160 (7497) = Gr. Tocilescu, AEM, VI, 1882, pg. 45: „Dianae Regin(ae)”; CIL, III, 6161 — cf. V. Pârvan, *Ulmetum*, I, pg. 584: „Dian(a)e aet[er]nae”), ceea ce atestă în pădurea de lângă Nifon, existența unui sanctuar dedicat zeiței (cf. și *ISM*, V, pg. 265). Fiind totodată a doua inscripție care menționează un „beneficiarius consularis”, confirmă existența unei *statio* și a unei importante intersecții rutiere în apropiere de Nifon. În conformitate cu perioada guvernării lui Q. Catonius Vindex în Moesia Inferior, stabilită de o inscripție din Tomis (vezi, Em. Doruțiu-Boilă, în *Dacia*, N.S., XII, 1968, pg. 400—403), altarul poate fi încadrat cu precizie în timpul domniei lui Marcus Aurelius, între anii 166—172 en.

22. *Altar votiv* (inv. 2710; fig. 74). Calcar cretacic, gălbui, de Babadag. Dimensiuni: h = 52 cm; l. coronament = 30 cm; l. corp = 23,5 cm; l. bazament = 34 cm; g. coronament = 20 cm; g. corp = 16,5 cm; g. bazament = 20,5 cm. A fost descoperit în anul 1978, la 2 km nord-est de localitatea Slava Cercheză, într-un nucleu de așezare romană.

Bibliografie: V. H. Baumann, în *Peuce*, VIII, 1980, pg. 289—290.

Deasupra unei benzi profilate, coronamentul a fost sculptat cu o cunună de frunze de măslin, avînd în centru o floare de măslin cu 5 petale. De o parte și de alta a cununei ies capetele unei „*taenea*”, iar deasupra acestora două frunzulițe de hederă cu vîrfurile spre coroană. În colțurile coronamentului au fost sculptate două pseudoacrotere. În cîmpul inscripției se văd urme de vopsea roșie. Pe cele 2 pseudoacrotere, în ligatură literele DE (în stînga și AE (în dreapta). Litere cu *apices*, frumos gravate, înalte de 3—3,5 cm; în text, numeroase ligaturi: ER — în r. 2; MV — în r. 4; VL — în r. 5 și VN, în același rînd; RVM — în r. 6. Semne de punctuație întrebuintate: frunza de hederă și punctul triunghiular. Text pe 6 rînduri, lectură posibilă:

„[DE]ac / Minervae / matri / Musarum. / Iul(ius) Incun / dus, sacrum.”

„Zeței, Minervei, mamei Muzelor. (De la) Iulius Iucundus. închinare !”

Ipostaza cu totul inedită în care apare Minerva la Slava Cerecheză, de „mamă a muzelor”, foarte probabil datorată procesului de „*interpretatio Romana*”, face din acest altar votiv o piesă unică a genului. Cea mai apropiată analogie în inscripția versificată din templul roman de la Talmis-Kelibaș din Egipt, unde Minerva apare în asociație cu Apollo și muzele (*CIL*, III, pars I, pg. 16, nr. 77). Numele dedicantului, *Iulius Iucundus*, întilnit pentru prima dată pe teritoriul Dobrogei, este de origină italică (vezi, *CIL*, XIII, 7070, *Magonza* și *CIL*, III, 1553 = *IDR*, III, 1, pg. 232–233, nr. 269, *Caransebeș*).

23. *Stilp miliar*, fragment (inv. 1924; fig. 76). Coloană de calcar, spartă longitudinal și la bază. Dimensiuni: h = 128,5 cm; d = 31,5 cm. A fost descoperit în anul 1975, în apropierea m-rii Saun, în marginea unei întinse așezări de epocă romană.

Bibliografie: V. H. Baumann. *Despre un stilp miliar descoperit la m-rea Saun, în Pontica*, X, 1977, pg. 325–331; Em. Doruțiu-Boilă, în *ISM*, V, pg. 268, nr. 250 bis.

Pe trei sferturi din circumferința coloanei, text dispus pe 11 rânduri, cu litere înalte de 6 cm în r. 1 și de 5 cm în rest. Au fost martelate din text numele împăraților care au suferit „*damnatio memoriae*.” Grafia inscripției, „*cognomina triumphalia*” din titulatura împăraților și martelarea numelor, plasează miliarul în vremea lui Maximinus Trax, permițând următoarea restituție a textului:

„Imp(eratori). Caes(ari). / [C. Iulio Vero / Maximino.] / pio felici in / victo Aug(usto) / [Germ(anico) max(imo) / Dacico max(imo) / S[arm]at(ico) ma / x(imo), trib(unicae) pot(estatis) / III co(n)s(uli). p(ater) p(atriciae) et / [C. Iulio Vero / Maximo, n]o[bilissimo Caesari. G]erm(anico) / [Max(imo)]. Dacico [ma / x(imo), Sarma(tico) max(imo) / m(illia) p(assum)?]”

„Împăratului, Caesarului, C. Iulius Verus Maximinus Pius Felix, neînvinsului Augustus, învingător al germanilor, al dacilor și al sarmaților, investit consul pentru a treia oară, părinte al patriei, și lui C. Iulius Verus Maximus, învingător al germanilor, al dacilor și al sarmaților, ? mii de pași”

Miliarul a fost pus la sfârșitul anului 236 en, când Maximinus Trax preia pentru a treia oară puterea tribuniciană. Monumentul face parte din seria celor patru miliarii descoperiți în Dobrogea din vremea domniei aceluiași împărat, atestând o intensă activitate de refacere a rețelei rutiere la Dunărea de Jos, într-o zonă vulnerabilă atacurilor „barbare” (*CIL*, III, 14462 = Corbu; *CIL*, III, 7612 — cf. V. Pârvan, *Ulmelum*, I, pg. 578, n. 4 = Slava Rusă; *CIL*, III, 7605 = Hirșova).

24. *Altar votiv* (inv. 27941; fig. 75). Calcar cretacic, dur, gălbui, Dimensiuni: h = 63 cm; l. coronament = 30 cm; l. bazament = 37 cm; g = 23 cm. Provine dintr-o mare așezare rurală romană, situată la sud de localitatea Neatîrnarea (com. Beidaud). Descoperit în anul 1980, a intrat în colecția MDDTI în 1981. *Inedit*.

Bloc paralelipipedic cu capetele troneonice, spart pe grosime în două fragmente; fragmentul superior prezintă o spărtură în stînga. Pe una din suprafețe inscripție latină. Text alcătuit din 10 rânduri, primele două situate pe latura dreaptă și pe cea înclinată a coronamentului. Literele, cu *apices*, adînc incizate, au înălțimea variabilă: 5 cm — în r. 1, 2, exceptînd litera O = 3 cm, A și N = 1,7 cm; în r. 3–6 = 2,5 cm; în r. 7–10 = 1,5 cm. În text, numeroase ligaturi: A și N — în r. 1; T și E — în r. 4; N și T — în r. 3; V, L, P — în r. 4, 6 și 9. Ca semn de punctuație este întrebuițat punctul. În r. 7 — *conlegio* în loc de *collegio*, consonantism LL>L și asimilare —ll>—nl. Folosirea în același cuvînt a literei H(eta) pentru E, trădează mîna unui lapicid grec. Treccera de la O la V (întilnită în text la numele CLVDIANVS) este pentru a doua oară atestată în inscripțiile din Dobrogea (Cf. S. Stati, *Limba latină în inscripțiile din Dacia și Scythia Minor*, Buc. 1961, pg. 71, II). Căderea consoanelor finale: M, în Ac. sg. al cuvîntului *sacerdote(m)* și S, în Nom. sg. al numelui *Ulpianu(s)*, ține de flexiunea substantivelor, fiind un fenomen constatat încă din sec. III î.e.n.

Text:

„[De]o San(cto) Silvano / [pr]o salute / [i]mp(eratoris) Mar(ei) Ant(onii) Gor / diani et(sic!) Ulp(ius) Valeri / anus et filius ei / us Ulp(ius) Cludianus / ara co>n<

(I)legio Sil / vani donaverunt / per sarcedote(m) Ulp(ius) Ulpianu(s).”

„Sfintului zeu Silvanus ! Pentru sănătatea împăratului Marcus Antonius Gordianus și (sic !) Ulpus Valerianus și fiul acestuia Ulpus Cludianus, au dăruit altarul colegiului(de închinători) lui Silvanus, prin sacerdotul Ulpus Ulpianus.”

Altarul de la Neatîrnarea este cel de-al treilea monument votiv din Dobrogea dedicat lui Silvanus (vezi, Em. Doruțiu-Boilă, *Inscripțiile din Scythia Minor*, Buc. 1980, vol. V. pg. 89, nr. 66 ; pg. 92, nr. 67. cu bibl., ambele provenind de la Ulmetum și publicate de V. Pârvan. în *Ulmetum II* . 2, pg. 374—378). În Dacia sînt cunoscute 84 de monumente dedicate lui Silvanus (cf. Adriana Rusu. în *Sargetia*. X. 1973, pg. 395—401, cu bibl. și I. Piso, în *Apulum*. XIV, 1976, pg. 444, fig. 3).

Divinitatea de origine italică, zeul pădurilor, pășunilor, casei, proprietății rustice și lucrătorilor din carierele de piatră (cf. *Apulum*, VII. 1968, pg. 403; R. Florescu, în *Dicționar enciclopedic de artă veche a României*, Buc. 1980—*Silvanus*). Silvanus a cunoscut o largă răspîndire în întreaga lume romană, fiindu-i asimilate sincretistic o serie de divinități locale (vezi. în acest sens, Cecil Benett Pascal, *The cults of Cisalpine Gaul*, 1964, Bruxelles, în col. Latomus, LXXXV, pg. 170—176. cu note). Pe monumente închinat lui apare însoțit de epitete ca: *Domesticus*, *Silvester*, *Augustus*, *Sanctus*, *Aeternus* și *Sator*. Uneori este asociat cu Liber Pater sau Dionysos, cu Diana și în mod excepțional cu Jupiter Optimus Maximus. Epitetul de *Sanctus* atribuit lui Silvanus este frecvent atestat în inscripții. Monumentele de la Ulmetum sînt puse la sfîrșitul sec. II e.n. de colegiul de închinători grupat în jurul cultului lui Silvanus, în ipostaza de zeu al casei și al semănăturilor (*Sator*). Importanța altarului de la Neatîrnarea rezidă din faptul că face atestarea unui nou colegiu de închinători ai lui Silvanus, în zona deluroasă și pietroasă din nordul podișului Casimcea. Altarul datează din vremea împăratului Gordian III (238—244 e.n.), fiind dăruit colegiului de familia sacerdotului Ulpus Ulpianus cu ocazia unui eveniment important pentru împărat sau pentru asociația de închinători ai lui Silvanus. De obicei, aceste altare erau puse la 1 iunie, cu prilejul sărbătorii anuale a lui Silvanus care coincidea cu sărbătorirea Rosaliilor. Uneori punerea lor era dictată de aniversarea întemeierii colegiului, sau de ziua de naștere a împăratului (vezi discuția la Em. Doruțiu-Boilă, *op. cit.*, pg. 91). Altarul de la Neatîrnarea a fost pus în mod sigur la 1 iunie (probabil a. 240 e.n.), pentru sănătatea împăratului Gordian III, ziua corespunzînd și preluării anuale a puterii tribunicie de către acesta. (vezi ilustrația p. 597)

PIESE SCULPTURALE ȘI EPIGRAFICE ÎN
COLECȚIA MUZEULUI DE ISTORIE
ȘI ARHEOLOGIE DIN TULCEA

(text, p. 207)

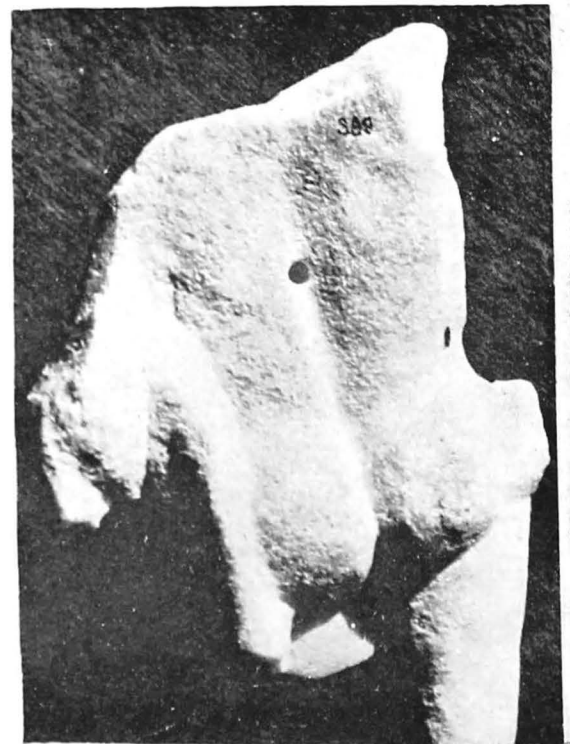
V. H. BAUMANN

1

2

1

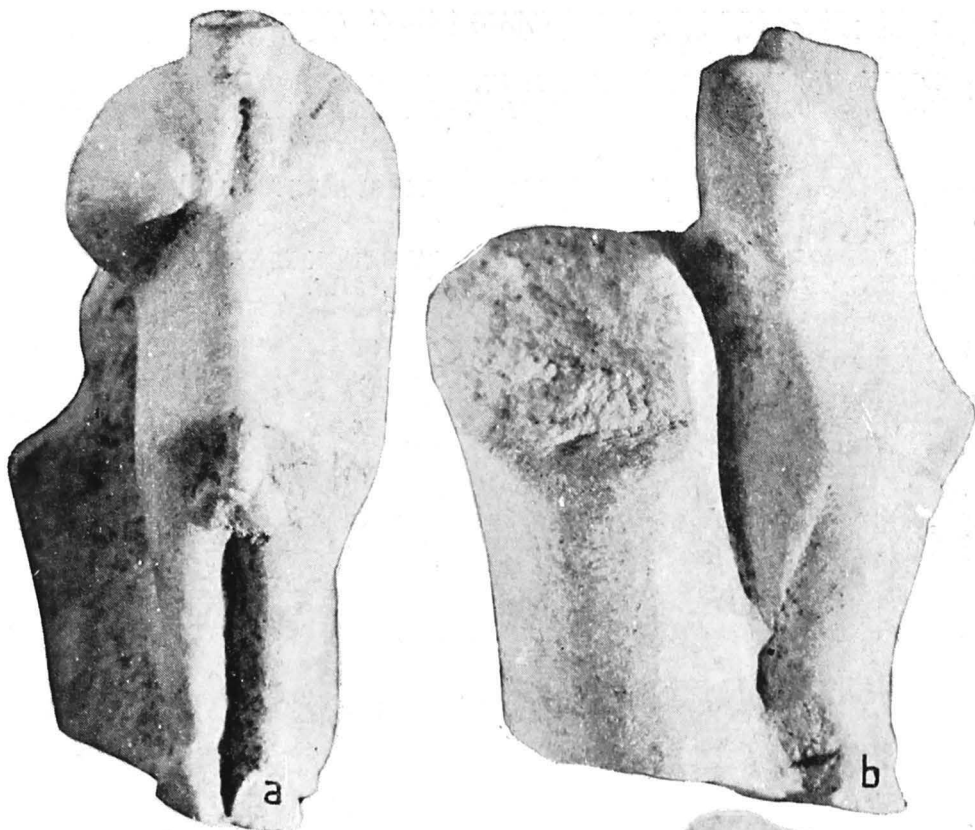
FIG. 1 — HERCULES; FRAGMENT DE STATUÏE; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN AȘEZAREA ROMANĂ DE LA HORIA; EPOCA SEVERILOR.
FIG. 2 — HERCULES ROMANUS; FRAGMENT DE STATUETĂ VOTIVĂ; MARMURĂ. PROVINE DIN AȘEZAREA ROMANĂ DE LA SLAVA
CERCHEZĂ; MIJLOCUL SEC. II P.

FIG. 1 — HERCULES; FRAGMENT DE STATUE; CALCAIRE CRÉTACIQUE. ORIGINAIRE DU SITE ROMAIN DE HORIA; ÉPOQUE DES SÈVÈRES..

FIG. 2 — HERCULES ROMANUS; FRAGMENT DE STATUETTE VOTIVE; MARBRE. ORIGINAIRE DU SITE ROMAIN DE SLAVA
CERCHEZĂ; MILIEU DU IIe SIÈCLE P.

ABB. 1 — HERCULES; BRUCHSTÜCK EINER STATUETTE; KRETAKISCHER KALKSTEIN. FUNDORT: RÖMISCHE SIEDLUNG VON
HORIA; SEVERERER — PERIODE.

ABB. 2 — HERCULES ROMANUS; BRUCHSTÜCK EINER VOTIVSTATUETTE; MARMOR; FUNDORT: RÖMISCHE SIEDLUNG VON SLAVA
CERCHEZĂ; MITTE DES II. JHS.

3

4

FIG. 3 — PRIAPUS; FRAGMENT DE STATUETĂ VOTIVĂ; MARMURĂ. PROVINE DINTR-O VILLA RUSTICA — NICULIȚEL, ZONA DE VEST.

FIG. 4 — DIONYSOS CU EROS COPIL; FRAGMENT DE GRUP STATUAR; MARMURĂ DE PROCONES. PROVINE DIN VATRA LOCALITĂȚII NICULIȚEL; MIJLOCUL SEC. II P.

FIG. 3 — PRIAPUS; FRAGMENT DE STATUETTE VOTIVE; MARBRE. ORIGINAIRE D'UNE VILLA RUSTICA, DE LA ZONE OCCIDENTALE DE NICULIȚEL.

FIG. 4 — DIONYSOS ET EROS ENFANT; FRAGMENT DE GROUPE STATUAIRE; MARBRE DE PROCONÈSE. TROUVÉ DANS L'AIRE DE LA LOCALITÉ DE NICULIȚEL; MILIEU DU IIe SIÈCLE P.

ABB. 3 — PRIAPUS, BRUCHSTÜCK EINER VOTIVSTATUETTE; MARMOR; FUNDORT: VILLA RUSTICA WESTLICH VON NICULIȚEL.

ABB. 4 — DIONYSOS MIT EROS ALS KIND; BRUCHSTÜCK EINER STATUETTENGRUPPE; MARMOR; FUNDORT: NICULIȚEL; MITTE DES II. JHS.

5

6

FIG. 5 — FRAGMENT DE STATUETĂ VOTIVĂ; MARMURĂ. PROVINE DIN AȘEZAREA CIVILĂ ROMANĂ DE LA TROESMIS; MIJLOCUL SEC. II P.

FIG. 6 — LIBERA CU SILEN ȘI PANTERA; FRAGMENT DE GRUP STATUAR. PROVINE DIN VATRA LOCALITĂȚII DOROBĂNȚU; SEC I — PRIMA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 5 — FRAGMENT DE STATUETTE VOTIVE; MARBRE. TROUVÉ DANS L'AGGLOMÉRATION CIVILE ROMAINE DE TROESMIS; MILIEU DU IIe SIÈCLE P.

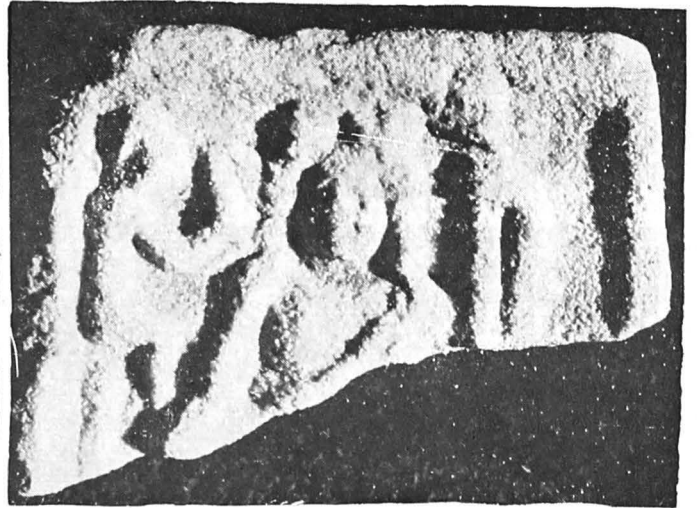
FIG. 6 — LIBERA AVEC SILÈNE ET LA PANTHÈRE; FRAGMENT DE GROUPE STATUAIRE. TROUVÉ DANS L'AIRE DE LA LOCALITÉ DE DOROBANȚU; 1er SIÈCLE — PREMIÈRE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

ABB. 5 — BRUCHSTÜCK EINER VOTIVSTATUETTE; MARMOR; FUNDORT: RÖMISCHE ZIVILSIEDLUNG VON TROESMIS; MITTE DES II. JHS.

ABB. 6 — LIBERA MIT SILEN UND PANTHER; BRUCHSTÜCK EINER STATUETTENGRUPPE; FUNDORT: DOROBANȚU; ERSTE HÄLFTE DES II. JHS.

7

8

FIG. 7 — EPONA; LESPEDE VOTIVĂ; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN LOCALITATEA MIRCEA VODĂ (COM. CERNA); SEC. II P.

FIG. 8 — LIBER-DIONYSOS; FRAGMENT DE TĂBLIȚĂ VOTIVĂ; MARMURĂ. PROVINE DIN ZONA DE NE A MUNICIPIULUI TULCEA (DEALUL BIDIDIA); EPOCA SEVERILOR.

FIG. 7 — EPONA; DALLE VOTIVE; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LA LOCALITÉ DE MIRCEA VODA (COMMUNE DE CERNA); IIe SIÈCLE P.

FIG. 8 — LIBER DIONYSOS; FRAGMENT DE TABLETTE VOTIVE; MARBRE. TROUVÉ DANS LE SECTEUR NORD-EST DU MUNICIPE DE TULCEA (LA COLLINE DE BIDIDIA); ÉPOQUE DES SÉVÈRES.

ABB. 7 — EPONA; VOTIVPLATTE; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: MIRCEA VODĂ (GEM. CERNA); II. JH.

ABB. 8 — LIBER-DIONYSOS; BRUCHSTÜCK EINER VOTIVPLATTE; MARMOR; FUNDORT NORD-ÖSTLICH VON TULCEA (BIDIDIABERG); SEVERERER — PERIODE.

FIG. 9 — CAVALERUL TRAC; FRAGMENT DE TĂBLIȚĂ VOTIVĂ; MARMURĂ. PROVINE DIN SATUL IAZURILE (COM. VALEA NUCARILOR), A DOUA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 10 — CAVALERUL TRAC; FRAGMENT DE TĂBLIȚĂ VOTIVĂ; MARMURĂ. PROVINE DIN APROPIEREA COM. CERNA (PUNCTUL MANGINA); MIJLOCUL SEC. II P.

FIG. 11 — CAVALERUL TRAC; TĂBLIȚĂ VOTIVĂ; MARMURĂ. PROVINE DINTR-O VILĂ RUSTICĂ DIN APROPIEREA COM. CASIMCEA (PUNCTUL DULBENICI); A DOUA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 12 — CAVALERUL TRAC; TĂBLIȚĂ VOTIVĂ; MARMURĂ. PROVINTE DIN VATRA LOCALITĂȚII VALEA NUCARILOR; A DOUA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 9 — LE CAVALIER THRACE; FRAGMENT DE TABLETTE VOTIVE; MARBRE. TROUVÉ DANS LE VILLAGE DE LAZURILE (COMM. DE VALEA NUCARILOR); SECONDE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

FIG. 10 — LE CAVALIER THRACE; FRAGMENT DE TABLETTE VOTIVE; MARBRE. TROUVÉ DANS LES ALENTOURS DE LA COMMUNE DE CERNA (LIEU-DIT MANGINA); MILIEU DU IIe SIÈCLE P.

FIG. 11 — LE CAVALIER THRACE; TABLETTE VOTIVE; MARBRE. TROUVÉE DANS UNE VILLA RUSTICA À PROXIMITÉ DE LA COMMUNE DE CASIMCEA (LIEU-DIT DULBENCI); SECONDE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

FIG. 12 — LE CAVALIER THRACE; TABLETTE VOTIVE; MARBRE. TROUVÉE DANS L'AIRE DE LA COMMUNE DE VALEA NUCARILOR; SECONDE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

ABB. 9 — *THRAKISCHER REITER* (BRUCHSTÜCK EINER VOTIVPLATTE); MARMOR; FUNDORT: IAZURILE, GEM. VALEA NUCARILOR; ZWEITE HÄLFTE DES II. JHS.

ABB. 10 — *THRAKISCHER REITER*; BRUCHSTÜCK EINER VOTIVPLATTE; MARMOR; FUNDORT: GEM. CERNA, BEI MANGINA; MITTE II. JHS.

ABB. 11 — *THRAKISCHER REITER*; VOTIVPLATTE; MARMOR; FUNDORT: *VILLA RUSTICA* NEBEN GEM. CASIMCEA BEI DULBENCI; ZWEITE HÄLFTE D. II. JHS.

ABB. 12 — *THRAKISCHER REITER*; VOTIVPLATTE; MARMOR; FUNDORT: VALEA NUCA-RILOR; ZWEITE HÄLFTE D. II. JHS.

FIG. 13 — CAP DE FEMEIE; PORTRET FUNERAR; MARMURĂ. PROVINTE DIN SATUL COLINA (COM. VALEA NUCARILOR), DIN APROPIEREA UNEI VILLA RUSTICA; EPOCA SEVERILOR.

FIG. 14 — CAP DE FEMEIE; PORTRET FUNERAR; MARMURĂ. DESCOPERIT LA SUD DE LOCALITATEA GRECI (PUNCTUL „LA IZVOR”); A DOUA JUMĂTATE A SEC. II P.

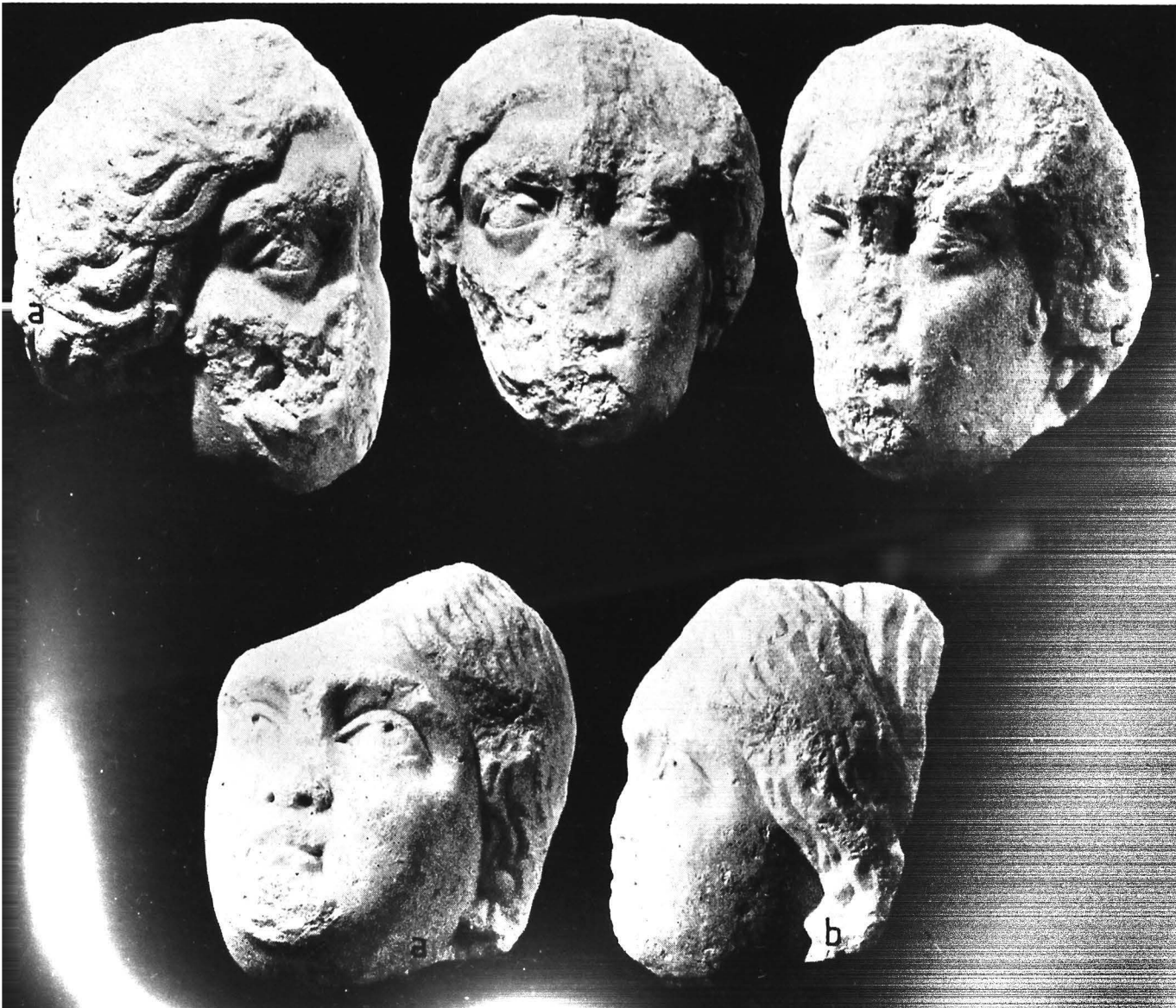
FIG. 13 — TÊTE FÉMININE; PORTRAIT FUNÉRAIRE; MARBRE: TROUVÉE AU VILLAGE DE COLINA (COMM. DE VALEA NUCARILOR), DANS LE VOISINAGE D'UNE VILLA RUSTICA; ÉPOQUE DES SÉVÈRES.

FIG. 14 — TÊTE FÉMININE; PORTRAIT FUNÉRAIRE; MARBRE. TROUVÉE AU SUD DE LA LOCALITÉ DE GRECI (LIEU-DIT « LA IZVOR »); SECONDE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

ABB. 13 — *FRAUENKOPF*; GRABBILDNIS; MARMOR; FUNDORT: COLINA, GEM. VALEA NUCARILOR, NEBEN EINER *VILLA RUSTICA*; SEVERERER — PERIODE.

ABB. 14 — *FRAUENKOPF*; GRABBILDNIS; MARMOR; FUNDORT: SÜDLICH VON GRECI, BEI „LA IZVOR”; ZWEITE HÄLFTE D. II. JHS.

13
14

15

FIG. 15 — CAP DE FEMEIE; PORTRAIT FUNERAR; MARMURĂ. PROVINE DIN LOCALITATEA VALEA NUCARILOR; EPOCA PRIMILOR ANTONINI.

FIG. 15 — TÊTE FÉMININE; PORTRAIT FUNÉRAIRE; MARBRE; TROUVÉE DANS L'AIRE DE LA LOCALITÉ DE VALEA NUCARILOR; ÉPOQUE DES PREMIERS ANTONINS.

ABB. 15 — FRAUENKOPF; GRABBILDNIS; MARMOR; FUNDORT: VALEA NUCARILOR. PERIODE DER ERSTEN ANTONINE.

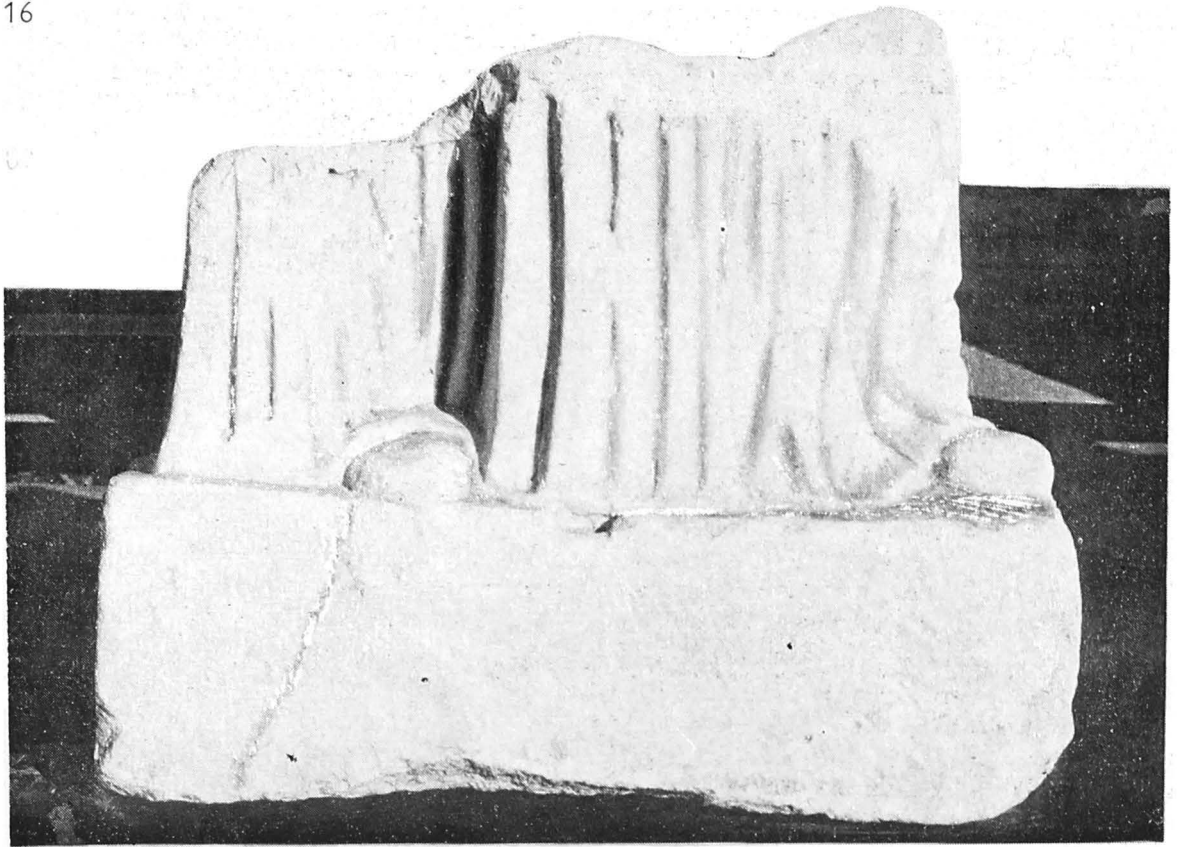

FIG. 16 — STATUIE FUNERARĂ; FRAGMENT; MARMURĂ. PROVINIE DIN ZONA DE SE A LOCALITĂȚII CASIMCEA (PUNCTUL „LA VIE”); EPOCA ANTONINILOR.

FIG. 16 — STATUE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; MARBRE; TROUVÉE DANS LA ZONE SITUÉE AU SUD-EST DE LA LOCALITÉ DE CASIMCEA (LIEU-DIT « LA VIE »); ÉPOQUE DES ANTONINS.

ABB. 16 — GRABSTATUETTE, BRUCHSTÜCK; MARMOR. FUNDORT: SÜD-ÖSTLICH VON CASIMCEA, BEI „LA VIE”, ANTONINER — PERIODE.

FIG. 17 — LEU FUNERAR; FRAGMENT SCULPTURĂ; CALCAR CRETACIC. PROVINIE DIN LOCALITATEA TOPOLOG; SEC. II P.

FIG. 18 — LEU FUNERAR; FRAGMENT SCULPTURĂ; CALCAR CRETACIC. PROVINIE DIN ZONA DE NV A LOCALITĂȚII CASIMCEA (PUNCTUL „LA VIE”); MIJLOCUL SEC. II P.

FIG. 19 — LEU FUNERAR; SCULPTURĂ; CALCAR CRETACIC. PROVINIE DIN MARGINEA AȘEZĂRII CIVILE A CETĂȚII NOVIODUNUM; SEC. II—III P.

FIG. 20 — CAP DE SFINX (HARPIE FUNERARĂ); FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINIE DIN MARGINEA DE NORD A SATULUI LUNCA (COM. CEAMURLIA DE JOS).

FIG. 17 — LION FUNÉRAIRE; FRAGMENT DE SCULPTURE; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS LA LOCALITÉ DE TOPOLOG; IIe SIÈCLE P.

FIG. 18 — LION FUNÉRAIRE; FRAGMENT DE STATUE; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS LA ZONE SISE AU NORD-OUEST DE LA LOCALITÉ DE CASIMCEA (LIEU-DIT « LA VIE »); MILIEU DU IIe SIÈCLE P.

FIG. 19 — LION FUNÉRAIRE; SCULPTURE; CALCAIRE CRÉTACIQUE; TROUVÉ À LA LIMITE DE L'AGGLOMÉRATION CIVILE DE NOVIODUNUM; IIe — IIIe SIÈCLES P.

FIG. 20 — TÊTE DE SPHINX (HARPIE FUNÉRAIRE); FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE À LA LIMITE SEPTENTRIONALE DU VILLAGE DE LUNCA (COMM. DE CEAMURLIA DE JOS).

ABB. 17 — GRABLÖWE; SKULPTURBRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT TOPOLOGU; II. JHS.

ABB. 18 — GRABLÖWE; SKULPTURBRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: NORD-WESTLICH VON CASIMCEA, BEI „LA VIE”; MITTE D. II. JHS.

17

18

19

ABB. 19 – GRABLÖWE; SKULPTURBRUCHSTÜCK; KRETAKISCHE KALKSTEIN; FUNDORT NOVIODUNUM; II – III. JHS.

ABB. 20 – SPHINXKOPF, BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: NÖRDLICH VON LUNCA, GEM. CEAMURLIA DE JOS.

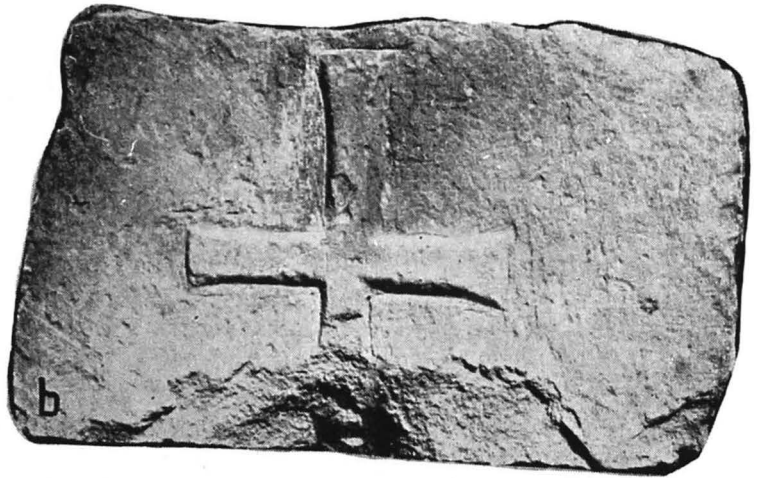
20

21

22

23 B

FIG. 21 — CORONAMENT FUNERAR; FRAGMENT SCULPTURAL; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN NECROPOLA TUMULARĂ A CETĂȚII NOVIODUNUM.

FIG. 22 — CORONAMENT FUNERAR; FRAGMENT SCULPTURAL; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN COM. HORIA; PRIMA JUMĂTATE A SEC. II. P.

FIG. 23 B — LESPEDE FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN CETATEA DE LA CAPUL DOLOJMAN (ARGAMUM); SEC. V—VI P.

FIG. 21 — COURONNEMENT FUNÉRAIRE; FRAGMENT SCULPTURAL; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS LA NÉCROPOLE TUMULAIRE DE NOVIODUNUM.

FIG. 22 — COURONNEMENT FUNÉRAIRE; FRAGMENT SCULPTURAL; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS LA COMMUNE DE HORIA; PREMIÈRE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

FIG. 23 B — DALLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LA CITADELLE DE CAPUL DOLOJMAN (ARGAMUM); V^e — VIe SIÈCLES P.

ABB. 21 — GRABBEKROÜNG; KULPTURBRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN FUNDORT: HÜGELGRÄBERFELD VON NOVIODUNUM.

ABB. 22 — GRABBEKRONÜNG; SKULPTURBRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN FUNDORT: GEM. HORIA, ERSTE HÄLFTE D. II. JHS.

ABB. 23. B — GRABPLATTE; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT CAPUL DOLOJMAN (ARGAMUM); V — VI. JHS.

FIG. 23 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR COCHILIFER. PROVINE DE LA TULCEA; INCEPUTUL SEC. III P.

FIG. 24 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DE LA TROESMIS; SEC. II P.

FIG. 25 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE PROBABIL DE LA NOVIODUNUM; EPOCA ANTONINILOR.

FIG. 23 — STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE COQUILLEUX. TROUVÉE À TULCEA; DÉBUT DU IIIe SIÈCLE P.

FIG. 24 — STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE À TROESMIS; IIe SIÈCLE P.

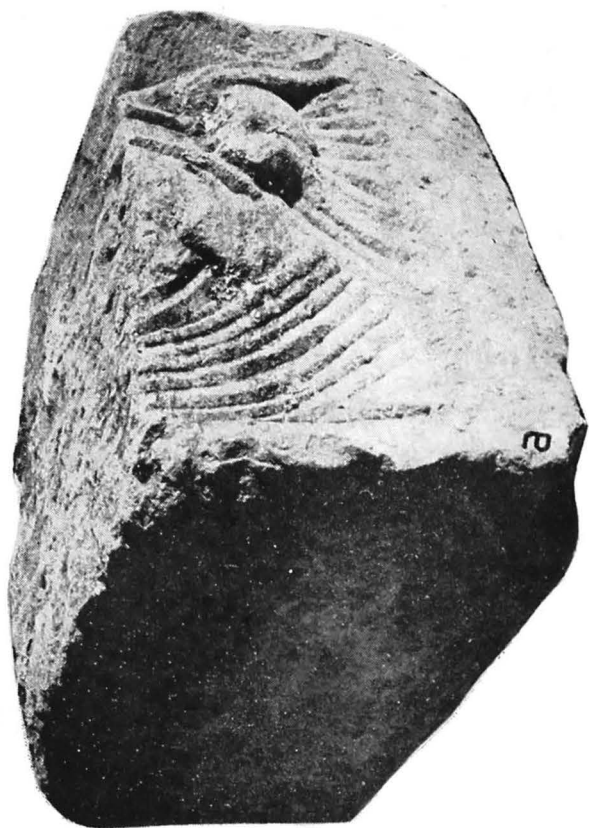
FIG. 25 — STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE PROBABLEMENT À NOVIODUNUM; ÉPOQUE DES ANTOININS.

ABB. 23 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KALKSTEIN; FUNDORT: TULCEA; ANFANG D. III. JHS.

ABB. 24 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: TROESMIS; II. JHS.

ABB. 25 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: WAHRSCHEINLICH NOVIODUNUM; ANTONINERZEIT.

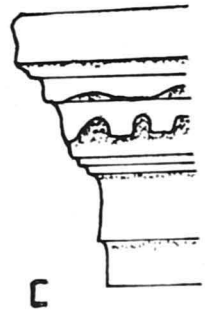
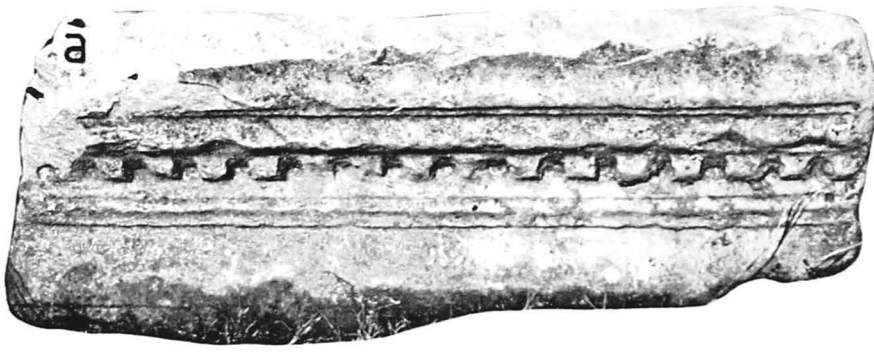
24

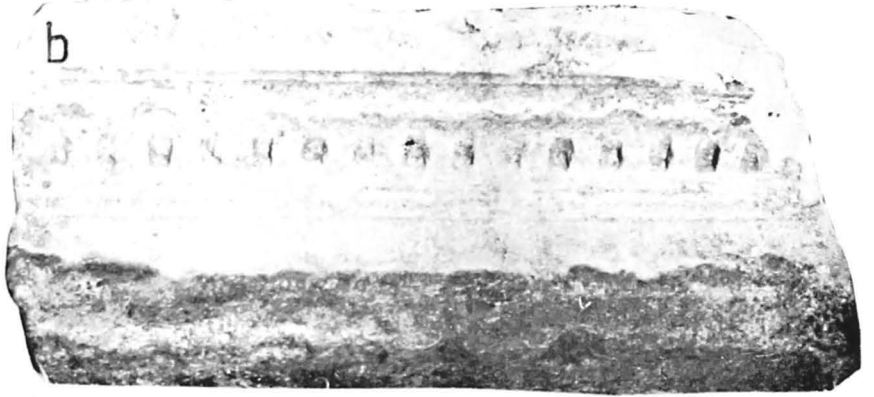
23

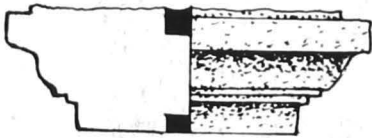
25

26

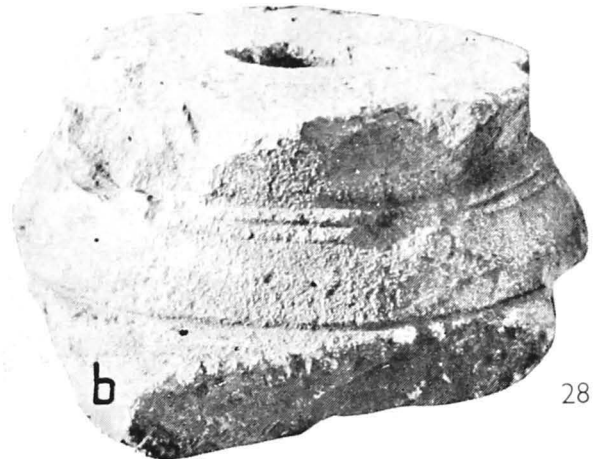

27

c

5c.1.10

28

FIG. 26 — CORNIȘA (SYMA); FRAGMENT; MARMURĂ; PROVINTE DIN ZONA DE NORD A COM. CASIMCEA (PUNCTUL DULBENCI).

FIG. 27 — CAPITEL DORIC; CALCAR CRETACIC. PROVINTE DIN SATUL NEATÎRNAREA (COM. BEIDAUD); SEC. I — II P.

FIG. 28 — CAPITEL IONIC ROMAN; MARMURĂ; PROVINTE DIN AȘEZAREA CIVILĂ A CETĂȚII NOVIODUNUM; SEC. II — III P.

*FIG. 26 — CORNICHE (SYMA); FRAGMENT; MARBRE; TROUVÉE DANS LA ZONE SEP-
TENTRIONALE DE LA COMMUNE DE CASIMCEA (LIEU-DIT DULBENCI).*

*FIG. 27 — CHAPITEAU DORIQUE; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ AU VILLAGE DE
NEATÎRNAREA (COMM. DE BEIDAUD); Ier — IIe SIÈCLES P.*

*FIG. 28 — CHAPITEAU IONIQUE ROMAIN; MARBRE. TROUVÉ DANS L'AGGLOMÉRA-
TION CIVILE DE NOVIODUNUM; IIe — IIIe SIÈCLES P.*

ABB. 26 — SYMA; BRUCHSTÜCK; MARMOR; FUNDORT: NÖRDLICH DER GEM. CASIM-
CEA, BEI DULBENCI.

ABB. 27 — DORISCHES KAPITEL; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: NEATÎRNA-
REA, GEM. BEIDAUD; I — II JH.

ABB. 28 — RÖMISCHES, IONISCHES KAPITEL; MARMOR; FUNDORT: ZIVILSIEDLUNG
DER BURG VON NOVIODUNUM, II — III. JH.

**FIG. 29 — CAPITEL IONIC ROMAN; CALCAR CRETACIC. PROVINTE DIN AȘEZARFA CIVILĂ
A CETĂȚII NOVIODUNUM; MIJLOCUL SEC. II P.**

29

FIG. 29 — CHAPITEAU IONIQUE ROMAIN; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS L'AGGLOMÉRATION CIVILE DE NOVIODUNUM; MILIEU DU IIe SIÈCLE P.

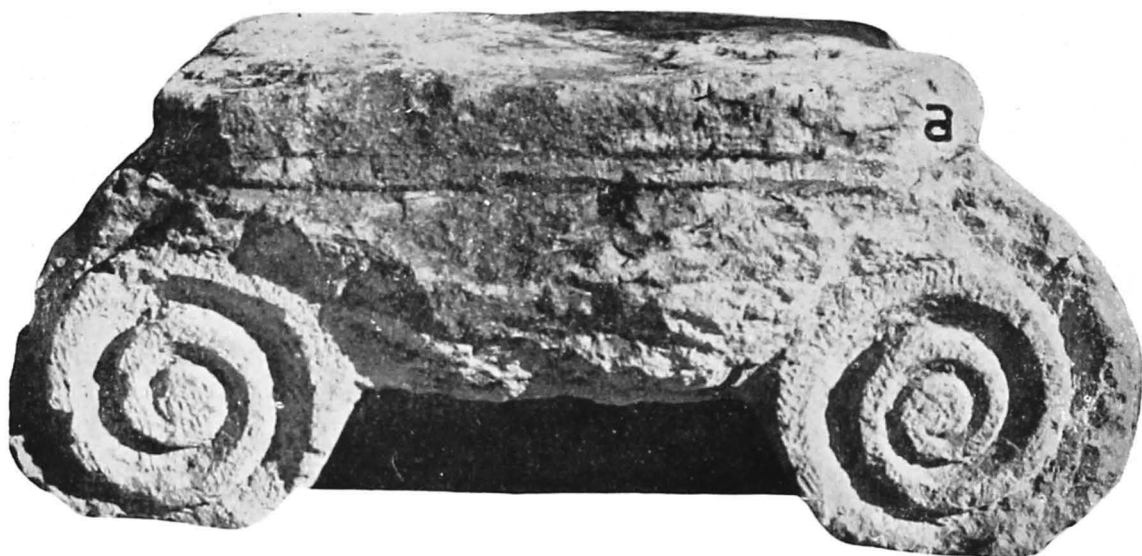
ABB. 29 — IONISCHES, RÖMISCHES KAPITELL; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: ZIVILSIEDLUNG VON NOVIODUNUM; MITTE II. JH.

FIG. 30 — CAPITEL TOSCAN; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN VILLA ROMANĂ DE LA HORIA; SEC. II — III P.

FIG. 30 — CHAPITEAU TOSCAN; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS LA VILLA ROMAINE DE HORIA; IIe — IIIe SIÈCLES P.

ABB. 30 — TOSKANISCHES KAPITELL; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: RÖMISCHE VILLA VON HORIA; II — III. JH.

30

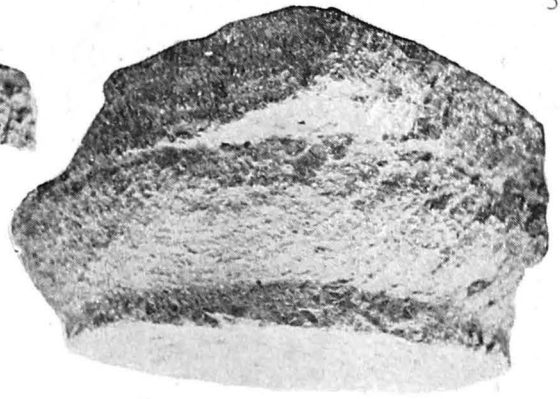
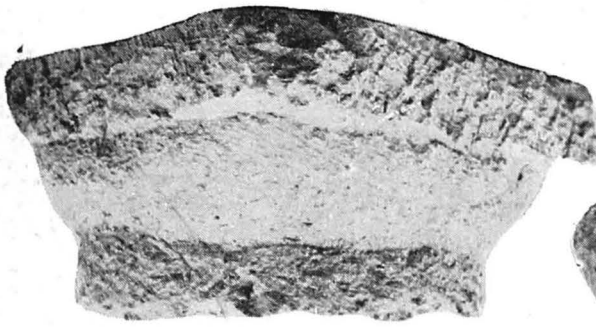

FIG. 31 — CAPITEL TOSCAN; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINCE DIN VILLA DE LA HORIA; SEC. II — III P.

FIG. 32 — CAPITEL TOSCAN; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINCE DIN VILLA RUSTICA DE LA NICULIȚEL-NORD; SEC. II P.

FIG. 33 — CAPITEL CORINTIC ROMAN; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINCE DE LA TROESMIS, CETATEA DE EST; SEC. II — III P.

FIG. 34 — CAPITEL COMPOZIT ROMAN; CALCAR CRETACIC. PROVINCE DE LA TROESMIS, DIN AȘEZAREA CIVILĂ; PRIMA JUMĂTATE A SEC. III P.

FIG. 31 — CHAPITEAU TOSCAN; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS LA VILLA ROMAINE DE HORIA; IIe — IIIe SIÈCLES P.

FIG. 32 — CHAPITEAU TOSCAN; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS LA VILLA RUSTICA DE NICULIȚEL-NORD; IIe SIÈCLE P.

FIG. 33 — CHAPITEAU CORINTHIEN ROMAIN; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ À TROESMIS, LA CITADELLE EST; IIe — IIIe SIÈCLES P.

FIG. 34 — CHAPITEAU COMPOSITE ROMAIN; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ À TROESMIS, L'AGGLOMÉRATION CIVILE; PREMIÈRE MOITIÉ DU IIIe SIÈCLE P.

ABB. 31 — TOSKANISCHES KAPITELL; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN FUNDORT: VILLA VON HORIA; II — III. JH.

ABB. 32 — TOSKANISCHES KAPITELL; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN FUNDORT NORDLICH DER VILLA RUSTICA VON NICULIȚEL; II. JH.

ABB. 33 — KORINTHISCHES, RÖMISCHES KAPITELL; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: TROESMIS, OSTBURG; II — III. JH.

ABB. 34 — RÖMISCHES KOMPOSITKAPITELL; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: ZIVILSIEDLUNG VON TROESMIS; ERSTE HÄLFTE D. III. JHS.

36

35

FIG. 35 — CAPITEL CORINTIC ROMAN; MARMURĂ DE PROCONES. PROVINE DIN SATUL NIFON (COM. HAMCEARCA); SEC. V — VI P.

FIG. 36 — CAPITEL CORINTIC ROMAN; MARMURĂ DE PROCONES. PROVINE DINTR-UN PUNCT NECUNOSCUT AL CETĂȚII NOVIODUNUM; SEC. V — VI P.

FIG. 35 — CHAPITEAU CORINTHIEN ROMAIN; MARBRE DE PROCONÈSE: TROUVÉ AU VILLAGE DE NIFON (COMM. DE HAMCEARCA); V^e — VIe SIÈCLES P.

FIG. 36 — CHAPITEAU CORINTHIEN ROMAIN; MARBRE DE PROCONÈSE. ORIGINAIRE D'UN ENDROIT NON PRÉCISÉ DE NOVIODUNUM; V^e — VIe SIÈCLES P.

ABB. 35 — RÖMISCHES, KORINTHISCHES KAPITELL; MARMOR VON PROKONES; FUNDORT: NIFON, GEM. HAMCEARCA; V — VI. JH.

ABB. 36 — KORINTHISCHES, RÖMISCHES KAPITELL; MARMOR VON PROKONES; FUNDORT: WAHRSCHEINLICH VON NOVIODUNUM; V — VI. JH.

FIG. 37 — CAPITEL IONIC CU IMPOSTĂ; FRAGMENT; MARMURĂ DE PROCONES. PROVINE DIN RUINELE UNEI BASILICI CREȘTINE DIN CETATEA IBIDA (SLAVA RUSĂ); SEC. VI P.

FIG. 38 — CAPITEL IONIC CU IMPOSTĂ; FRAGMENT; MARMURĂ DE PROCONES. PROVINE DIN RUINELE UNEI BASILICI CREȘTINE DE LA IBIDA; SEC. VI P.

FIG. 39 — CAPITEL IONIC CU IMPOSTĂ; FRAGMENT DECORAT CU CRUCE LATINĂ; PROVINE DIN RUINELE UNEI BASILICI CREȘTINE DE LA IBIDA; SEC. VI P.

FIG. 40 — CAPITEL IONIC CU IMPOSTĂ; FRAGMENT DECORAT CU DISC IN RELIEF; MARMURĂ DE PROCONES. PROVINE DIN RUINELE BASILICII DE LA IBIDA; SEC. VI P.

FIG. 41 — BAZĂ DE COLOANĂ, ORDINUL SIMPLU TOSCAN; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN AȘEZAREA TIMPURIE DE LA TROESMIS; SEC. II — III P.

FIG. 42 — BAZĂ DE COLOANĂ, ORDINUL SIMPLU TOSCAN; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN VILLA ROMANĂ DE LA HORIA; SEC. II — III P.

FIG. 37 — CHAPITEAU IONIQUE À IMPOSTE; FRAGMENT; MARBRE DE PROCONÈSE. RETIRÉ DES RUINES D'UNE BASILIQUE CHRÉTIENNE D'IBIDA (SLAVA RUSĂ); VIe SIÈCLE P.

FIG. 38 — CHAPITEAU IONIQUE À IMPOSTE; FRAGMENT; MARBRE DE PROCONÈSE. RETIRÉ DES RUINES D'UNE BASILIQUE CHRÉTIENNE D'IBIDA; VIe SIÈCLE P.

FIG. 39 — CHAPITEAU IONIQUE À IMPOSTE; FRAGMENT DÉCORÉ D'UNE CROIX LATINE. RETIRÉ DES RUINES D'UNE BASILIQUE CHRÉTIENNE D'IBIDA; VIe SIÈCLE P.

FIG. 40 — CHAPITEAU IONIQUE À IMPOSTE; FRAGMENT DÉCORÉ D'UN DISQUE EN RELIEF; MARBRE DE PROCONÈSE. RETIRÉ DES RUINES DE LA BASILIQUE D'IBIDA; VIe SIÈCLE P.

FIG. 41 — BASE DE COLONNE. L'ORDRE SIMPLE TOSCAN; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS L'AGGLOMÉRATION DE HAUTE-ÉPOQUE DE TROESMIS; IIe — IIIe SIÈCLES P.

FIG. 42 — BASE DE COLONNE; L'ORDRE SIMPLE TOSCAN; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LA VILLA ROMAINE DE HORIA; IIe — IIIe SIÈCLES P.

ABB. 37 — IONISCHES KÄMPERKAPITELL; BRUCHSTÜCK; MARMOR VON PROKONES; FUNDORT: CHRISTLICHE BASILIKA VON IBIDA (SLAVA RUSÄ); VI. JH.

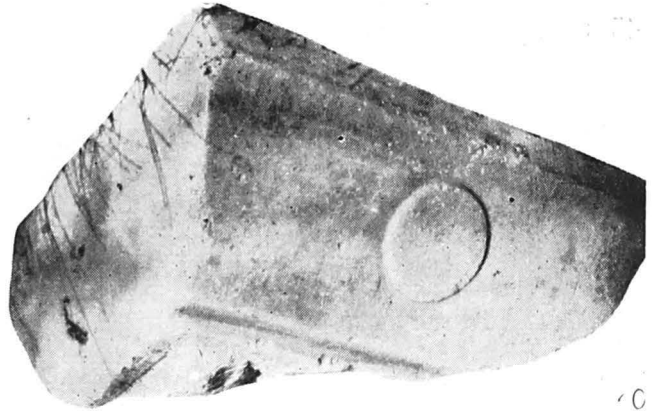
ABB. 38 — IONISCHES KÄMPERKAPITELL; BRUCHSTÜCK; MARMOR VON PROKONES; FUNDORT: CHRISTLICHE BASILIKA VON IBIDA (SLAVA RUSÄ); VI. JH.

ABB. 39 — IONISCHES KÄMPERKAPITELL; BRUCHSTÜCK MIT EINEN KREUZ VERZIEHRT. FUNDORT: CHRISTLICHE BASILIKA VON IBIDA (SLAVA RUSÄ); VI. JH.

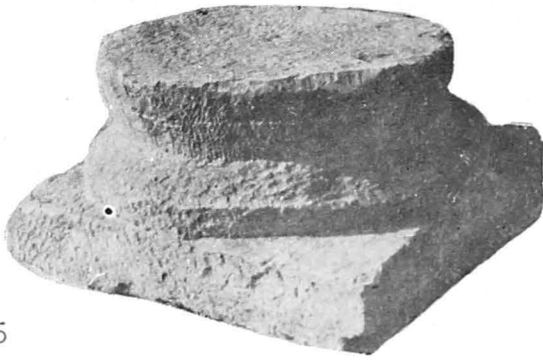
ABB. 40 — IONISCHES KÄMPERKAPITELL; BRUCHSTÜCK MIT EINEN HERVORSTEHENDEN DISKUS VERZIEHRT; MARMOR VON PROKONES; FUNDORT: CHRISTLICHE BASILIKA VON IBIDA; VI. JH.

ABB. 41 — SÄULENBASIS; EINFACHE TOSKANISCHEM ORDNUNG; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: DIE FRÜHE SIEDLUNG VON TROESMIS; II — III. JH.

ABB. 42 — SÄULENBASIS, EINFACHE, TOSKANISCHE ORDNUNG; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: RÖMISCHE VILLA VON HORIA; II — III. JH.

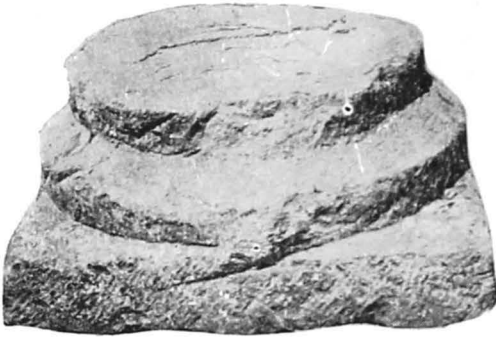
45

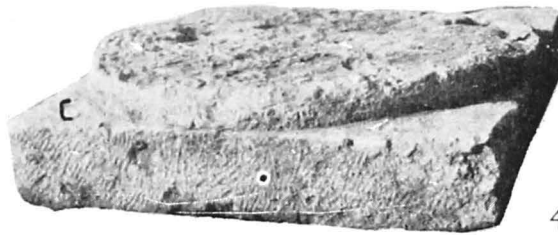
43

45 a

44

46

FIG. 43 — BAZĂ DE COLOANĂ, ORDINUL SIMPLU TOSCAN; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN VILLA ROMANĂ DE LA HORIA; SEC. II P.

FIG. 44 — BAZĂ DE COLOANĂ, ORDINUL SIMPLU TOSCAN; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC; SEC. II P.

FIG. 45 — BAZĂ DE COLOANĂ, ORDINUL SIMPLU TOSCAN; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN VILLA RUSTICA DE LA NICULIȚEL-NORD; SEC. II P.

FIG. 45 A — BAZĂ DE COLOANĂ; ORDINUL SIMPLU TOSCAN; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN VILLA RUSTICA DE LA HORIA; SEC. II P.

FIG. 46 — BAZĂ DE COLOANĂ; CALCAR CRETACIC; PROVINE DIN VILLA RUSTICA DE LA NICULIȚEL; A DOUA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 43 — BASE DE COLONNE; ORDRE SIMPLE TOSCAN; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LA VILLA ROMAINE DE HORIA; IIe SIÈCLE P.

FIG. 44 — BASE DE COLONNE; L'ORDRE SIMPLE TOSCAN; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LA VILLA RUSTICA DE NICULIȚEL-NORD; IIe SIÈCLE P.

FIG. 45 — BASE DE COLONNE. L'ORDRE SIMPLE TOSCAN; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LA VILLA RUSTICA DE NICULIȚEL-NORD; IIe SIÈCLE P.

FIG. 45 A — BASE DE COLONNE; L'ORDRE SIMPLE TOSCAN; CALCAIRE CRÉTACIQUE RETIRÉE DE LA VILLA RUSTICA DE HORIA; IIe SIÈCLE P.

FIG. 46 — BASE DE COLONNE; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LA VILLA RUSTICA DE NICULIȚEL; SECONDE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

ABB. 43 — SÄULENBASIS, EINFACHE TOSKANISCHE ORDNUNG; BRUCHSTÜCK; FUNDORT: RÖMISCHE VILLA VON HORIA; II. JH.

ABB. 44 — SÄULENBASIS, EINFACHE TOSKANISCHE ORDNUNG; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: VILLA RUSTICA VON NICULIȚEL-NORD; II. JH.

ABB. 45 — SÄULENBASIS; EINFACHE TOSKANISCHE ORDNUNG; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: RÖMISCHE VILLA VON NICULIȚEL-NORD; II. JH.

ABB. 45 A — SÄULENBASIS; EINFACHE TOSKANISCHE ORDNUNG; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: VILLA RUSTICA VON HORIA; II. JH.

ABB. 46 — SÄULENBASIS; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: VILLA RUSTICA VON NICULIȚEL; ZWEITE HÄLFTE D. II. JHS.

FIG. 47 — BAZĂ DE COLOANĂ, STILUL SIMPLU TOSCAN; CALCAR CRETACIC; FRAGMENT. PROVINE DIN CETATEA IBIDA; SEC. V — VI P.

FIG. 48 — BAZĂ DE COLOANĂ, STILUL IONIC ROMAN; DOLOMIT. PROVINE DIN APROPIEREA CETĂȚII ARRUBIUM (MĂCIN); SEC. IV — V P.

FIG. 49 — BAZĂ DE COLOANĂ; FRAGMENT; MARMURĂ DE PROCONES. PROVINE DIN EDIFICIUL BASILICAL DE LA IBIDA; SEC. VI P.

FIG. 47 — BASE DE COLONNE, L'ORDRE SIMPLE TOSCAN; CALCAIRE CRÉTACIQUE; FRAGMENT. TROUVÉE À IBIDA; V^e — VIe SIÈCLES P.

FIG. 48 — BASE DE COLONNE, L'ORDRE IONIQUE ROMAIN; DOLOMITE. TROUVÉE AUX ALENTOURS DE LA CITÉ D'ARRUBIUM (MĂCIN); IVe — Ve SIÈCLES P.

FIG. 49 — BASE DE COLONNE; FRAGMENT; MARBRE DE PROCONÈSE: RETIRÉ DE L'ÉDIFICE BASILICAL D'IBIDA; VIe SIÈCLE P.

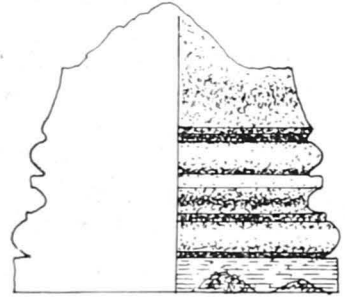
ABB. 47 — SÄULENBASIS, EINFACHE TOSKANISCHE ORDNUNG; KRETAKISCHER KALKSTEIN; BRUCHSTÜCK; FUNDORT: IBIDA; V — VI. JH.

ABB. 48 — SÄULENBASIS, RÖMISCH, IONISCHER STIL; DOLOMIT; FUNDORT: IN DER NÄHE VON ARRUBIUM (MĂCIN); IV — V. JH.

ABB. 49 — SÄULENBASIS; BRUCHSTÜCK MARMOR VON PROKONES; FUNDORT: BASILIKA VON IBIDA; VI JH.

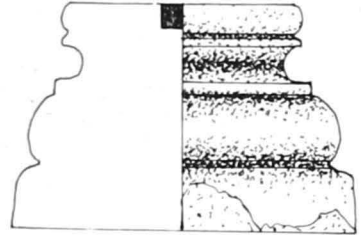
47

SC. 1:10

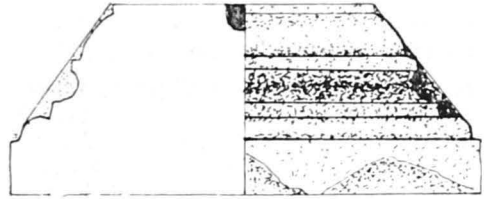
48

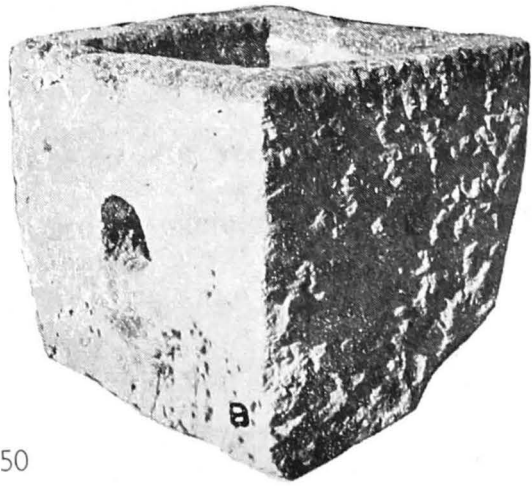
SC. 1:10

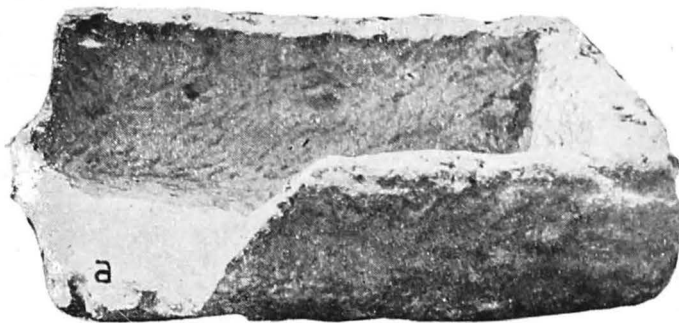
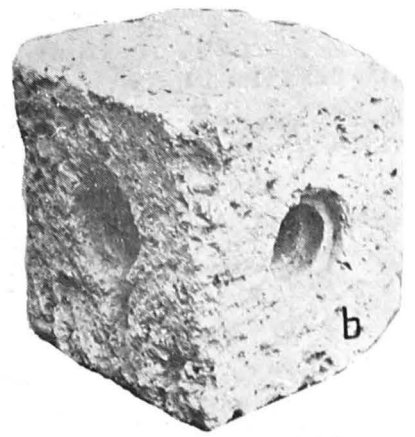
49

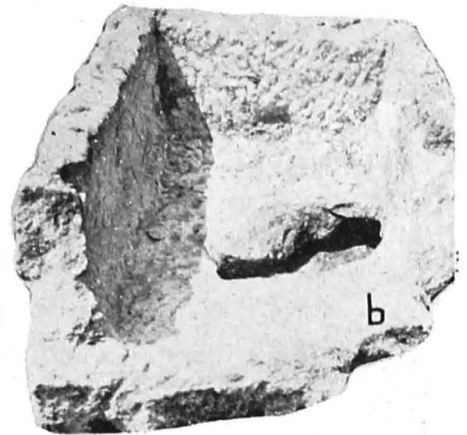
SC. 1:10

50

51

52

FIG. 50 A — BAZIN-APEDUCT; CALCAR CRETACIC. PROVINCE DIN ZONA CETĂȚII NOVIODUNUM.

FIG. 50 B — CĂMIN-APEDUCT; CALCAR SARMATIC COCHILIFER. PROVINCE DE LA TROESMIS, CETATEA DE EST.

FIG. 51 — BAZIN (ALVEUS); FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINCE DIN AȘEZAREA CIVILĂ DE LA TROESMIS; SEC. II—III P.

FIG. 52 — FUS DE COLOANĂ; CALCAR COCHILIFER. PROVINCE DIN APROPIEREA COM. CASIMCEA; SEC. II — III P.

FIG. 50 A — BASSIN-AQUEDUC; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS LA ZONE DE LA FORTERESSE DE NOVIODUNUM.

FIG. 50 B — REGARD-AQUEDUC; CALCAIRE SARMATIQUE, COQUILLEUX. PIÈCE PROVENANT DE TROESMIS, LA CITADELLE ORIENTALE.

FIG. 51 — BASSIN (ALVEUS); FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS L'AGGLOMÉRATION CIVILE DE TROESMIS; IIe — IIIe SIÈCLES P.

FIG. 52 — FUSEAU DE COLONNE; CALCAIRE COQUILLEUX. TROUVÉ AUX ENVIRONS DE LA COMMUNE DE CASIMCEA; IIe — IIIe SIÈCLES P.

ABB. 50 A — WASSERLEITUNGSBASIS; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: BURG VON NOVIODUNUM;

ABB. 50 B — WASSERLEITUNGSBASIS; SARMATISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: TROESMIS, OSTBURG.

ABB. 51 — ALVAEUS; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: ZIVILSIEDLUNG VON TROESMIS; II — III. JH.

FIG. 53 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINCE DIN TULCEA, A DOUA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 54 — STELA FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINCE DE LA TULCEA; EPOCA SEVERILOR.

FIG. 55 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC; PROVINCE DIN ZONA SUDICĂ A MUNICIPIULUI TULCEA; A DOUA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 53 — STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE: TROUVÉE À TULCEA; SECONDE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

FIG. 54 — STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE À TULCEA; ÉPOQUE DES SÈVÈRES.

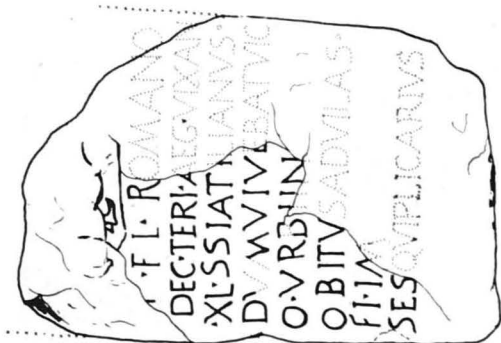
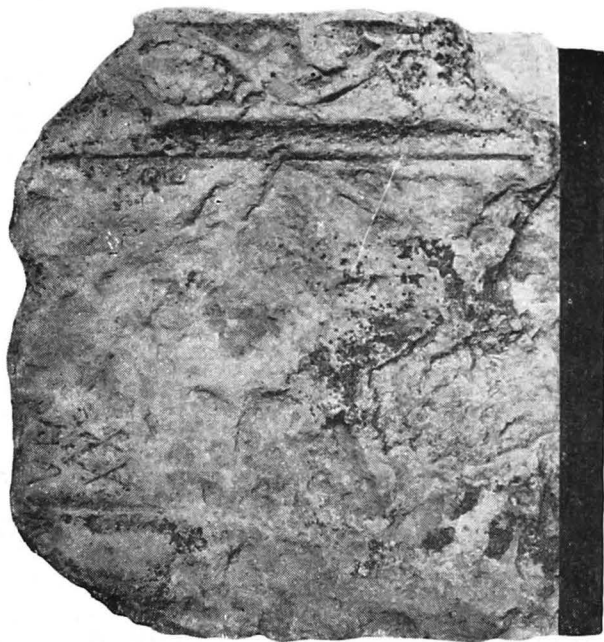
FIG. 55 — STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LE SECTEUR MÉRIDIIONAL DU MUNICIPE DE TULCEA; SECONDE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

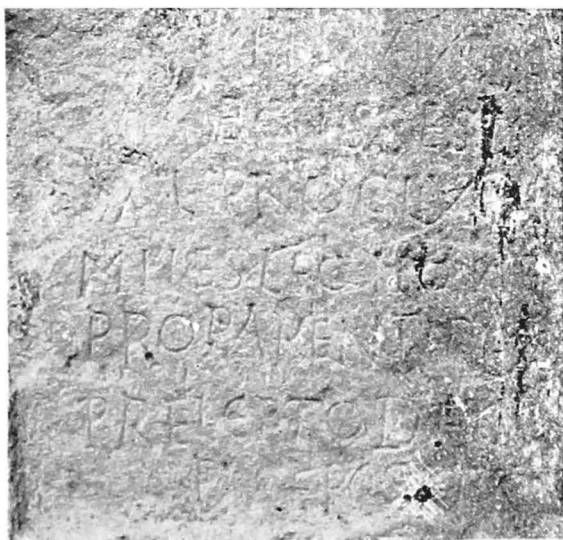
ABB. 52 — SÄULENSCHAFT; KALKSTEIN; FUNDORT: IN DER NÄHE VON CASIMCEA; II — III. JH.

ABB. 53 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: TULCEA; II. JH.

ABB. 54 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: TULCEA; SEVERZEIT.

ABB. 55 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: SÜDLICH VON TULCEA; ZWEITE HÄLFTE D. II. JHS.

EOVITISVIXIL
 LAT/EGÏSSESIS
 VALPROCLVS
 MILESLEGIIIOVIE
 PROPARENTIDEX
 PRELEPTODECI
 PR EPOSITI

56

FIG. 56 — LESPEDE FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC; PROVINE DIN NECROPOLA CETĂȚII AEGYSSUS (TULCEA); PRIMUL PĂTRAR AL SEC. IV P.

FIG. 56 — DALLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÊTACIQUE. TROUVÉE DANS LA NÉCROPOLE DE LA CITÉ D'AEYSSUS (TULCEA); PREMIER QUART DU IVe SIÈ-CLE P.

ABB. 56 — GRABPLATTE; BRUCHÛSTKC; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: GRÄBERFELD DER BURG VON AEGYSSUS (TULCEA); ERSTES VIERTEL DES IV — JHS.

FIG. 57 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; MARMURĂ. PROVINE DIN NECROPOLA TUMU-LARĂ A CETĂȚII NOVIODUNUM; EPOCA ANTONINILOR.

FIG. 58 — LESPEDE FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN NECROPOLA CETĂȚII NOVIODUNUM; EPOCA ANTONINILOR.

FIG. 59 — TABULA ANSATA; SARCOFAG DE MARMURĂ DE PROCONES. PROVINE DIN NE-CROPOLA CETĂȚII NOVIODUNUM; PRIMA JUMĂTATE A SEC II P.

FIG. 60 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN NECROPOLA CETĂȚII NOVIODUNUM.

FIG. 61 — CIPPUS SAU ALTAR FUNERAR (?); FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE PROBABIL DE LA TROESMIS; A DOUA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 62 — CIPPUS FUNERAR; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN COM. TURCOA-IA; SFÎRȘITUL SEC. II P.

FIG. 57 — STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; MARBRE. TROUVÉE DANS LA NÉCROPOLE TUMULAIRE DE LA CITÉ DE NOVIODUNUM; ÉPOQUE DES ANTONINS.

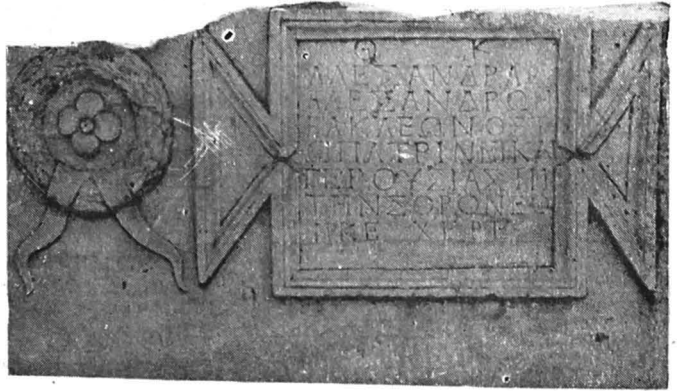
57

58

59

60

61

62

FIG. 58 — DALLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LA NÉCROPOLE DE LA CITÉ DE NOVIODUNUM; ÉPOQUE DES ANTONINS.

FIG. 59 — TABULA ANSATA; SARCOPHAGE EN MARBRE DE PROCONÈSE. TROUVÉ DANS LA NÉCROPOLE DE LA CITÉ DE NOVIODUNUM; PREMIÈRE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

FIG. 60 — STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE; TROUVÉE DANS LA NÉCROPOLE DE LA CITÉ DE NOVIODUNUM;

FIG. 61 — CIPPUS OU AUTEL FUNÉRAIRE (?); FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ PROBABLEMENT À TROESMIS; SECONDE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

FIG. 62 — CIPPUS FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS LA COMMUNE DE TURCOAIA; FIN DU IIe SIÈCLE P.

ABB. 57 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; MARMOR; FUNDORT: HÜGELGRÄBERFELD DER BURG VON NOVIODUNUM; ANTONINERZEIT.

ABB. 58 — GRABPLATTE; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: BURG VON NOVIODUNUM; ANTONINERZEIT.

ABB. 59 — TABULA ANSATA; MARMORSARKOPHAG VON PROKONES; FUNDORT: GRÄBERFELD DER BURG VON NOVIODUNUM; ERSTE HÄLFTE D. II. JHS.

ABB. 60 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: GRÄBERFELD VON NOVIODUNUM.

ABB. 61 — CIPPUS ODER GRABALTAR (?); BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: WAHRSCHEINLICH TROESMIS; ZWEITE HÄLFTE D. II. JHS.

ABB. 62 — GRABCIPPUS; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: GEM. TURCOAIA; ENDE D. II. JHS.

FIG. 63 A — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN ZIDUL CETĂȚII IBIDA; SEC. II P.

FIG. 64 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; MARMURĂ DE PROCONES. PROVINE DINTR-O VILLA RUSTICA, SITUATĂ LA 1 KM SE DE SATUL CATALOI (COM. FRECĂȚEI); EPOCA ANTONINILOR.

FIG. 65 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; DOLOMIT. PROVINE DIN ÎMPREJURIMILE COM. CASIMCEA; EPOCA SEVERILOR.

FIG. 66 — ALTAR VOTIV; FRAGMENT; CALCAR DUR, GRANULOS. PROVINE DINTR-O VILLA RUSTICA, DIN APROPIEREA CETĂȚII TROESMIS; A DOUA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 67 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN SATUL CERBU (COM. TOPOLOG); EPOCA SEVERILOR.

FIG. 68 — INSCRIPTIE MARTIRICĂ; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN BASILICA PALEO-CREȘTINĂ DIN COM. NICULIȚEL; A DOUA JUMĂTATE A SEC. IV P.

FIG. 63 — STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LA MURAILLE DE LA CITÉ D'IBIDA; IIe SIÈCLE P.

FIG. 64 — STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; MARBRE DE PROCONÈSE. TROUVÉE DANS UNE VILLA RUSTICA, SISE À 1 KM. SUD-EST DU VILLAGE DE CATALOI (COMM. DE FRECĂȚEI); ÉPOQUE DES ANTONINS.

FIG. 65 — STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; DOLOMITE. TROUVÉE AUX ALENTOURS DE LA COMMUNE DE CASIMCEA; ÉPOQUE DES SÈVÈRES.

FIG. 66 — AUTEL VOTIF; FRAGMENT; CALCAIRE DUR, GRANULEUX. TROUVÉ DANS UNE VILLA RUSTICA, DANS LE VOISINAGE DE LA CITÉ DE TROESMIS; SECONDE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

FIG. 67 — STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE AU VILLAGE DE CERBU (COMMUNE DE TOPOLOG); ÉPOQUE DES SÈVÈRES.

FIG. 68 — INSCRIPTION MARTYROLOGIQUE; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LA BASILIQUE PALÉOCHRÉTIENNE; COMMUNE DE NICULIȚEL; SECONDE MOITIÉ DU IVe SIÈCLE P.

ABB. 63 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: MAUER DER BURG VON IBIDA; II. JH.

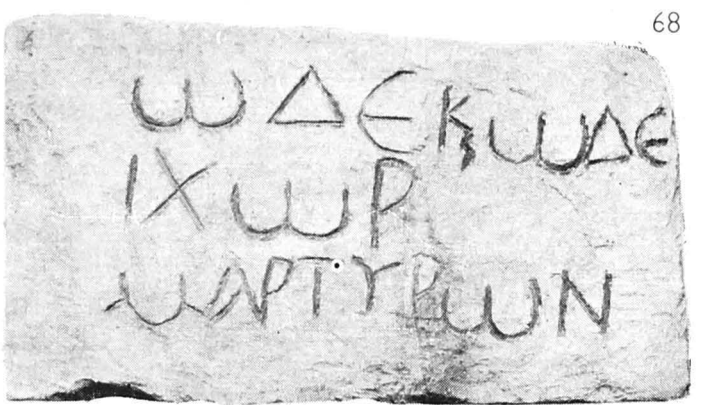
ABB. 64 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; MARMOR VON PROKONES; FUNDORT: VILLA RUSTICA, 1 KM NÖRDLICH VON CATALOI (GEM. FRECĂȚEI) ANTONINERZEIT.

ABB. 65 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; DOLOMIT; FUNDORT: UMGEBUNG DER GEM. CASIMCEA; SEVERERZEIT.

ABB. 66 — VOTIVALTAR; BRUCHSTÜCK; KALKSTEIN; FUNDORT: VILLA RUSTICA NEBEN DER BURG VON TROESMIS; ZWEITE HÄLFTE D. II. JHS.

ABB. 67 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: CERBU, GEM. TOPOLOG, SEVERERZEIT.

ABB. 68 — MÄRTYRERINNSCHRIFT; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: PALEOCRISTLICHE BASILIKA VON NICULIȚEL; ZWEITE HÄLFTE D. IV. JHS.

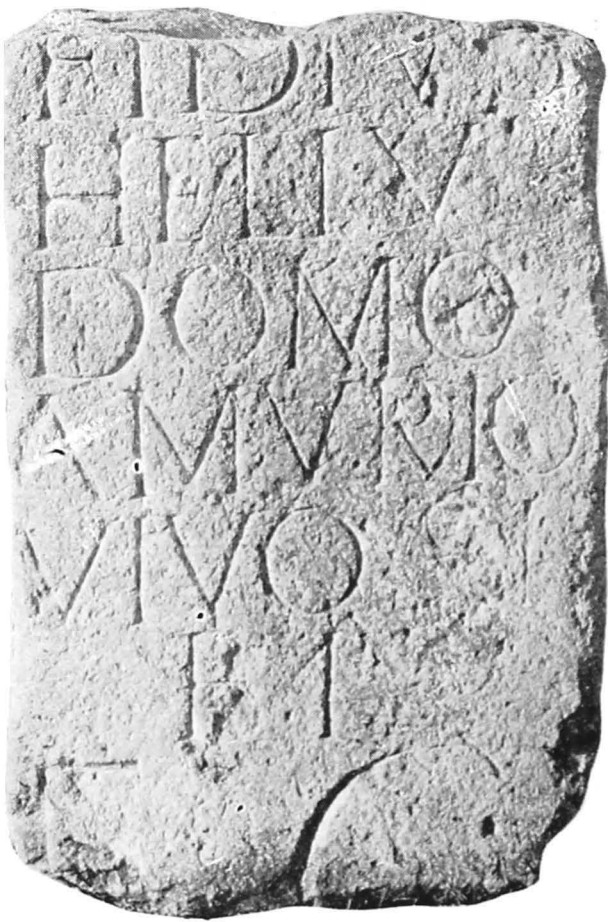

FIG. 69 — ALTAR FUNERAR; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINTE DIN ÎMPREJURIMILE COM. TOPOLOG; PRIMA JUMĂTATE A SEC. II P.

FIG. 70 — STELĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINTE DIN SATUL TURDA (COM. MIHAI BRAVU); PRIMA JUMĂTATE A SEC. III P.

FIG. 71 — LESPEDE FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINTE DIN ZIDUL CETĂȚII IBIDA; SEC. II P.

FIG. 69 — AUTEL FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS LES ENVIRONS DE LA COMMUNE DE TOPOLOG; PREMIÈRE MOITIÉ DU IIe SIÈCLE P.

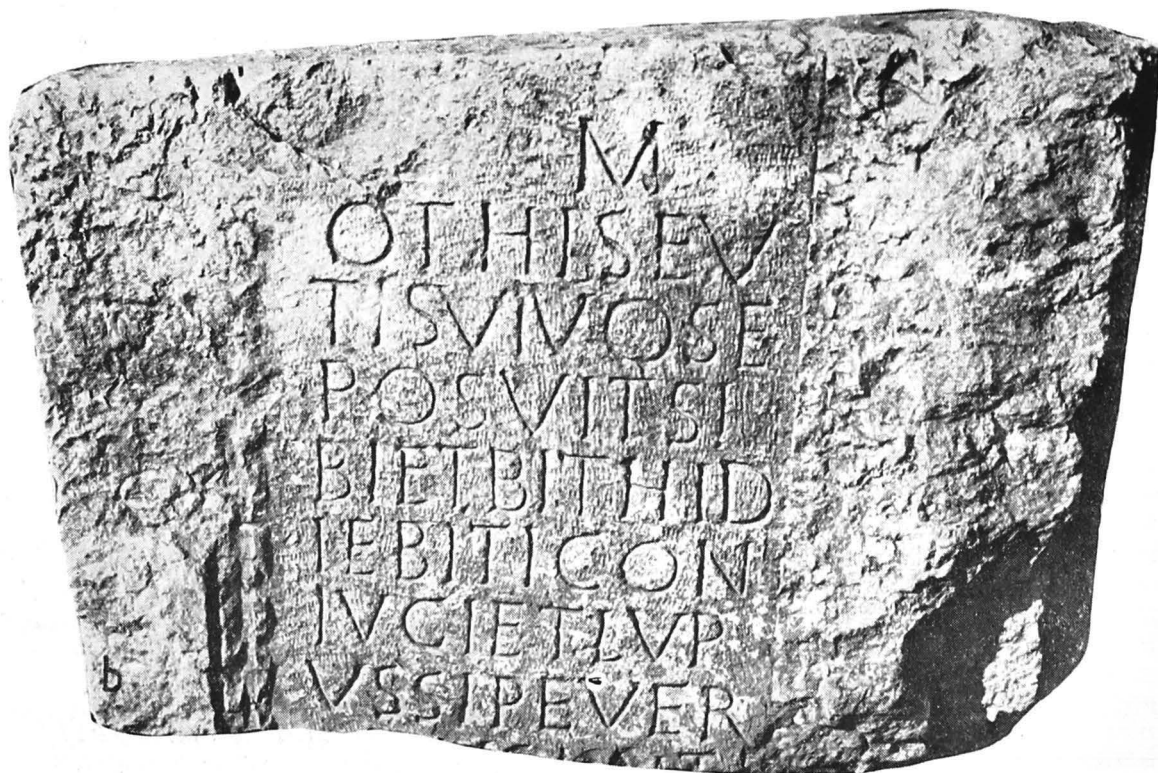
FIG. 70 — STÈLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE AU VILLAGE DE TURDA (COMM. DE MIHAI BRAVU); PREMIÈRE MOITIÉ DU IIIe SIÈCLE P.

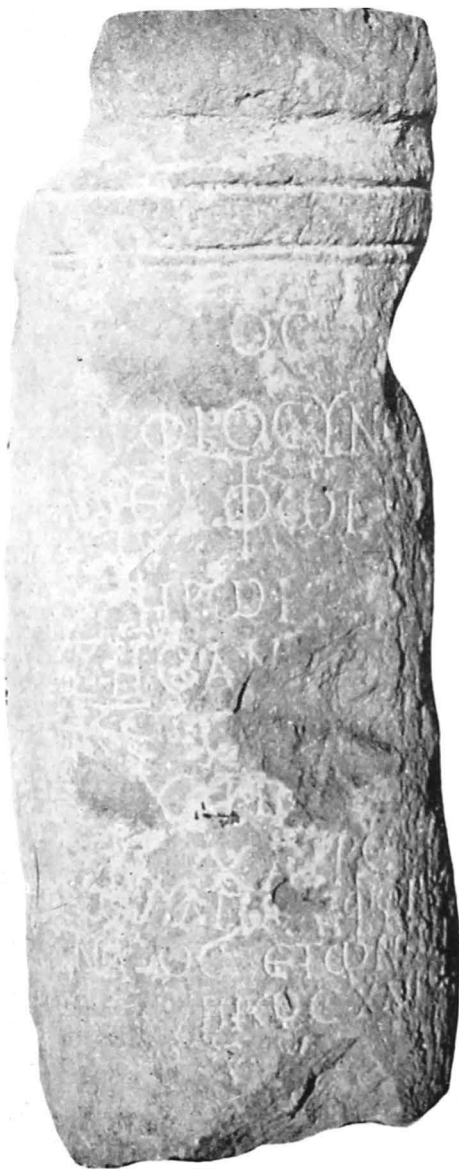
FIG. 71 — DALLE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LA MURAILLE DE LA CITÉ D'IBIDA; IIe SIÈCLE P.

ABB. 69 — GRABALTAR; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: UM DER GEM. TOPOLOG; ERSTE HÄLFTE D. II. JHS.

ABB. 70 — GRABSTEIN; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: TURDA, GEM. MIHAI BRAVU; ERSTE HÄLFTE D. III. JHS.

71

72

73

FIG. 72 — ALTAR VOTIV (INCHINAT DIANED); CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN VATRA SATULUI NIFON (COM. HAMCEARCA); DOMNIA LUI MARCUS AURELIUS.

FIG. 73 — COLOANĂ FUNERARĂ; FRAGMENT; CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN APROPIEREA COM. NALBANT (PUNCTUL „LA TAPTÎC”); EPOCA SEVERILOR.

FIG. 74 — ALTAR VOTIV (INCHINAT MINERVEI); CALCAR CRETACIC. PROVINE DINTR-O AȘEZARE ROMANĂ, SITUATĂ LA 2 KM NE DE COM. SLAVA CERCHEZĂ; EPOCA SEVERILOR.

FIG. 75 — ALTAR VOTIV (INCHINAT LUI SILVANUS); CALCAR CRETACIC. PROVINE DINTR-O AȘEZARE ROMANĂ SITUATĂ LA SUD DE SATUL NEATÎRNAREA (COM. BEIDAUB); DOMNIA LUI GORDIANUS III (A. 238—244 P.)

FIG. 76 — STILP MILIAR, DIN VREMEA IMPĂRATULUI MAXIMINUS TRAX (A. 236 P); CALCAR CRETACIC. PROVINE DIN APROPIEREA MÎNĂSTIRII SAUN.

FIG. 72 — AUTEL VOTIF (CONSCRÉ À DIANE); CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS L'AIRE DU VILLAGE DE NIFON (COMM. DE HAMCEARCA); RÈGNE DE MARC-AURÈLE.

FIG. 73 — COLONNE FUNÉRAIRE; FRAGMENT; CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LE VOISINAGE DE LA COMMUNE DE NALBANT (LIEU-DIT « LA TAPTÎC »); ÉPOQUE DES SÉVÈRES.

75 IMP III CAES
 PIG FELICI IN
 VICTO A VC
 DACICOMA
 S IATMA
 X TRIB POT
 III COS P PET
 N°
 ERM
 DACICO
 SARMAI
 a

FIG. 74 - AUTEL VOTIF (CONSACRÉ À MINERVE); CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS UN SITE ROMAIN SITUÉ À 2 KM. NORD-EST DE LA COMMUNE DE SLAVA CERCHEZA; ÉPOQUE DES SÈVÈRES.

FIG. 75 — AUTEL VOTIF (CONSACRÉ À SYLVANUS); CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉ DANS UN SITE ROMAIN SIS AU SUD DU VILLAGE DE NEATĪRNAREA (COMM. DE BEIDAUD); RÉGNE DE GORDIEN III (A. 238—244 P.).

FIG. 76 — BORNE MILLIAIRE, DU TEMPS DE L'EMPEREUR MAXIMINUS THRAX (A. 236 P.); CALCAIRE CRÉTACIQUE. TROUVÉE DANS LE VOISINAGE DU MONASTÈRE DE SAUN.

ABB. 72 — VOTIVALTAR (DIANA GEWIDMET); KALKSTEIN; FUNDORT: DORF NIFON (GEM. HAMCEARCA); MARCUS AURELIUS-HERRSCHAFT.

ABB. 73 — GRABSÄULE; BRUCHSTÜCK; KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: IN DER NÄHE VON NALBANT, BEI „LA TAPTIC“, SEVERERZEIT.

ABB. 74 — VOTIVALTAR (MINERVA GEWIDMET); KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: RÖMISCHE SIEDLUNG, 2 KM NO DER GEM. SLAVA CERCHEZĂ; SEVERERZEIT.

ABB. 75 — VOTIVALTAR (SYLVANUS GEWIDMET); KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: RÖMISCHE SIEDLUNG SÜDLICH DER DORFES NEATĪRNAREA, (GEM. BEIDAUD); HERRSCHAFT DES GORDIANUS D. III (238- 244).

ABB. 76 — MILLIARIUM AUS DER ZEIT DES MAXIMINUS TRAX (236); KRETAKISCHER KALKSTEIN; FUNDORT: NEBEN DEM KLOSTER VON SAUN.